

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

**PROF. DR. AHMET ÖNKAL'IN HAYATI, ESERLERİ VE
İSLAM TARİHÇİLİĞİ**

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT CAN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Cahid KARA

BOLU, HAZ - 25

KABUL VE ONAY SAYFASI

Murat CAN tarafından hazırlanan “**PROF. DR. AHMET ÖNKAL’IN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM TARİHÇİLİĞİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir. 11/06/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Cahid KARA
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Selami KURT
Karabük Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ARAS
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildiririm
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

MURAT CAN

ÖNSÖZ

Tarih, insanların geçmişlerine ayna tuttıkları ve hangi tecrübelerden geçerek geldiklerini kavradıkları bir bilim dalıdır. Tarihçiler ise insanların geçmişlerine ayna tutmalarına yardımcı olan ve insanların hangi tecrübelerden geçerek geldiklerini öğrenmelerinde yardımcı olan bilim insanlarıdır. İslam Tarihi ise hem insanların geçmişlerine ayna tuttıkları bir bilim dalı hem de Müslümanların dinlerine vakıf olmalarını sağlayan bir alandır. İnsanlık tarihi ve Müslümanlar açısından son derece önemli olan İslam Tarihi, Hz. Peygamber’le başlayıp günümüze kadar gelmektedir. Ahmet Önkal da bu tarihin bir parçasıdır. Kendisi insanların tarihlerini öğrenmelerine yardımcı olan bir bilim insanı olmakla beraber aynı zamanda insanların dinlerini daha iyi öğrenebilmelerine de hizmet eden bir tarihçidir. İslam Tarihi alanında önemli bir bilgi birikimine sahip olan Önkal, Türkiye’de Cumhuriyet dönemi İslam tarihçileri arasında önemli bir figür olup çalışmalarıyla alana önemli katkı sunmuştur.

Yirminci yüzyılın son yarısında ve yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde Konya’da yaşamış olan Ahmet Önkal, alanında profesörlük unvanına kadar yükselmiştir. Bize göre bu yükselişini sağlayan önemli etkenler Ahmet Önkal’ın sabrı, çalışkanlığı, azmi ve objektifliğidir. Titizlikle ve sabırla yürütmüş olduğu çalışmaları neticesinde İslam Tarihi alanına birçok eser vermiştir. Eserleri incelendiğinde tarihçinin tarafsız olması gerektiği fikrine özen gösterdiğini düşündüğümüz Önkal’ın yapmış olduğu çalışmalarında objektifliğe önem verdiği tarafımızca tespit edilmiştir. Bu bağlamda yazmış olduğu “İslam Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi” isimli makalesi, bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

Prof. Dr. Ahmet Önkal’ın Hayatı, Eserleri ve İslam Tarihçiliği konusunda olan çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle Ahmet Önkal’ın yaşamını derleyerek tezimizin birinci bölümünde okuyucuya Ahmet Önkal’ın hayatını aktarmayı hedefledik. Burada Ahmet Önkal’ın hayatını eğitim hayatı açısından, meslek hayatı açısından ve insanların gözünden aktarmaya çalıştık. Birinci bölümde başlıklar halinde Önkal’ın hayatını ele aldıktan sonra eserimizin ikinci bölümüne geçtik. Burada Önkal’ın hazırlamış olduğu kitapları, kitap bölümleri, makaleleri, tebliğleri, ansiklopedi maddeleri, editörlükleri,

danışmanlıkları, çevirileri ve diğer tüm çalışmalarının tanıtımını yaptığımız ve içerikleri hakkında bilgi verdiğimiz bir bölüm hazırladık. Bu bölümde eserlerin usulü ve muhtevasını ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca Ahmet Önkâl'in danışmanlığını yaptığı isimleri listeleyerek kendisinin alanda ne kadar insanın gelişimine katkı sunduğunu ortaya koyduk. Son bölümde ise Ahmet Önkâl'in çalışmalarından ve hayatından elde ettiğimiz bilgilerle kendisinin İslâm Tarihçiliğine ışık tutmaya çalıştık. Burada Önkâl'in tarihçiliği ile ilgili ayrıntılı değerlendirmelere, çağdaşı olan bazı tarih eserleriyle mukayesesine değindik. Son olarak Ahmet Önkâl ve onun tarihçiliğiyle ilgili genel kanaatlerimizin yer aldığı bir sonuç bölümüne çalışmamızda yer verdik.

Çalışmamızı hazırlarken Ahmet Önkâl'in çalışmaları elbette bizim için en temel kaynak olmuştur. Aynı zamanda Ahmet Önkâl ile ilgili tüm çalışmalarda tezimizde kullandığımız verilerdir. Yapmış olduğumuz bu tez ile henüz vefatı üzerinden uzun yıllar geçmemiş bu bilim insanını hatırlarımızda taze tutmayı ve daha iyi tanıyabilmeyi hedef olarak belirlemiş bulunuyoruz. Yazmış olduğu eserlerle, yapmış olduğu yüksek lisans ve doktora dersleriyle, vermiş olduğu röportajlarla, alanda gerçekleştirdiği konuşmalarla ve gerçekleşmesinde katkı sunduğu konferans, seminer ve birçok projeye İslam Tarihi alanında birçok kimsenin yetişmesinde, birçok kimsenin tarih ufkunun gelişiminde önemli payı olduğunu düşünüyoruz. Biz de kendisinin yapmış olduğu tüm bu çalışmalarla Türkiye'deki İslam Tarihi alanına sunmuş olduğu birçok katkıyı ayrıntılarıyla aktarmayı çalışmamızda hedefliyoruz.

ÖZET

**PROF. DR. AHMET ÖNKAL'IN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM
TARİHÇİLİĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MURAT CAN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI:PROF. DR. CAHİD KARA)**

**BOLU, ŞUBAT - 2025
XI + 149 sayfa**

Ahmet Önkal şahsiyeti, hayatı ve çalışmalarıyla İslam Tarihi dalında ülkemizde akla gelen sayılı isimlerden birisidir. Ahmet Önkal'ı ele aldığımız bu çalışmada Önkal'ın hayatı, eserleri ve İslam tarihçiliği incelenmiştir. Yapmış olduğumuz çalışma ile yakın dönemde İslâm Tarihi alanına imzasını atmış isimlerden birtanesi olan Ahmet Önkal'ın geçmişten gelen geleneksel İslâm Tarihçiliği anlayışıyla moderniteyi sentezleyerek oluşturmuş olduğu tarihçiliğini aktarmaya çalıştık. Yaklaşık kırk senelik akademik hayatına birçok kitap, makale ve ansiklopedi maddesi sığdıran Önkal, alanda birçok ismin yetişmesinde de önemli pay sahibidir. Çalışmalarında klasik İslâm Tarihi kaynaklarına sıkça yer veren Önkal, modern çalışmalardan da faydalanmayı ihmal etmemiştir. Yapmış olduğu çalışmalarıyla İslâm Tarihi alanında önemli bir yer sahibidir.

ANAHTAR KELİMELEER: İslam Tarihi, Siyer, Tarihçilik, Ahmet Önkal, Biyografi

ABSTRACT

**PROF. DR. AHMET ONKAL'S LIFE, WORKS AND ISLAMIC
HISTORIOGRAPHY**

MASTER THESIS

MURAT CAN

**BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES**

**DEPARTMENT OF ISLAMIC HISTORY AND ARTS
(SUPERVISOR:PROF. DR. CAHİD KARA)**

BOLU, FEBRUARY 2024

XI + 149 pages

Ahmet Önkâl is one of the few names that come to mind in our country in the field of Islamic History with his personality, life and works. In this study, in which we have dealt with Ahmet Önkâl and carried out meticulously, we have examined Önkâl's life, works and Islamic historiography with devotion. The aim of this study is to reveal what kind of an Islamic historian Önkâl was by examining what kind of life he lived, the works he did in his life and what methods he used in these studies. For this, we first identified all the works written and contributed by Ahmet Önkâl and all the data related to Ahmet Önkâl. Then, by making use of all the data we obtained, we prepared our study based on Prof. Dr. Ahmet Önkâl, who has an important place among the Islamic Historians of the Republican Period in Turkey. With this study we have prepared, we aim to make an important contribution to the field of Islamic History. Having dedicated nearly four decades to his academic career, Önkâl has produced numerous books, articles, and encyclopedia entries, and has played a significant role in the academic formation of many scholars in the field. In his studies, Önkâl frequently employed classical Islamic historiographical sources, while also making use of contemporary scholarly research. Through his academic contributions, he has established a distinguished position in the field of Islamic history.

KEYWORDS: Islamic History, Sîrah, Historiography, Ahmet Onkal, Biography,

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. AHMET ÖNKAL’IN HAYATI	4
2.1 Doğumu	4
2.2 Öğrenim Hayatı	4
2.3 Yetiştği Çevre ve Meslek Yılları	5
2.4 Vefatı	8
2.5 Şahsiyeti ve Ardından Yazılanlar	9
2.6 Anılar	12
3. AHMET ÖNKAL’IN ESERLERİ	15
3.1 Kitapları	15
3.2 Kitap Bölümleri	31
3.3 Makaleler	38
3.4 Tebliğler.....	47
3.5 Ansiklopedi Maddeleri	53
3.6 Editörlükleri.....	75
3.7 Lisansüstü Tez Danışmanlıkları	76
3.7.1 Yüksek Lisans	76
3.7.2 Doktora	78
3.8 Çeviriler	79
3.9 Görsel Yayınlar.....	79
3.10 Sempozyumlar	82
3.11 Diğer Çalışmalar.....	83
3.12 Yayımlanmayan Çalışmalar	86
3.13 Yazılı Çalışmaların Listesi	88
4. AHMET ÖNKAL’IN İSLAM TARİHÇİLİĞİ.....	101
4.1 Kaynakları ve Kaynak Tenkitçiliği.....	101
4.1.1 Kuran-ı Kerim	101
4.1.2 Hadisler.....	103
4.1.3 Tarih Kaynakları.....	106
4.1.4 Neseb Kitapları	108
4.1.5 Tefsirler	109

4.1.6 Çağdaş Çalışmalar	110
4.2 Oryantalist Yazarlara Yaklaşımı.....	111
4.3 Tarih Metodu	115
4.4 Ahmet Önkal İçin Tarihçiliğin Nasıllığı, Önemi ve İhtilaflı Rivayetleri Değerlendirme Metodu.....	120
4.5 Eserlerinde Kullandığı Kanaatler ve Kanaatlerin Çağdaşları ile Mukayesesi 123	
4.6 Çalışmalarda Kullandığı İlmî Dil	132
5. SONUÇ	133
KAYNAKLAR	137
EKLER.....	144

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

BAİBÜ	: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Bşk.	: Başkan, Başkanlık
çev.	: Çeviren
Hız.	: Hazreti
KONSAM.	: Konya Siyer Araştırmaları Merkezi ve Müzesi
Ens.	: Enstitü
s.a.s.	: Sallallahu aleyhi ve Sellem
öl.	: Ölüm Tarihi
thk.	: Tahkik Eden
nşr.	: Neşreden
y.y.	: Yayıncı Yok
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
yy.	: Yüzyıl
yay.	: Yayıncı
EDAV	: Eğitim Dayanışma ve Araştırma Vakfı

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlama esnasında emeği geçen herkese, özellikle tezimi hazırlamamda büyük emeği olan başta danışman hocam Prof. Dr. Cahid Kara ve diğer hocalarıma, kendileriyle röportaj yapmış olduğum Prof. Dr. Ahmet Önkâl'ın aile efradına, Prof. Dr. Mehmet Ali Kapar'a, Prof. Dr. Bahaüddin Varol'a, Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken'e, Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel'e, Doç. Dr. Ali Dadan'a ve Arş. Gör. Dr. Maşide Kamit'e son olarak da tüm eğitim hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen annem, babam ve eşim başta olmak üzere tüm aileme ve yanımda olan tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

Tarih, insanların geçmişlerine bakarak, yaşadıkları zamanı ve geleceklerini öngörmeye çalıştıkları bir bilim dalıdır. Tarihi iyi bilebilmek için de tarihi bizlere aktaran tarihçileri iyi tanımak gerekir. Bundan dolayı Cumhuriyet dönemi İslâm tarihçiliğine katkı sunmayı hedeflediğimiz çalışmamızda belirlediğimiz konu, Cumhuriyet dönemi İslâm tarihçiliğine büyük katkı sunmuş isimlerden birisi olan Prof. Dr. Ahmet Önkal olmuştur. Araştırmamızda Prof. Dr. Ahmet Önkal'ın hayatı, eserleri ve İslâm tarihçiliği incelenecektir. İslam tarihçileri arasında Ahmet Önkal gibi çok yönlü ilim insanlarının insanlar tarafından bilinmesi elzemdir. Zira bu tarz kimseler çalışmalarlarıyla topluma yön vermektedirler. Kanaatimizce yaptıkları çalışmalarla topluma yön veren isimlerin fikir dünyalarına ışık tutmak, yapmış oldukları katkıları ilim dünyasına sunmak son derece önemlidir. Bundan dolayı çalışmamızda hayatını İslam Tarihine adanmış Ahmet Önkal, araştırmamızın konusu olacaktır. Kendisinin İslam Tarihine iz bırakan katkılarının unutulmamasını sağlamak çalışmamızın en büyük amacıdır.

Tez konusu tespitinde öncelikle tezde ele alacağımız ismi belirlemeyle başladık. Birkaç İslam tarihçisini değerlendirdikten sonra Ahmet Önkal ismi üzerinde karar kıldık. Daha sonra kendisinin tüm çalışmalarını toplayarak kaynaklarımızı oluşturmaya başladık. Yaklaşık bir yıl boyunca toplamış olduğumuz kaynakları inceleyerek Ahmet Önkal'ın eserlerinin tanıtımını ve tarihçiliği noktasında öne çıkan hususları belirlemeyi hedefledik. Yapmış olduğumuz Konya seyahati ve Önkal ile ilgili elde ettiğimiz veriler neticesinde Ahmet Önkal'ın hayatına dair öne çıkanları bu süreçte topladık.

Yapmış olduğumuz çalışmada Ahmet Önkal'ı seçmemizin önemli sebeplerinden birisi ülkemizde son dönemlerde yetişmiş bir İslam Tarihçisinin hayatını, çalışmalarını ve tarihçiliğini aktararak İslam Tarihi alanına ve alana merakı olan insanlara bir İslam Tarihçisini tanıtmaktır. Vefatı üzerinden uzun zaman geçmiş olmaması kendisi hakkında yapacağımız çalışmamızda toplayacağımız verilerin fazla olmasını sağlamıştır. Hazırlamış olduğu çalışmaları ve birçok İslam tarihçisinin yetişmesindeki katkısı ise Ahmet Önkal'ı seçmemizde etkili olan bir başka sebeptir. Hayatını İslam Tarihi alanına vakfeden Ahmet Önkal'ın ilim yolculuğunu ortaya koyarak bir İslam tarihçisinin nasıl bir ömür geçirdiğini ortaya koymak, çalışmamızdaki hedeflerimizdendir. Farklı alanlarda

birçok eseri olan Ahmet Önkâl'in çalışmalarını toparlayıp içeriklerini ortaya koymak tezimizdeki bir başka hedeftir. Hayatı ve eserlerini derlediğimiz Ahmet Önkâl'in tarihçiliğine ışık tutmaya çalıştığımız tarihçiliği kısmı ise çalışmamızın en önemli kısmıdır. Bu bölümde Ahmet Önkâl'in çalışmalarına ışık tutarak tarihçiliği hakkında bilgi vermek ve Ahmet Önkâl'in tarihçiliğini örnek almak isteyenlere kendisinin tarihçiliğini aktarmak tezin önemli gayelerindendir.

Yapmış olduğumuz çalışmada Ahmet Önkâl'in hayatını, eserlerini ve İslâm tarihçiliğini okuyuculara aktarmayı hedef olarak belirledik. Bu noktada öncelikli olarak ele aldığımız kaynaklar; Önkâl'in kendisinin yazmış olduğu kitaplar, kitap bölümleri, ansiklopedi maddeleri, makaleleri ve diğer tüm çalışmalarıdır. Ahmet Önkâl ile ilgili diğer tüm çalışmalar da tezimize kaynaklık eden diğer verilerdir. Ahmet Önkâl ile daha önce tanışmamış olmamız ve ilk kaynak olası açısından onunla bizzat röportaj yapma fırsatı bulamayışımız tezimizin kısıtlılığıdır. Bunun dışında elde ettiğimiz tüm verileri kullanarak tezimizi hazırlama gayreti içerisinde olduk.

Kaynakların incelenmesiyle Ahmet Önkâl'in usulü, üslubu, kaynak kullanımı ve tarihçiliğine yönelik verileri tespit edilmeye çalıştık. Çalışma süresince bilimsel araştırma usulüne uygun bir dil benimsemeye gayret ettik.

Tüm bunları yaparken yararlandığımız kaynaklar genellikle matbu eserler, röportaj anlatılar bağlamında görsel çalışmalar olmuştur. Ahmet Önkâl'in bizzat yazmış olduğu eserler ve kendisine dair bilgi içeren tüm kaynaklar bizim çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Basma eserler içerisinde Önkâl'in kaleme aldığı *Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu* isimli eseri ve *Muhtasar Siyer-i Nebi* isimli eser öne çıkan kaynaklardandır. Bu eserlerden Ahmet Önkâl'in olaylara karşı bakış açılarına, kullandığı kaynaklara, üslubuna ve tarihçiliğine dair birçok bilgi edinme fırsatı bulduk. Ayrıca *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı* isimli kitapta Ahmet Önkâl'in hayatı ile ilgili eriştiğimiz bilgiler bakımından önemli pay sahibidir.

Çalışmamıza dair bazı bilgileri elde etmek ve birinci elden verilere ulaşmak amacıyla Ahmet Önkâl'in memleketi Konya'ya yolculuk yaptık. Yapmış olduğumuz bu seyahatte 11/11/2024 tarihinde sırasıyla; Prof. Dr. Bahaüddin Varol, Doç. Dr. Ali Dadan, Prof. Dr. Mehmet Ali Kapar ve Üsame Önkâl ile 12/11/2024 tarihinde ise sırasıyla; Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken, Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel ve Arş. Gör. Dr. Maşide Kamit gibi Ahmet Önkâl'in özellikle çalışma hayatında kendisine yakın olan isimlerle yüz yüze röportaj gerçekleştirdik. Ayrıca

bahsi geçen tarihlerde grşemediğimiz Ahmet nkal'ın ailesinden isimlerle oğlu Üsame nkal vasıtasıyla iletişime geçerek kendilerinden babası hakkında, ailesinin düşüncelerinin yer aldığı yazılı bir belge edindik. Yaşamı boyunca Ahmet nkal ile yüz yüze görüşmüş, birlikte çalışmalar yapmış, ortak hatıralar paylaşmış olan bu isimlerle görüşmemiz ve onlardan edindiğimiz bilgiler, çalışmamızın önemli kaynaklarındandır. Çalışmamızı hazırlarken faydalandığımız veriler arasında Ahmet nkal ile ilgili hazırlanmış ve internet ortamında yayımlanan bir belgesel ve Ahmet nkal'ın yapmış olduğu ve yine internette de yer alan video kayıtları da bulunmaktadır. Bahsini ettiğimiz bütün bu kaynakları tarayarak yakın dönemde Türkiye'de İslâm tarihçiliği alanında çalışmalar yürütmüş Prof. Dr. Ahmet nkal'ı tm yönleriyle aktarmaya gayret edildi.

2. AHMET ÖNKAL'IN HAYATI

2.1 Doğumu

Ahmet Önkal, Konya'nın Karatay ilçesine bağlı Yediler Mahallesinde 10 Temmuz 1952 tarihinde doğmuştur.¹

2.2 Öğrenim Hayatı

İlkokul eğitimini doğduğu Yediler mahallesindeki Nakiboğlu İlkokulu'nda,² ortaokul ve lise eğitimini ise Konya İmam Hatip okulunda tamamlamıştır.³ Ortaokul eğitimine başlamadan mahalle camisindeki hocası Mustafa Büyüksakarya'da ve Osman Nuri Koçpeker hocanın kursunda eğitim görmüştür. Yine bu süreçte İmam-Hatip Okulu Yaptırma ve Yaşatma Derneği tarafından düzenlenen kurslarda da eğitim almıştır.⁴ Lise hayatında *Oku* mecmuasında bir grup arkadaşıyla gönüllü bir şekilde görev alan Önkal, aynı zamanda Yüksek İslâm Enstitüsü'ne girebilmek için hazırlık yapmıştır. Yapmış olduğu hazırlıklar neticesinde 1970 yılında Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde öğrenci olmaya hak kazanan Önkal, 1977 yılında buradan mezun olmuştur.⁵ Enstitü 20 Temmuz 1982 tarihinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne dönüşmüştür. Evli ve üç çocuk babası olan Önkal'ın, henüz ortaokul ikinci sınıftayken babası vefat etmiştir.⁶

Önkal'ın eğitim hayatında son derece başarılı olduğu İmam-Hatip'ten ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nden dönem birinciliğiyle mezun olmasından anlaşılmaktadır.⁷ Önkal, doktora eğitimini Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler

¹ İsmail Hakkı, Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önkal-Vefayât", *Siyer Araştırmaları Dergisi* 6 (Ağustos 2019), 130; Bahaüddin Varol (ed.), *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 11; Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, "Prof. Dr. Ahmet Önkal Hocamız Vefat Etti," (Erişim 1 Temmuz 2024

<https://www.erbakan.edu.tr/ilahiyat/haber/3172/prof-dr-ahmet-onkal-hocamiz-vefat-etti>).

² Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, "Prof. Dr. Ahmet Önkal Hocamız Vefat Etti," (Erişim 2 Temmuz 2024 <https://www.erbakan.edu.tr/ilahiyat/haber/3172/prof-dr-ahmet-onkal-hocamiz-vefat-etti>); Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önkal-Vefayât", 130.

³ Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, "Prof. Dr. Ahmet Önkal Hocamız Vefat Etti," (Erişim 2 Temmuz 2024 <https://www.erbakan.edu.tr/ilahiyat/haber/3172/prof-dr-ahmet-onkal-hocamiz-vefat-etti>); Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önkal-Vefayât", 130; Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 11.

⁴ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 11.

⁵ Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önkal-Vefayât", 130.

⁶ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 11, Berk, 2021.

⁷ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 11-12.

Enstitüsü'nde tamamlamıştır.⁸ Doktorasına Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mustafa Fayda'nın danışmanlığında başlamıştır. Önkal, bu süreçte *Rasûlullah'ın İslam'a Davet Metodu* isimli eserinin doktora tezi olarak kabul edilmesine kadar Ankara'da derslerini almıştır. Daha sonra tezinin doktora tezi olarak geçerli sayılması itibariyle Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden mezun olmuştur.⁹ Arkadaşları öğrencilik yıllarında Önkal'ın derslerine ilgili ve başarılı olduğunu aynı zamanda eğitim hayatında da birincilikleri olduğunu aktarmışlardır. Yine ortaokul ikinci sınıftayken babasını kaybeden Önkal'ın bu üzücü durum karşısında da başarısının etkilenmediği arkadaşları tarafından eklenmiştir. Ayrıca öğrenciliği dönemlerinde *Oku* mecmuasının çıkarılmasında bazı arkadaşlarıyla beraber etkin rol aldığı kendisi hakkında anlatılmaktadır.¹⁰

2.3 Yetiştığı Çevre ve Meslek Yılları

Önkal'ın yetiştiği ve mesleğe atıldığı yıllar Türkiye'de siyasi noktada hareketli bir dönemdir. Önkal, askeri müdahalelerin, iç karışıklıkların yaşandığı zor bir süreçte yetişmiştir. 27 Mayıs 1960'da Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşmiş olan ilk askeri darbe yaşanmış, bu darbeyi 12 Mart 1971 yılında verilen muhtıra takip etmiş, 12 Eylül 1980 yılında ise sağ sol çatışmaları, suikastler, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar sebep gösterilerek silahlı kuvvetlerin açıktan son müdahalesi gerçekleşmiştir. Daha sonra 28 Şubat 1997 yılında gerçekleşen Milli Güvenlik Kurulunda alınan kararlar ile siyasete açıktan olmasa da bir müdahale gerçekleşmiştir. Son olarak Önkal'ın ömrünün sonlarına doğru 15 Temmuz 2016 yılında askeri bir darbe girişimi yaşanmış ve başarısız olmuştur.

Önkal'ın yetiştiği dönemde Türkiye'deki anayasal sürece baktığımızda 1961 yılında yapılan darbenin ardından anayasa değişmiş, 1982 yılına kadar bu anayasa hüküm sürmüştür. 1982 yılında yeniden anayasa değişmiş, içeriğinde değişiklikler yapılsa da günümüze kadar gelen bu anayasa geçerliliğini korumuştur.

⁸ *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Müellifin Özgeçmişi-Ahmet Önkal,” (Erişim 3 Temmuz 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/ahmet-onkal>).

⁹ Mehmet Ali Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

¹⁰ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 559-560.

Önkal'ın mesleki hayatına baktığımızda, Enstitü yıllarında öğrencilik yaparken müftülük çatısı altında İhsaniye Palalılar Camii'nde imam-hatip olarak görev yapmıştır.¹¹ İlgili yıllarda insanların dini konularda yetişmesi için yardımcı olmuştur.¹² Görev yaptığı cami ile ikamet ettiği evi arasındaki mesafe biraz fazla olmasına rağmen görevini hiç aksatmadan bisikletle vazifesine gidip geldiği arkadaşları tarafından anlatılmaktadır.¹³

1975 yılında Mart ayında vatani görevine giden Önkal, askerliğinin yedek subay öğrencilik kısmını Tuzla Piyade Okulunda, kıta hizmetini ise Manisa'da yapmıştır.¹⁴ 1977 yılının başında ise girmiş olduğu sınavlardan başarılı olması neticesinde Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Siyer ve İslâm Tarihi asistanı olmuştur.¹⁵ Yapmış olduğu *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli doktora tez çalışmasıyla 1980 senesinde Siyer ve İslâm Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak atanmıştır. Daha sonra müstakil bir kitap haline de gelen çalışma Türkiye Milli Kültür Vakfı'nın düzenlemiş olduğu bir yarışmada Jüri Özel Ödülüne de layık görülmüştür. Asistanlığından sonra Yüksek İslâm Enstitüsü Müdür Yardımcılığı görevi de yapan Önkal, sırasıyla 1985 yılında doktor, 1987 yılında "Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı takdim teziyle doçent, 1994 yılında ise "Sâriye Olayı Üzerine Bir Rivayet Araştırması" başlıklı takdim çalışmasıyla profesör unvanlarını almıştır.¹⁶

Öğrencileri kendisinden bahsederken onun ibadetlere düşkün, tevazu sahibi, düzenli ve sıkı çalışan, iyi bir konuşmacı aynı zamanda da iyi bir dinleyici olduğunu belirtmektedirler. Hayatını ilme adadığı, boş zamanlarında dahi öğrencileriyle aktiviteler içerisinde olduğu ailesi tarafından söylenmiştir.¹⁷ Bununla birlikte hafta sonları bile doktora dersleri yapmaktan çekinmeyen ve çalışmalarını ders saatlerinin değil kendi tempolarının belirlediği bir düzenleri olduğu da öğrencileri tarafından eklenmiştir.¹⁸ Yüksek Lisans-Doktora derslerinin hafta sonu

¹¹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 12.

¹² Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 567.

¹³ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 584.

¹⁴ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 560.

¹⁵ Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önkal-Vefayât", 130; Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 12, Berk, 2021.

¹⁶ *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Müellifin Özgeçmişi-Ahmet Önkal," (Erişim 3 Temmuz 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/ahmet-onkal>).

¹⁷ Üsâme Önkal, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

¹⁸ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 589-596.

yapılmasındaki maksadın memur olan öğrencilerin derslere daha rahat bir şekilde katılım sağlaması olduğu öğrencileri tarafından aktarılmaktadır.¹⁹

Kendisi hakkında dikkat çekici noktalardan birisi de derslerinde konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından öğrencileri arasında konuyu ele alan temel kaynak eserlerini paylaşmasıdır. Ele alınacak konuyu bir hafta önceden belirleyen Önkal'ın, konuyla ilgili bilgi veren farklı eserleri önceden öğrencileri arasında paylaştığı, ders günü geldiğinde ise konu farklı eserlerden aktarıldıktan sonra değerlendirme ve tahliller yaptığı bilinmektedir. Sonraki hafta ise sıradaki konu için her öğrenci daha önce bakmamış olduğu başka bir temelden söz konusu mesele hakkında okuma yaparak gelmektedir. Bu sayede her öğrencinin alanla ilgili tüm temel kaynakları tanınmasına imkân veren bir sistem kullandığı kendisi için aktarılmaktadır.²⁰ Bu dönüşümle öğrencilerin hem kaynakları inceleme noktasında gelişmesi, hem farklı kaynakların öğrenciler tarafından görülmüş olması planlanmış, bu sayede öğrencilerin akademik anlamda gelişimi hedeflenmiştir. Ayrıca kendisinin çalışmalarında ve derslerinde kullanmak üzere hazırlamış olduğu fişlerinin bulunduğu ve zaman zaman bu fişlerini de yanına alarak derslere girdiği belirtilmektedir.²¹

Ahmet Önkal, Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi ve Sanatları Bölüm Başkan Yardımcılığı, arkasından Bölüm Başkanlığı görevleri yürütmüştür.²² Önkal, ilerleyen dönemde 2004-2011 yılları arasında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Dekanlık görevinde bulunmuştur.²³ Diğer bir yandan Konya İlahiyat Derneğinin kurucusudur ve dernek başkanlığı vazifesini yürütmüştür.²⁴

Akademik çalışmaları için geç saatlere kadar çalıştığı kendisi hakkında zikredilen özelliklerdendir.²⁵ Kendisinin danışmanlıklarında çok titizce davrandığı

¹⁹ Berk, 2021, İsmail Hakkı Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

²⁰ Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Bahaüddin Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Ali Dadan, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024; Maşide Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

²¹ Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Ahmet Turan Yüksel, Kişisel Görüşme, 12/11/2024; Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

²² Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 562.

²³ Atçeken, “Prof. Dr. Ahmet Önkal-Vefayât”, 130; Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 12-13, Berk, 2021.

²⁴ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 580.

²⁵ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 561.

tabiri caizse ince eleyip sık dokuduğu kendisiyle tez ve seminer çalışmaları yapan isimlerin bahsettiği özelliklerindendir.²⁶

Meslek yıllarında yapmış olduğu faaliyetler arasında BİLKAM ismi verilen bir araştırma merkezi ve EDAV adı verilen vakfı kurarak insanların hizmetine sunmuştur. *İSTEM* dergisinin de isim babasıdır. Dekanlığı döneminde idarecilik noktasında geçmişten gelen bilgi ve birikimini, kullandığı anlatılan Önkal'ın gerek ilerleyen yıllarda yenilenecek fakülte binasında gerekse fakülte işlerinin düzenli yürütülmesinde son derece etkili olduğu anlatılmaktadır.²⁷ Ahmet Önkal'ın dekanlık görevi yürüttüğü yıllarla ilgili öne çıkan başka bir nokta ise hemen hemen her yıl bir sempozyum düzenlenmesi olmuştur. Yine dekanlığı sırasında iki kere düzenlenen Konya İslâm Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi mezunları buluşması kendisinin çalışmaları içerisinde ayrı bir nokta olarak yerini almaktadır.²⁸ Dekanlığı zamanında kapısının her daim açık olduğu, gelen kimselerin kendisiyle rahatlıkla görüşebildiği onun hakkında zikredilmektedir.²⁹ Dekanlığı süresince müftülüklerle de irtibatlı olan Önkal, müftülüklerle ile birlikte ortak seminer faaliyetleri, konferanslar ve toplantılar düzenlemiştir.³⁰ Liyakate son derece önem verdiği belirtilen Önkal'ın fakülteye yapılacak bir akademik personel alımında kendisine bir kimse için yapılan tüm baskılara rağmen kimseye haksızlık yapamayacağını gerekçe göstererek daha çok hak ettiğini düşündüğü başka bir kimseyi fakülteye alması bu hususta kendisi için örnek olarak verilmektedir.³¹ 2009 yılında İzmir'de kurulan İslâm Tarihçileri Derneğinin de kurucuları arasındadır.³² Kendisinin öğrencilerine yazdığı bir cümle hakikat anlayışını anlamak bakımından dikkat çekicidir. Bu cümlesinde Önkal; *“Biz delilin çocuklarıyız. Onlar bizi nereye yönlendirirse oraya gideriz.”*³³ diyerek tarih araştırmalarında gerçeğin peşine düşülmesini tavsiye etmektedir.

2.4 Vefatı

²⁶ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 571.

²⁷ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 562-565, Berk, 2021.

²⁸ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 573.

²⁹ Berk, 2021, Kpar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Dadan, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Yüksel, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

³⁰ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 579.

³¹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 588.

³² Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 604.

³³ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 625.

Ahmet Önköl, 2016 yılının son dönemlerinde başlayan rahatsızlığı sebebiyle 2017 senesinde bir ameliyat geçirmiştir. 2018 yılında artarak devam eden rahatsızlığı ve tedavi sürecinden sonra 2019 yılında hastalığı şiddetlenmiştir.³⁴ Nitekim 22 Şubat 2019 günü Cuma sabahı hayatını kaybetmiştir.³⁵ Cuma namazının ardından düzenlenen Cenaze töreninin ardından Yediler Mezarlığına defnedilmiştir.³⁶ Hastalık günlerinde hiç şikâyetçi olmadığı ve kendini iyi hissettiği her anı öğrencileriyle ve akademik çalışmalarıyla geçirdiği arkadaşları tarafından anlatılanlardır.³⁷ Hastalık haberini ilk aldığı anda bile, vakûr duruşunu muhafaza ederek haline muazzam bir teslimiyet sergilediği hakkında anlatılmaktadır.³⁸ Bu dönemde göstermiş olduğu sabır ve tevekkül herkesin dilinde yer etmiş, kendisi için bu imtihanı bir hediyeymiş gibi değerlendirdiği hakkında anlatılmıştır.³⁹ Vefatının ardından sosyal medyada kendisi için ilim irfan sahibi, insanlığıyla örnek, güzel bir Müslüman, hayır hizmetleri ifa eden, amel defteri açık kalacak bir insan gibi paylaşımlarda bulunulmuştur.⁴⁰

2.5 Şahsiyeti ve Ardından Yazılanlar

Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı'nda yer alan "Dillerde ve Gönüllerde Kalan Hatıralar" başlıklı bölümde Önköl'in ardından yazılan yazılar incelendiğinde, Ahmet Önköl'in ailesine karşı şefkatli, mesleğine bağlı, çok çalışkan, azimli ve gayretli bir kişiliğe sahip olduğu ailesi ve arkadaşları tarafından öne çıkarılan özellikleri olmuştur.⁴¹ Yine Ahmet Önköl'in iyi seviyede Arapça ve Fransızca bildiği kendisinin dikkat çekici özelliklerinden olmuştur.⁴² İslam Tarihi alanında çalışmak isteyenlere iyi derece Arapça bilmeleri gerektiğini söyleyen ve kendisi de iyi bir şekilde Arapça bilen Önköl'in bunun yanı sıra ikinci bir yabancı dil bilinmesini de öğrencilerine tavsiye ettiği kendisi hakkında aktarılan hususlardandır.⁴³ İslâmî hassasiyeti yüksek, nazik, duygusal ve naif bir kişiliğe

³⁴ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, 14, Berk, 2021.

³⁵ Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önköl-Vefayât", 130, Berk, 2021.

³⁶ Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, "Prof. Dr. Ahmet Önköl Hocamız Vefat Etti," (Erişim 5 Temmuz 2024 <https://www.erbakan.edu.tr/ilahiyat/haber/3172/prof-dr-ahmet-onkal-hocamiz-vefat-etti>); Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, 14, Berk, 2021.

³⁷ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, 564.

³⁸ Kamit, Kişisel Görüşme, 12/12/2024.

³⁹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, 600.

⁴⁰ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, 615.

⁴¹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, 553-645.

⁴² Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önköl-Vefayât", 130.

⁴³ Berk, 2021, Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024; Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

sahip olduğu da kendisi için zikredilen noktalardan olmuştur.⁴⁴ Ahmet Önkâl'ın kızı; Önkâl'ın ailesi ve fakülte'deki öğrencilerle ne kadar ilgili olduğundan hafta sonlarında dâhi fakülte'de vakit geçirdiğini buna rağmen ailesini ilgisiz bırakmadığını anlatmıştır.⁴⁵ Sosyal medyayla fazla meşgul olmadığı, telefon görüşmelerini bile kısa tuttuğu kendisi için anlatılan özelliklerindendir.⁴⁶ Kendisinin bilgi birikiminin yüksek olduğu ve kendisini sevmeyen insanların bile onun görüşlerine başvurduğu arkadaşları tarafından anlatılarak delillendirilmiştir.⁴⁷ Defalarca baskısı yapılan *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli eser kendisinin en dikkat çekici çalışmalarından olmuştur.⁴⁸

Yakınındaki kimseler genellikle kendisinin gereksiz yere konuşmadığını, sükûtu sevdiğini, doğru bildiğini yeri geldiğinde söylemekten çekinmediğini ve ömrünün sonlarına doğru eskisine nazaran daha fazla duygusallaştığını belirtmektedirler.⁴⁹ Kendisinin bu bağlamda biraz ketum olduğunu da yakınları belirtmişlerdir.⁵⁰ Hakkında zikredilen bir başka özellik ise onun cömert bir insan olduğudur. Arkadaşları ile birlikte bir yere gittikleri zaman genellikle hesabı kendisinin ödediği ve bu hususta çok cömert olduğu onun hakkında örnek olarak verilmiştir.⁵¹ Ekseriyeti Konya İslam Enstitüsü'nde okuyan öğrencilerden oluşan "Sütun İnceleme ve Araştırma Kulübü" isimli bir topluluğa da mensup olan Ahmet Önkâl, bu bünye altında kitap okumaları ve çalışmalar gerçekleştirmiştir. Yine vefatına kadarki süreçte kurmuş oldukları bir arkadaş meclisinde iki haftada bir toplanarak ilim sohbetleri yaptıkları, Önkâl'ın burada tefsir dersleri verdiği arkadaşları tarafından anlatılmaktadır.⁵² Çarşamba ve cumartesi geceleri ilim sohbetleri için çeşitli arkadaşlarıyla toplandığı ve bu toplantıların organizesinde yer aldığı bilinmekte olan Önkâl'ın kişiliğiyle de Hz. Peygamber'i örnek aldığı ve yansıttığı arkadaşları tarafından ifade edilen bir başka nokta olmuştur. Çevresindekiler kendisinin bağırıp çağırdığını hiç görmediklerini sıklıkla ifade etmişler, ilim sohbetlerini anlattığı sırada zaman zaman duygulandığını da

⁴⁴ Atçeken, "Prof. Dr. Ahmet Önkâl-Vefayât", 134.

⁴⁵ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 553.

⁴⁶ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 566; Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

⁴⁷ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 568.

⁴⁸ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 569.

⁴⁹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 574.

⁵⁰ Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Dadan, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

⁵¹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 580; Yüksel, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

⁵² Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı*, 584-586.

belirtmişlerdir.⁵³ Ahmet Önkâl’in sportif faaliyetler yürüttüğü de arkadaşları tarafından belirtilmekte, buna örnek olarak özellikle yaz aylarında arkadaşları ile birlikte voleybol oynadıkları ve tatile gittikleri zamanlarda yüzdükleri kendisi için söylenmiştir. Önkâl’in voleybolda iyi bir servis atıcısı ve iyi bir yüzücü olduğu bu örneklerde belirtilmektedir. Yine Ahmet Önkâl’in sportif faaliyet olarak futbol da oynadığı onun için anlatılmıştır.⁵⁴ Önkâl’in bir başka dikkat çeken özelliği ise dedikodudan hoşlanmamasıdır. Önkâl ile ilgili hatıralarından bahseden bir arkadaşı kendisine o dönemde İlahiyat fakültesindeki bir hocanın özel hayatı ile ilgili yapılan ve epey gündemde olan bir dedikoduyu sorduğunda “Öyle diyorlar” diyerek kısaca geçiştirdiği örneğini vermiş ve onun dedikodu sevmediğini de bu şekilde delillendirmiştir.⁵⁵

Ahmet Önkâl’in ailesi onun aile hayatını şu sözlerle anlatmaktadırlar:

*“Ailesiyle ilgiliydi. Çalışmalarından arta kalan vakitlerinde ailesiyle pikniğe ve tatillere giderdi. Ailecek gezmeyi severdi. Çekirdek ailesinin dışında geniş ailesi içinde de saygı duyulan, sözüne değer verilen biriydi, sıla-i rahime önem verir aile büyüklerini ziyaret eder, evinde de insanları misafir eder onlara ikramda bulunurdu. Evine misafir geldiğinde gelenleri kapıda karşılar, giderlerken de vasıtalarına kadar kendilerine eşlik ederdi.”*⁵⁶

Önkâl’in kararlı bir insan olduğu da kendisine atfedilen özelliklerdendir. Doğru bildiği yolda yalnız da kalsa yürümekten vazgeçmediği onun için söylenmektedir.⁵⁷ Kendisi için az ama öz konuştuğu, konuştuğunda ise açık ve net bir dille söyleyeceklerini ifade ettiği belirtilirdi. Ayrıca Önkâl’in yaptığı sınavlar için puanlamaların yer aldığı muntazam bir cevap kâğıdı hazırlama alışkanlığı olduğu onun için ifade edilmiştir. Kendisine bu husus sorulduğunda bu şekilde hazırladığı cevap kâğıdının hem sınav kâğıtlarını daha adil değerlendirmeye yardımcı olduğu hem de sınav kâğıdını görmek isteyen öğrencinin cevap kâğıdıyla sınav kâğıdını mukayese ettiğinde ilgili konu ve soruların cevabını öğrenmesine katkı sağladığını söylediği aktarılmıştır.⁵⁸ Prensip olarak televizyon programlarına katılmadığı belirtilen Önkâl’in vefat etmeden tamamlamak istediği *Muhtasar Siyer-*

⁵³ Varol, Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı, 603-611.

⁵⁴ Varol, Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı, 597.

⁵⁵ Varol, Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı, 587-588.

⁵⁶ Önkâl’in Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

⁵⁷ Varol, Prof. Dr. Ahmet Önkâl Kitabı, 623.

⁵⁸ Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

i Nebî isimli eser için gece geç saatlere kadar çalıştığı ancak ömrü yeterli gelmeyince eserin bağlı olduğu Fakülte'nin anabilim dalı hocaları tarafından tamamlandığı bilinmektedir.⁵⁹ Önkal'ın öğrencilerinin izzetini, haysiyetini ve onurunu da zedeleyecek her türlü olayın da karşısında olduğu bildirilmekte, hatta bu hususta eli para dolu bir kimsenin Önkal'ın dekanlığı döneminde fakültede para dağıtmak istemesi karşısında Ahmet Önkal'ın tavrı bu hususta örnek gösterilmektedir.⁶⁰ Onun hakkında insanların düşünceleri tek bir cümlede toplanacak olursa kendisinin mütevazı, gereksiz övgülerden rahatsız, genellikle dinlemeyi seven, iyi bir hatip, saygı ve sevgisini insanlara karşı muhafaza eden, doğru bildiği yolda duruşu olan ve bunu ömrü boyunca bozmayan bir kimse olduğu söylenebilmektedir. Bu itibarla insanların ona hürmet beslediği, kendisini tanıyanların nezdinde değerli bir kimse olduğu bilinmektedir. Yine yakınlarına Ahmet Önkal'ı tek kelimeyle anlatmaları istenildiğinde, adam gibi adam, âlim birisi, itidalli bir kimse olduğu, dürüst, adaletli, istikrarlı, Hazreti Peygamber sevgisinin son derece yüksek olduğu şahsını tanımlama noktasında söylenen ifadelerdir.⁶¹

2.6 Anılar

Bu başlık altında Ahmet Önkal'ın hayatında yeri olan kimselerden kendisiyle yaşamış oldukları ve unutamadıkları bir hatırayı paylaşmaları istenmiştir. Paylaşılan anılar ise bu bölümde okuyucuya aktarılmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Ali Kapar, Kişisel Görüşme, 11/12/2024.

Kapar, kendisiyle yaptığımız görüşmede Önkal ile ilgili olarak birlikte birçok hatırası olduğunu paylaşmış, bir tanesini paylaşmasını istediğimizde ise üniversiteye ilk atandığı zaman kendisinin göreve başlamasının bir müddet geciktiğinden bahsetmiştir. Bu süre zarfında hakkında çıkan bazı dedikodulardan ötürü göreve başlamasının ardından biraz soğuk karşılandığını aktarmıştır. Bu

⁵⁹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 637-643.

⁶⁰ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 649-650; Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

⁶¹ Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024; Yüksel, Kişisel Görüşme, 12/11/2024; Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

süreçte onu okula bağlayan en önemli faktörün Ahmet Önkale olduğundan bahseden Kapar, Önkale'ın o zamanda yapmış olduğule desteği unutamadığını belirtmiştir.

Prof. Dr. Bahaüddin Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

Varol, kendisiyle yaptığımız görüşmede Önkale ile ilgili olarak Aksaray'dan kendisine gelmiş olan dekanlık teklifi ile ilgili yaptığı görüşmesini aktarmıştır. Varol, Ahmet Önkale'ın fikrini almak üzere onunla görüşüğünü belirtmiş, Önkale'ın ise *“Sana bizim de ihtiyacımız var ancak orası yeni kurulduğu için daha çok ihtiyaçları var bundan dolayı gitmelisin,”* tavsiyesinde bulunduğunu belirtmiştir. Varol kendisinin o zaman ki tavrını ve hassasiyetini hiçbir zaman unutamadığını aktarmıştır.

Doç. Dr. Ali Dadan, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

Ali Dadan, Ahmet Önkale ile ilgili olarak paylaştığı hatırasında Ahmet Önkale'ın oda anahtarını kendisine emanet olarak verdiğini paylaşmıştır. Sonraları Önkale'ın odası konusunda ne kadar hassas olduğunu da duyan Dadan, bu hassasiyetine rağmen anahtarı ona vermesinden dolayı kendisine önemli bir güven duygusu hissettiğini aktarmıştır. Dadan, Önkale'ın vefatının ardından Önkale'a ait değerli birtakım eşyaların da odada olduğunu öğrenmiş, bu nedenden ötürü ona duyduğu güven duygusunun yüksekliğini bir kez daha anladığını aktarmıştır. Bu olayı hala unutamadığını belirten Dadan, söz konusu anahtarın hala kendisi tarafından saklandığını belirtmiştir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

Atçeken, Ahmet Önkale ile bir hatırasını paylaşma noktasında, 1997 yılında doktorasını bitirdiğini, iki yıldan fazla süre geçmesine rağmen yardımcı doçentlik kadrosuna atanmadığını, bu zaman zarfında moral ve motivasyon olarak sıkıntılı bir süreç yaşadığını aktarmıştır. Bir gün odasına Mehmet Ali Kapar ile birlikte Ahmet Önkale'ın geldiğini belirten Atçeken, kendisine çalışmaya devam etmesi ve Doçentlik için hazırlanması yönünde teşvik ettiklerini söylemiştir. İki Hocanın yapmış oldukları bu motivasyonun akademik hayatında çok önemli bir dönüm noktası olduğunu, çalışmalarına devam etmesini sağladığını belirten Atçeken, çalışmaları sonucu kadroya atandığını, doçentlik için çalışmalarını hızlandırıp 2002

yılında doçent olduğunu, Önkal ve Kapar'ın o desteğini hiçbir zaman unutamadığını söylemiştir.

Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

Yüksel, Ahmet Önkal'ın dekanlığı döneminde kapısının hiç kapanmadığını, bu dönemde son derece adaletli bir idarecilik sergileyerek tatlı bir otoriteye sahip olduğunu, herkes tarafından saygı duyulan değerli bir idareci olarak vazife yaptığını kendisiyle ilgili unutamadığı noktalar olarak dile getirmiştir.

Arş. Gör. Dr. Maşide Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

Maşide Kamit, Ahmet Önkal ile ilgili olarak, araştırma görevliliği kadrosu için Konya'da girmiş olduğu bilim sınavı sonuçlarının resmî ilanının hemen akabinde, o dönemde dekanlık vazifesini yürüten Ahmet Önkal tarafından telefonla bizzat aranıp tebrik edildiği görüşmeyi hatıra olarak anlatmıştır. Kendisinin o andaki mutluluk ve heyecanı sebebiyle peşi sıra sorduğu sorular karşısında Önkal'ın gayet anlayışlı ve nezaketli bir şekilde cevap verdiğini aktaran Kamit, Önkal ile yapmış olduğu o telefon görüşmesini hiçbir zaman unutamadığını belirtmiştir.

Ahmet Önkal'ın Kızı Erva Hanım, Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

Erva hanım, babası Ahmet Önkal ile ilgili olarak Önkal'ın vefatından dört gün önce Önkal'ı eşiyle birlikte hastanede ziyaret ettiğini belirtmiş, Önkal'ın durumunun ağırlaşmış, sakin ve kendi halinde istirahat ederken olduğunu aktarmıştır. Eşiyle birlikte kendisini ziyaret ettikten sonra hastaneden ayrılırken, Önkal'ın kendilerini uğurlamak için yatağından doğrulduğunu belirten Erva hanım, misafir ağırlarkenki adabını son anına kadar devam ettirdiğini anlatmış ve bu durumun kendisini çok etkilediğini belirtmiştir.

3. AHMET ÖNKAL’IN ESERLERİ

3.1 Kitapları

Prof. Dr. Ahmet Önkal’ın kitaplarını tanıtacağımız bu bölümde üç eser karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında bu üç eserin içeriği hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu, İstanbul: Esra Yayınları, 1999.

1981 yılında ilk baskısı yapılan ve Türkiye Milli Kültür Vakfı tarafından “Jüri Özel” ödülüne layık görülen eser Ahmet Önkal’ın en meşhur olan çalışmalarındandır. Ahmet Önkal’ın yazmış olduğu *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu* isimli eser, “Giriş” ve “İslâm Davetinin Anlamı” isimli başlıkların ardından üç bölümde kaleme alınmıştır.

Eserin “Giriş” bölümünde davet kavramının kelime anlamı, ıstılahtaki anlamı üzerinde durularak esere başlanmıştır. “İslâm Davetinin Anlamı” adlı başlık altında davet kavramından hakiki manada ne anlaşılması gerektiğinden bahseden Önkal, bir Müslümanın daveti nasıl yapması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu husustaki düşüncelerini “Kur’an’ı Kerim’de Davet”, “Hadis-i Şerif’ler de Davet” ve “İlgili Eserlerde Davet” adlı alt başlıklarla aktarmıştır. Daha sonra “Davetin Sahası” adlı başlığa geçilmiştir. Önkal, davetin sahasının Kur’an ve Hz. Peygamber’in hayatı etrafında şekillendiğini belirterek davetin sahasını iman, ibâdât, muamelât ve ahlakî prensipler başlıkları çerçevesinde sıralamıştır. Daha sonra “Davetin Gerekliliği” konusunu ele alan Önkal, bu başlıkta davetin insanın Müslümanca bir hayat yaşayabilmesi için ne denli kıymetli bir özellik olduğunu aktarmıştır. İslâm dinini tam manasıyla yaşamayan bir toplumda hakiki anlamda Müslüman gibi yaşanılmayacağını savunan Önkal, davetin bu husustaki rolünü “Allah yoluna davet, İslâm dininin hayatıdır. Çünkü din, davetle gelişmekte ve davetle yaşamaktadır,”⁶² diyerek açıklamaktadır. Önkal bu başlık altında son olarak Müslümanların davet konusundaki mesuliyetlerinin ne kadar fazla olduğu, bir Müslümanın İslâm’a davet noktasında sorumluluk hükmünün ne derecede olduğunu değerlendirmiş ve her Müslümanın ilmi ve gücü nispetince insanları davet etmesi gerektiğinden bahsederek bu başlığı tamamlamıştır. Önkal, eserinin devamında “Davette Metodun Rolü” isimli başlığı kaleme almıştır. Bu başlık

⁶² Ahmet Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, (İstanbul: Esra Yayınları, 1999), 57.

altında Önkal, metot kavramının temeline inmiş ve bu kavramın içeriğini inceleyerek konuyu ele almıştır. Ardından iyi bir metot izlenilmeden yürütülecek bir davetin sonuçları üzerinde duran Önkal, davet için iyi bir metot sahibi olunması gerektiğini Kur'an'dan örneklerle açıklamıştır. Sonrasında Hz. Peygamber'in metodunu dile getiren Önkal, müstakil bir başlık olarak önceki peygamberlerin metotlarını değerlendirmiştir. Bu başlık altında Ahmet Önkal, önceki peygamberlerin davet kıssalarından bahsederek okur için örneklemelerde bulunmuştur. Devamında bu örneklemeler üzerinden maddeler halinde davetin nasıl olması gerektiğine dair tespitlerde bulunmuştur. İncelediği örnekler sonucunda bir kimsenin davet yapabilmesi için öncelikle gerekli olgunluğa sahip olması gerektiğinden, davette esasın ne derece önemli olduğundan, her peygamberin öncelikli olarak insanları tevhide davet ettiğinden bahsetmektedir. Önkal, davetin yerine, zamanına ve uygunluk durumuna göre gizli veya açık şekilde yapılabileceğinden, yeri geldiğinde davet için hicret edilebileceğinden, güzel sözlerle, yerine göre yumuşak, yerine göre sert davranışlarla, gerektiğinde mücadele etmekten çekinmeden ve her zaman sabırlı davranılarak yapılması gerektiğini peygamber kıssalarından örnekleri açıklayarak okuruna aktarmaktadır. Son olarak peygamberler ve onların mucizeleri üzerinde durarak bu başlığı tamamlamaktadır. Önkal, eserin devamında Hz. Peygamber'in İslâm'a davet metodunu incelemenin önemi üzerine bir başlık ayırmıştır. Önkal, bu başlık altında bilhassa eserini kaleme aldığı dönemin dünyasının ve Türkiye'sinin uğraşmış olduğu güncel kavgalarına, kamuoyunu o dönemde ve günümüzde de meşgul eden çatışmalara değinerek Müslümanların burada nasıl bir yol izlemesi gerektiğini sorgulamaktadır. Bu sorgusunun neticesinde izlenilmesi gereken en doğru yolun Hz. Peygamber'in izlemiş olduğu yol ve başvurduğu metotlar olduğunu okuruna açıklamaktadır.

Kitabının giriş bölümünü ve daha önce ele aldığı konularının önemini buraya kadar anlatan Önkal, devamında kitabın birinci bölümü olan "Rasûlüllah'ın Davet Metodunun Yönleri" bölümüne geçmektedir. Önkal, eserinin ilk bölümüne öncelikle bu kısmı tanıtarak başlamıştır. Burada Hz. Peygamber'in davet metodunu kullanırken psikoloji, sosyoloji gibi ilimleri kullandığından söz eden Önkal, Hz. Peygamber'in davet metotlarının daha iyi anlaşılabilmesi ve derli toplu bir şekilde izah edilebilmesi açısından alt başlıklar halinde eserinde aktarılacağını anlatmıştır. Bu alt başlıklarda Hz. Peygamber'in davet metoduna çeşitli açılardan bakmayı

tercih eden Önkal, bu bakış açılarını da başlık başlık eserinde aktarmıştır. Bu başlıklardan ilki “Rasûlullah’ın, Gayeye Ulaşmak İçin Takip Ettiği Merhaleler Açısından Davet Metodu” başlığıdır.

Önkal, Hz. Peygamber’in daveti uygularken ilahi bir rehberlik ile yol izlediğinden kendi sünnetinin de vahye dayalı olduğundan söz etmiştir. Hz. Peygamber’in hedefine ulaşmak adına dört aşama izlediğinden söz eden Önkal, bu aşamaları “Davete Hazırlık”, “Kadrolaşma”, “Kitleleşme” ve “Devletleşme” olarak belirlemiştir. Daha sonra bu aşamaları eserinde başlıklar halinde ele almıştır. Bu başlıklarda Hz. Peygamber’in hayatını bahsi geçen aşamalara bölen Önkal, Hz. Peygamber’in hayatı boyunca yaşadıklarının bir rastlantı olmadığını savunmuş Kur’an’dan ve Hz. Peygamber’in hayatından verdiği örneklerle bu düşüncesini delillendirmiştir. Davete hazırlık döneminde Önkal, Hz. Peygamber’in nesebinden başlayarak uzun yıllar boyunca Allah tarafından hazırlandığını, anne, baba ve dedesinin henüz Hz. Peygamber doğmadan veya küçük yaşlarda iken vefatının yine bu hazırlığın bir parçası olduğundan bahsetmiştir. Kendisinin günah işlemekten Peygamberlik öncesinde de korunduğunu söyleyen ve bu hususta örnekler veren Önkal, bahsettiği hazırlık evresini ruhi hazırlık, ilmi hazırlık, bedeni hazırlık ve maddi hazırlık olarak dönemlere ayırmış ve Hz. Peygamber’in Risalet öncesi yaşamından bazı olayları örnek göstererek bu evreyi anlatmıştır. Daha sonra diğer bir evre olan “Kadrolaşma” evresini anlatmaya başlamıştır. Önkal, bu evrede Hz. Peygamber’in, putlara tapmanın tamamen sona ereceği ve İslâm’ın hâkim olacağı bir düzen getirmek için çalışmaya başladığını aktarmaktadır. Bu çalışmanın başarılı olması için de, yanında kendisine ve dinine bağlı samimi Müslümanların yer alması gerektiğini söyleyen Önkal, Hz. Peygamber’in bahsi geçen bu samimi kadroyu oluşturmak için çalışmaya başladığını anlatmıştır. Kadrolaşmayı oluştururken Hz. Peygamber’in yakından uzağa ve üst düzeyde bir ehemmiyet gösterdiğini söyleyen Önkal, bu süreci kendi içerisinde üçe ayırmıştır.

Bu kısımlardan ilki aile efradına tebliğ, ikincisi güvenilen şahıslara tebliğ, üçüncüsü ise Dâru’l-Erkam’dan idare edilen faaliyetlerdir. Hz. Peygamber’in kadrolaşma kısmını bu şekilde oluşturduğundan bahseden Önkal, belirlemiş olduğu bir diğer evre olan “Kitleleşme” evresine geçmiştir. Bu evrede Hz. Peygamber’in halka halka ilerleyen davetinin bir ileri boyuta taşındığını aktaran Önkal, öncelikle Allah’tan aldığı vahiyle Hz. Peygamber’in alenî davete geçtiğini burada özellikle amcası Ebû Leheb (öl. 2/624) ve müşriklerin baskısına rağmen yanında onu çok

seven ilk Müslümanlardan oluşan kadrosuyla birlikte yılmadan davete devam ettiğini anlatmaktadır. Hz. Peygamber'in daha sonra kabileleri davet etmeye başladığını belirten Önkal, davetin Mekke dışına çıkarak farklı bir boyut kazandığını ortaya koymuştur. Devamında “Kitleleşme” başlığı altında Medinelilerin Müslüman olmaları ve biatlarını, hicretten sonraki kitleleşme faaliyetlerini ve davette Kur'an'ı Kerim'i alt başlıklar halinde eserinde ele almıştır. Hz. Peygamber'in oluşturmuş olduğu bu kitleleşmenin içinin boş olmadığını, birlik, beraberlik ve kardeşlik ile sağlamlaşmış bir kitle olduğunu örneklerle ortaya koyan Önkal, akabinde belirlemiş olduğu sonuncu evre olan “Devletleşme” evresine geçmiştir. Bu evrede insanların bir arada yaşayabilmeleri için devletin zorunluluğundan bahseden Önkal, Hz. Peygamber'in de oluşturmuş olduğu bu kitlenin huzur ve mutluluk içerisinde yaşayabilmeleri için devlete ihtiyaç duyduklarını bu yüzden de devletleşme planının uygulanmaya sokulduğunu aktarmıştır. Bu sürecin oluşumunda yaşanan bazı olayları da bu sürecin oluşması adına doğal bir parça olarak kabul eden Önkal, bu parçaları da başlık başlık eserinde ele almıştır.

Bu başlıklardan ilki “Akabe Biatları ve Hicrettir”. Burada Yesrib şehrinin Hz. Peygamber'e ev sahibi olma şerefine nail oluşundan bahseden Önkal, öncelikle Akabe biatlarıyla gerçekleşen süreci ve Hz. Peygamber'in ve Mekkeli Müslümanların hicret edişinden bahsetmektedir. Daha sonra devletleşme adına önemli noktalar olarak gördüğü mescit ve ezan konusuna gelen Önkal, bir devlet merkezi ve ibadethane olarak mescidin yapıldığından ve burada Müslümanları toplayacak çağrı olan ezandan bahsetmiştir. Topraksız devletin olamayacağını söyleyen Önkal, Hz. Peygamber'in de bu sebepten ötürü şehrin sınırlarına sınır taşı koydurarak İslâm şehrinin sınırlarını belirlediğini ve ilk nüfus sayımını yaparak sayısı 1500 olan Müslümanların tespitini sağladığını anlatarak devletleşme sürecine devam etmiştir. Daha sonra bir devletin olmazsa olmazı olarak anayasa yazımını Hz. Peygamber'in Medine vesikasını yazdırarak çözdüğünü belirten Önkal, bir yandan da kitleleşme faaliyetleri kapsamında çevredeki kabilelerle vs. Hz. Peygamber'in anlaşmalar yaptığını eklemiştir.

Önkal'a göre devletleşme evresinin en önemli noktası cihad ve gazvelerdir. Konuyla ilgili görüşünü eserinde belirten Önkal, yeni kurulan İslâm devletinin tüm cihad faaliyetlerini eserinde incelemiştir. Bu doğrultuda Kur'an'ın ve sünnetin ışığında değerlendirmelerde bulunmuştur. İlgili konuya eserinde derinlemesine yer

veren Önkal, konuyla ilgili ayetleri eserinde açıklamayı da ihmal etmemiştir. Bu konuyu tamamlayan Önkal, İslâm devleti açısından bir dönüm noktası olarak gördüğü Hudeybiye anlaşması üzerinde durmuştur. Yapılan anlaşmanın Müslümanların aleyhine bir görüntü çizdiğinden ve hatta Müslümanların da bu hususta itirazlarda bulunduğundan bahseden Önkal, aslında bu anlaşmanın müthiş bir diplomatik başarı olduğunun altını çizmiştir. Önkal, anlaşmadan sonra gerçekleşen olayların da bu anlaşmanın başarısını ortaya koyduğunu eserinde anlatmıştır. Devamında Hz. Peygamber'in İslâm'a davet mektupları yolladığını anlatan Önkal, bu sayede İslâm devletinin tüm dünya tarafından tanındığını aktarmıştır. Sonrasında heyetler senesinde Hz. Peygamber'e ve İslâm devletine irili ufaklı heyetler halinde gelen heyetlere değinen Önkal, bu heyetlerin geliş amaçlarından, Hz. Peygamber'in ve Müslümanların bu heyetlere davranış biçimlerinden bahsetmiştir. Son olarak Tebuk gazvesinden bahseden Önkal, bu gazve sonucunda Bizans devletinin resmi olarak İslâm devletini tanıdığından bahsettikten sonra Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi ve burada verdiği mesajları aktararak Devletleşme bölümünü tamamlamıştır.

Önkal, ilgili başlığın tamamlanmasıyla eserinin ilk alt başlığı olan "Rasûlullah'ın, Gayeye Ulaşmak İçin Takip Ettiği Merhaleler Açısından Davet Metodu" başlığını tamamlamıştır. Daha sonra eserinin birinci bölümünün ikinci alt başlığı olan "Psikolojik Unsurları Açısından Rasûlullah'ın Davet Metodu" başlığına geçmiştir.

Burada tüm Peygamberlerin davet esnasında psikoloji bilimini dikkate aldıklarını savunan Önkal, Hz. Peygamber'in davet metodunun psikolojik yönünü iki yönden incelemiştir. Bu yönlerden ilki muhatap açısından olanıdır. Önkal, öncelikle muhatabın hakkıyla tanınması gerektiğinden bahsetmiştir. Hz. Peygamber'in de tebliğ yaparken insanları tanıyarak, kimi ne şekilde ikna etmesi gerekiyorsa ona o şekilde yaklaştığının altını çizmiş, bu hususta örnekler vermiştir. Aynı zamanda muhataplarına hoşgörü ile yaklaşarak onların yüreklerine de dokunduğunun altını çizmiştir. Davete muhatap kimselerin güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesi gerektiğinin de önemini vurgulamıştır. Önkal, diğer bir yön olarak kolaylaştırmanın da davette etkili olacağı görüşündedir. Hz. Peygamber'in de bu tekniği kullandığını Risalet'in de 23 seneye yayılmasının bunun bariz bir örneği olduğu görüşündedir. İnsanların yavaş yavaş alıştığı bir durumun kabul edilmesinin daha kolay olduğunu da belirtmiştir. İslâm'ın kolaylık dini olmasının

da insanların psikolojisini olumlu yönde etkilediğini eklemiştir. Ayrıca Önkal, Hz. Peygamber'in de sahabesinin tebliğ yaptıkları sırada Hz. Peygamber'in kendi metotlarını uygulamalarını istediğini söylemiştir. Ardından kolaylaştırmanın bir gevşeklik olmayacağını vurgulamış, imanın sağlam olmasının zorluklara karşı koymakta güç vereceğini de eklemiştir. Önkal, yazısının devamında bir başka nokta olarak insanlara hüsn-ü muamelede bulunmanın yani güzel davranmanın önemine geçmiştir. İnsanlara karşı hoşgörülü davranmanın Hz. Peygamber tarafından da bir metot olarak kullanıldığını eklemiştir. Önkal, güzel muamele yapılmasının gerekliliğini Âl-i İmrân Sûresinin 3. ayetiyle de desteklemiştir. Akabinde Önkal, Hz. Peygamber'in bu hususta kimsenin onurunu zedelemeyen güzel muamele yaptığı davranışlarla ilgili örnekler vererek ve bu konuda yorumlarda bulunarak bu hususu aktarmıştır. Önkal, hüsn-ü muamelenin önemini anlattıktan sonra bazı durum ve davranışlara karşı sert davranışların uygulanması gerekebileceğini aktarmış ve Hz. Peygamber'in bu tarz durumlarda kullandığı sert davranışları sıralayarak açıklamıştır. Önkal, bahsettiğimiz bu sıralamayı ikaz ve inzâr, kırgınlık, azarlama, gözdağı vermek, tehdit, takbih ve tezyif, beddua, kefare, sürgün, hapis, hadd veya ceza tatbiki, öldürtme şeklinde yapmış ve bu sert davranışlar ile ilgili örnekler vererek açıklamalar yapmıştır. Sonrasında Önkal, başka bir metot olarak değer vermeden bahsetmiştir. İnsanlara değer verildiğinin hissettirilmesinin insan psikolojisindeki olumluluklarına değinen Önkal, Ehl-i Kitab'a bu şekilde hitap edilmesinin İslâm dininde bu metodun kullanıldığına bir örnek olarak işaret etmiştir. Yine Hz. Peygamber'den de bu hususta örnekler vererek bu metodu anlatmıştır. Ardından bir başka metot olarak Hz. Peygamber'in yaklaşma metodunu kullandığını söyleyen Önkal, insanlara hoş sözlerle yakınlık bağ kurmanın da davette yararlı bir metot olduğunu Hz. Peygamber'in hayatından örneklerle bize aktarmıştır. Devamında temel özellik ve hislere hitap metoduna geçen Önkal, burada Hz. Peygamber'in insanlara empati duygusuyla, onların örf adet ve gelenekleriyle onlara yaklaşarak, onlara da benzeri duygular yaşattığını ve bu şekilde onlarla yakınlık kurduğunu belirtmiştir. Bu metottan sonra Önkal, Hz. Peygamber'in uygulamış olduğu bir başka metot olan müşterek noktada birleşme metodunu yani, insanlarla kendi davetini onlara uygun bir noktada bağdaştırarak bir ortak nokta bulma şekliyle bir birliktelik kurmaya çalıştığını örneklerle anlatmıştır. Daha sonra Hz. Peygamber'in tekrar metodunu da uyguladığını anlatan Önkal, bu metodun zamanla insanların zihninde tekrarlandıkça oturduğu ve

kabulün kolaylaştığı noktasında bilim insanlarının tespitleri ile bu metodu ve Hz. Peygamber tarafından uygulanışını örnekleriyle eserinde aktarmıştır. Önkal, çalışmasında hediye vermenin de Hz. Peygamber tarafından uygulanan ve kalpleri İslâm'a ısındırma noktasında etkili bir metot olduğunu zikretmiş ve örneklerle bunu açıklamıştır. Son olarak mucize konusuna gelen Önkal, bu metodun da tüm Peygamberler tarafından kullanıldığını insanların dini kabul etmesinde son derece etkili olduğunu anlatmış ve konuyla ilgili örnekler vererek bu konuyu tamamlamıştır.

Devamında psikolojik unsurlar başlığının ikinci kısmına geçen Önkal, burada “Davetçi Açısından” başlığı ile davetçide bulunması gereken psikolojik özellikleri incelemiştir. İlk olarak davetçinin vasıflarını ele alan Önkal, iyi davetçinin sağlam bir inanç, yeterli miktarda bilgi, örnek bir yaşayış ve iyi bir ahlak ayrıca gerekli maddi imkânlarla sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Ardından davetçide iyi bir sabrın bulunması gerektiğini savunan Önkal, karşısına gelebilecek her türlü zorluğa rağmen azim ve kararlılıkla mücadele ederek bir davetçinin sabır göstermesi gerektiğini zira Hz. Peygamber'in de bu şekilde davrandığını açıklamıştır. Yine bu sabrı gösteren davetçinin hiçbir zaman ümidini kaybetmemesi gerektiğini savunan Önkal, yanındakilere de ümit aşılayarak onların da sabır göstermesine yardımcı olması gerektiğini belirtmiştir. Sonrasında bir davetçide bulunması gereken bir diğer özelliğin şefkat ve adalet olması gerektiğini söyleyen Önkal, kin ve düşmanlığın bir davetçiye hiçbir zaman kazandırmayacağını söylemiş, bu yüzden bu hisleri bir tarafa bırakıp şefkat ve adaletle insanların kalplerini yumuşatması gerektiğini vurgulamıştır. Af ve müsamahanın da ayrımcılık yapmadan ve taviz vermeden davetçide bulunması gerektiğini eklemiştir. Önkal, davetçinin her zaman adam kazanma gayreti içerisinde olmasını, tevazu ile insanlara yaklaşılmasını, her zaman insanlara örnek olacak düzeyde güzel bir yaşayış sergilemesini, güzel ve temiz bir dış görünüme sahip olunmasını, her zaman için Allah'a yalvararak ondan yardım istenmesini bu şekilde sürekli dua edilmesi gerektiğini örnekler ışığında okuruna anlatmaktadır.

Önkal, psikolojik unsurlar başlığının ikinci kısmını bu şekilde tamamlarken bu başlığın üçüncü kısmı olarak “Sosyal Müesseselerle İrtibatı Açısından Rasûlüllah'ın Davet Metodu” başlığını ele almaktadır. İnsanlarla münasebet kurarak yaşamının zaruri olduğunu söyleyen Önkal, bu münasebetler kurulurken nelere dikkat edilmesi gerektiğini okuruna aktarmaktadır. İlk olarak akrabalar ve

yakın çevreyle nasıl bir iletişim kurulması gerektiğini ele alan Önkal, yakın çevreyle iyi bir münasebet kuramayıp bu kimselerin davete kazandırılmaması halinde davetin yayılamayacağını savunmuş, bu sebeple aileyle iyi bir iletişim kurarak onların davete kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Evliliğin davette kritik bir yeri olduğunu vurgulayan Önkal, davetin yayılmasında evliliğin bir metot olduğunu söylemiş davetçinin evleneceği kişiyi seçerken, sadece dünyevi arzular için değil de davette fayda sağlayabilecek kişilerden belirlemesi gerektiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in evliliklerini anlatarak bu düşüncelerini de örneklendirmiştir. Önkal, bir toplumun liderine ve önde gelenlerine karşı gösterilecek ilginin önemli olduğunu da savunmuş, onların daveti kabul etmesinin toplum açısından önemli bir etken olacağını örneklerle açıklamıştır. Önkal, ayrıca iyi bir muhitte yetişmenin yani iyi bir çevre içerisinde olmanın da davet açısından önemli olduğunu, yapılacak şeyleri yerinde ve zamanında yapmanın davet için kritik olduğunu belirtmiştir. Cemaatleşerek toplantı halinde olabilmenin, çarşı, pazar, panayır gibi toplantı yerlerine gitmenin, insanları evlerde ziyaret etmenin de davet açısından önemli olduğunu örneklerle okuruna aktarmıştır. Önkal, ardından İslâmi davette davet merkezinin mescit olduğunu belirtmiş ve Hz. Peygamber'in davetinde mescidin yerine getirdiği fonksiyonları sıralamıştır. Önkal, devamında ise suffa ve mekteplerle davette eğitimin önemini, haberleşme ve elçilerle iletişimin önemini ve ekonomik ilişkilerle ekonominin davette önemini inceleyerek eserinin birinci bölümünü tamamlamıştır.

Önkal, eserinin ikinci bölümü olan “Mekke ve Medine Devri Davet Metotlarına Toplu Bir Bakış” bölümüne geçmiştir. Bu bölümde Önkal, davet yapımında farklılıklar içeren yöntemleri ve devreleri Mekke ve Medine dönemine göre ayırarak ele almıştır. Buna göre Önkal, Hz. Peygamber'in sabırla aceleci davranmadan insanları kendi dinine davet ettiğini, başına gelen sıkıntılara sabrettiğini ve akılcı davrandığını dile getirmiştir. Önkal, Hz. Peygamber'in Mekke'deki amacını “*Zihinlerdeki şirki izâle etmek, bataklığı kurutmak, put yapan elleri, hakkı müdafaa için canını vermeye hazır bilekler haline getirerek bizzat onların putları devirmesini sağlamaktır.*”⁶³ şeklinde dile getirmiştir. Bu yüzden Mekke'de Müslümanlara yapılan her türlü eziyete rağmen sabrı tavsiye ederek cenneti müjdelediğini bizlere aktarmıştır. Hz. Peygamber'in her zaman güzel

⁶³ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 447.

muameleyle şefkatle yılmadan tebliğde bulunduğunu belirten Önkal, Mekke’de daima sabırla hareket ettiğini, Medine’de ise yeri geldiğinde sert davranışta bulunabildiğini belirtmiştir. Önkal, bu bölümde Hz. Peygamber’in davetinin Mekke ve Medine dönemlerini değerlendirdikten sonra Hz. Peygamber’in bu davetini günümüze yorarak, günümüz Müslümanının davette hangi konumda olduğunu sorgulamıştır. Günümüz Müslümanı hakkında özeleştiride bulunan Önkal, düşüncelerini belirterek eserinin ikinci bölümünü tamamlamıştır.

Önkal, eserinin üçüncü ve son bölümü olan “Rasûlüllah’tan Günümüze Davet” bölümüne geçmiştir. Önkal öncelikle bu bölümü üç evrede inceleyerek Hz. Peygamber’den sonraki davet süreci ile ilgili değerlendirmelerde bulunacağını belirtmiştir. Önkal, ilk olarak “Çağdaş Davet Hareketleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme” başlığı altında yaşadığı dönem hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Yapmış olduğu değerlendirmelerde 20. yüzyılda İslâm dininden uzak kalındığını söyleyen Önkal, hakkıyla davet yapacak kimsenin bulunmadığını belirtmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber’den sonraki davetlerin eksik ve aksak yönlerini incelediği ikinci başlığa geçmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber’den sonra eğitime ve hazırlığa gereken önemin verilmediği, insanları harekete geçirecek bir kadrolaşmanın olmadığı, İslâmî bir yaşayışın olmadığı, zamana ve zemine uygun hareket edilmediği, plansız ve programsız hareket edildiği, davetçilerin sözlerinden çok yaşayışlarının örnek olması gerektiği, samimi bir davet politikasının izlenmediği gibi değerlendirmelerde bulunmuştur. Son olarak birlik ve beraberlikle hareket edilmesi gerektiğini, fikir ayrılıklarında anlayışlı olmamız gerektiğini vurgulamıştır. Son olarak “Davette Vasıtalar” konusunu ele alan Önkal, ilk olarak Hz. Peygamber’in davet vasıtalarını ele almıştır. Burada Hz. Peygamber’in davet vasıtaları olarak hutbe, vaaz, sohbet gibi sözlü vasıtaların olduğunu, İslâm’a davet mektupları, yazılı ayet ve hadislerle yazılı vasıtaların olduğunu, hayır işleri yapmak İslâm’ın hükümlerini uygulamak gibi sözlü ve fiilî vasıtaların olduğunu son olarak da Hz. Peygamber’in güzel ahlakıyla örnek bir yaşayışının olduğunu bizlere anlatmaktadır. Günümüz davet vasıtalarını inceleyen Önkal, sözlü vasıtaların geliştiğini hoparlörlerle, ses kayıt cihazlarıyla daha geniş kitlelere ulaşılabilceğini savunmuştur. Televizyon, sinema, tiyatro gibi hem göze hem kulağa hitap eden vasıtaların kullanılması gerektiğini de eklemiştir. Matbaanın yaygınlaşmasıyla yazılı vasıtaların çok daha iyi kullanılabileceği, modern anlamda yapılan okullar, camiler ile fiilî ve maddi vasıtaların kullanılabileceği, örnek bir

yaşayışla da insanlara örnek olunabileceği değerlendirmelerini yapmıştır. Eserinin son bölümünü tamamlarken Önkal, gayret ve ihlasla çalışıldığında neticenin alınacağını işte o zaman istikbalin İslâm'ın olacağını vurgulamıştır.⁶⁴ Eserini bu şekilde tamamlayan Önkal, eserinin sonuna bir “Netice” kısmı eklemiş, burada eserinde verdiği bilgilerin özetlemesini yaparak ve değerlendirmelerde bulunarak eserini noktalamıştır. Yapmış olduğu bu çalışmasıyla Önkal, alanda bulunan herkesin okuması gereken çok yönlü bir kitap yazmıştır. Büyük bir titizlikle hazırladığı bu çalışma yapmış olduğu baskı sayısından da anlaşılacağı üzere okuyucuların dikkatini çekmiş ve büyük bir kitleye ulaşmıştır.

Önkal, birçok kaynaktan faydalananak oluşturduğu bu çalışmasıyla Hz. Peygamber'in hayatını davet noktasında değerlendirmiş ve davetçilere rehber olacak bir eser hazırlamıştır. Alanda görmüş olduğu rağbetten de anlaşılacağı üzere uzun yıllar okunan bir eser olmuştur. Hz. Peygamber'in örnekliğinde davetin nasıl olması gerektiğini detaylıca anlatan Önkal, bu önemli konuya farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Efendimiz Hayatı-Güzel Ahlâkı Tebliğ Ettiği Dinin Esasları, Konya: Hüner Yayınevi, 2009.

Hz. Peygamber'in hayatından kısa kesitlerin sunulduğu onun ahlaki özelliklerinden örnekler barındıran bu eser Hz. Peygamber'i yakından tanıtmak maksadıyla Ahmet Önkal tarafından kaleme alınmıştır.

Ahmet Önkal, “Önsöz Ya Da Son Peygambere Duyulan İhtiyaç” isimli başlıkla eserine başlamıştır. Burada Önkal, Hz. Peygamber'e kadar dünyaya gelen peygamberlerin getirdiklerinin insanlar tarafından tahrifata uğradıklarını aktarmış, son peygamber olan Hz. Peygamber'in getirdiklerinin öneminden, ona olan ihtiyaçtan ve getirdiklerinin kıyamete kadar korunacağından bahsetmiştir. Çalışmanın içeriğinden bahseden Önkal, onun ahlâkından örnekler ve getirdiği mesajın içeriklerinden bahsedeceğini belirtmiştir. “Peygamberimizin Hayatı” isimli bölüme geçiş yapan Önkal, burada kısaca ve başlık başlık Hz. Peygamber'in hayatını aktarmaya başlamıştır. Bu kapsamda Hz. Peygamber'in soyu, doğumu, çocukluğu, gençliği, ticari hayatı, evliliği, Kâbe hakemliği ve Cibrail'in ilk vahyi getirişini kısaca başlıklar halinde anlatmıştır.

⁶⁴ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 473.

Hız. Peygamber'in hayatı hakkında temel bilgiler vermeye devam eden Önköl, onun risaletten sonraki hayatını aynı şekilde başlıklar halinde kısaca tanıtmaya devam etmiştir. Bu kapsamda Hız. Peygamber'in hicretten önce Mekke'de yaşadıklarını, hicretten sonra Medine'de yaşadıklarını kısaca okuyucusuna aktarmaya devam etmiştir. Mekke'nin fethi, Huneyn savaşı, Taif kuşatması, Tebük seferi, Hız. Ebû Bekir'in hac emirliği, Veda Haccı ve Hız. Peygamber'in vefatını aynı tarzda kısaca anlatan Önköl, böylece Siyer-i Nebi'yi eserinin ilk yarısında okuruna kısaca aktarmıştır. "Peygamberimizin Kişiliği ve Güzel Ahlâkından Örnekler" isimli bölüm başlığı altında ise Hız. Peygamber'in hayatından örnekler vermiştir.

Hız. Peygamber'in en güzel örnek olduğunu vurgulayan Önköl, Hız. Peygamber'in özelliklerini belirten olayları kesit olarak konu başlığıyla birlikte eserinde aktarmıştır. İlk olarak güvenilirliğinden başlayan Önköl, Hız. Peygamber'in "el-Emin" olarak adlandırıldığından bahsetmiştir. Ardından Hız. Peygamber'in doğru sözlü olmasına gelen Önköl, burada Bizans İmparatoru ile Ebû Süfyan arasında geçen bir konuşmayı örnek olarak aktarmıştır. Devamında Hız. Peygamber'in dürüst ve sözünde duran birisi olduğunu belirten Önköl, burada Hız. Peygamber'in dürüstlüğü hakkında söylenmiş bir sözü ve Hudeybiye Barış Antlaşmasına zor anlarda bile gösterdiği sadakati örnek olarak vermiştir. Onun emanete riayet ettiğini de söyleyen Önköl, bu özelliğine örnek olarak hicret esnasında Müşriklerin kendisini öldürmelerini istemelerine rağmen Hız. Ali'ye emanetleri yerine ulaştırması vazifesi vermesini anlatmıştır. Hız. Peygamber'in iffet ve hayâ timsali olduğunu da söyleyen Önköl, burada Hız. Peygamber'in eşiyle bir akşam dolaştıktan sonra yanındaki kimsenin eşi olduğunu açıklamasını ve bir Yahudi'nin kendisine yaptığı saygısızlığa karşı verdiği tepkiyi bu hususta örnek göstermiştir. Onun nezaketli olduğuna değinen Önköl, Ahzâb Sûresi 53. ayetini bu konuda örnek olarak vermiştir. Hız. Peygamber'in tevazu sahibi olması bahsinde karşısında heyecanlanan bir kimse ile arasında geçen diyalogu ve Hız. Ömer'le yaşadığı bir olayı örnek olarak göstermiştir. Yine Hız. Peygamber'in hoşgörüsüne temas eden Önköl, mescide pisleyen bir bedeviye karşı Hız. Peygamber'in tutumunu bu hususta örnek olarak vermiştir. Yine Hız. Peygamber'in güler yüzlü ve güzel sözlü olduğunu vurgulayan Önköl, namazda dünya kelamı konuşan Muaviye'ye olan davranışını, Muaviye'nin ağzından bir anlatımla okuyucusuna aktarmıştır. Sonrasında Hız. Peygamber'in şefkat, merhamet ve af duygularını ele alan Önköl,

bu duygularını yansıttığına dair Hz. Peygamber'in bir gün cebindeki on dirhem ile başına gelenleri ve Mekke'nin fethinden sonra Mekke'deki insanları hür olarak ilan etmesini örnek olarak anlatmıştır. Devamında Hz. Peygamber'in sabrına ve azmine gelen Önkal, burada örnek olarak Hz. Peygamber'in hüznü yılında ve akabinde Taif'te başına gelenleri aktarmış ve Hz. Peygamber'in "*hayatımın en zor günleri*"⁶⁵ diyerek o günleri anlattığını belirtmiş, buna rağmen sabırla Allah'a dua ettiğini eklemiştir.

Hz. Peygamber'in Allah'a karşı güveninin de sonsuz olduğunu belirten Önkal, tevekkül hususunda hicret esnasında Hz. Peygamber'in ve Hz. Ebû Bekir'in mağarada saklanması örnek göstermiş, bunun üzerine Tevbe Suresi 40. ayetinin indiğini eklemiştir. Eserinin devamında Hz. Peygamber'in cesaretini vurgulamaya başlayan Önkal, kendisini savunmasız halde yakalayan müşrik karşısında Hz. Peygamber'in cesaretle dikilip kendisini Allah'ın koruyacağını söylediği bir olayı bu hususta örnek olarak vermiştir. Önkal, Hz. Peygamber'in cömertliğine ve hayırseverliğine de değinmiş, zor durumda olsa bile insanları boş çevirmediğini belirten bir olayla bu hususu da örneklendirmiştir. Bu hususta son olarak Hz. Peygamber'in vefakârlığını ele alan Önkal, kendisinin Hz. Hatice'ye ve Mut'im b. Adî'e göstermiş olduğu vefayı örnek olarak anlatarak bu bölümü tamamlamıştır. Ardından "Peygamber Efendimizin Vücut Özellikleri" bölümüne geçen Önkal, burada Hz. Peygamber'in fiziki yapısı, yüz ve vücut hatları, kılık kıyafetiyle ilgili bilgiler vermiştir. Önkal, daha sonra eserin başka bir bölümü olan "Çeşitli Yönleriyle Peygamber Efendimiz" isimli bölüme geçmiştir. Burada ilk olarak Hz. Peygamber'in üstün bir idareci olmasını ele alan Önkal, vahiyle sabit olmayan her konu da istişare üzere hareket ettiğini ve insanlar arasında ayrımcılık yapmadan adaletle hükmettiğini okuruna aktarmıştır. Devamında Hz. Peygamber'in başarılı bir eğitimci olduğuna değinen Önkal, Hz. Peygamber'in ilme ve eğitime verdiği önemi çeşitli örneklerle açıklamıştır. Hz. Peygamber'in muzaffer bir komutan olduğunu da söyleyen Önkal, Hz. Peygamber'in en az kayıpla ve mümkün olduğunca hiçbir canlıya zarar vermeden en iyi sonucu almak için çabaladığını okuruna aktarmıştır. Son olarak Hz. Peygamber'in örnek bir aile reisi olduğunu evlilikleri ve çocukları üzerinden açıklayan Önkal, bölümü bu şekilde tamamlamıştır.

⁶⁵ Ahmet Önkal, *Efendimiz Hayatı-Güzel Ahlâkı Tebliğ Ettiği Dinin Esasları*, (Konya: Hüner Yayınevi, 2009), 66.

Eserinin son bölümü olan “Peygamber (S.A.V.) Efendimizin Tebliğ Ettiği Dinin Temel Esasları” başlığına geçen Önkal, burada konuyu birkaç başlık altında ele almıştır. “Kelime-i Şehadet Ya da Tevhid ve Risalet” başlığında Kelime-i Şehadetin önemini vurgulamış, imanın bir gereği olduğunu hatta önceliği olması gerektiğini öne çıkarmıştır. Önkal, Kelime-i Şehadette iki temel unsur bulunduğu, bunlardan ilki olan tevhidin İslâm’ın dayanağı olduğunu söyleyerek konunun önemini açıklamıştır. Ardından da sözü Risalet konusuna getiren Önkal, Hz. Peygamber’in Allah’ın kulu ve elçisi olduğunu kabul etmenin risalet olduğunu bunun da imanın bir parçası olduğunu dile getirmiştir. Önkal, sırasıyla imanın şartlarını ve bu şartların ne denli önemli olduğunu başlıklar halinde ayet ve hadislerle açıklamış ve bu şartlarla ilgili bilgilendirmelerde bulunmuştur. Bu doğrultuda sırasıyla; “Kitaplara İman Ya da Kur’an Mucizesi”, “Nurani Varlıklar/ Meleklerle İman”, “Ebedi Hayat”, “Ahiret Yurdu ve Hayır ve Şer Allah’tan Kadere İman” başlıklarını işlemiştir. “Kulluk Bilinci/ İbadet” başlığı altında Önkal, insanın Allah’a karşı kulluk görevlerinin önemini ve sonunda Cennetle mükâfatlandırılacağını anlatmış ve sırasıyla İslâm’ın şartlarını başlıklar halinde ele almıştır. Bu başlıklarda belirttiği ibadetlerin önemini ve gerekliliğini vurgulayan Önkal, bu ibadetleri Müslümanın yerine getirmesi gereken yükümlülükler olarak belirtmiştir. Bahsi geçen bu başlıklar sırasıyla; “Dinin Direği Namaz”, “Mü’min’in Kalkanı Oruç”, “Toplumsal Sorumluluk Bilinci Zekât” ve “Mahşeri Dünyada Yaşamak Ya da Ümmet Bilinci Hac” başlıklarıdır. Bu başlıklarda Müslüman bireylerin yapması gereken yükümlülükleri ayet ve hadisler ışığında açıklayan Önkal, kalan yükümlülükleri de “Tüm Hayat Bir İbadet Diğer Kulluk Görevlerimiz” başlığı altında açıklamıştır. Kaçınılması gereken yasaklardan “Allah’ın Haram Kıldığı Davranışlardan Tehlikeli Bölge Bazı Yasaklar” başlığı altında bahseden Önkal, başlıklar halinde bu davranışlara değinerek ayet ve hadisler ışığında konuları açıklamıştır. Bu başlıklar da sırasıyla; “Kötülüklerin Anası İçki ve Diğer Kötü Alışkanlıklar”, “Haram Et/ Domuz, Haram Kazanç Faiz ve Diğerleri”, “Şans ve Talih Oyunları Çekilişler” ve “Toplumsal Afet Sınırsız Erkek-Kadın İlişkileri” başlıklarıdır. Bunların neden yapılmaması gerektiğini detaylıca anlatan Önkal, ardından “Çarpık Din Anlayışı” başlığı altında Kur’an’ın ve Sünnetin yolundan gidilmesi gerektiğini, dine sonradan katılan bid’at ve hurafelerden uzak durulması gerektiğini anlatarak ilgili bölümü tamamlamıştır.

Önkal, eserinin sonunda bir Sonsöz bölümü yazmış, burada kurtuluşun İslâm'da olduğunu belirterek ve Allah' a dualarda bulunarak eserini tamamlamıştır.

Önkal yapmış olduğu çalışmasıyla Hz. Peygamber'i çeşitli konulardan tanıtmıştır. Bu doğrultuda eserin okuyucularına Hz. Peygamber'in karakteristik ve fiziksel özelliklerini anlatmıştır. Bunun yanında namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetlerin önemine de değinmiştir. Siyer alanı başta olmak üzere birçok alandan faydalanarak Hz. Peygamber'in örnekliğini ve İslâm'ın nasıl yaşanması gerektiğini bu çerçevede belirtmiştir. Bu çalışma Hz. Peygamber'i farklı yönleriyle tanımak ve onu anlamak için önemli bir eser olmuştur.

Muhtasar Siyer-i Nebî Aleyhi's-Selâm, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020.

Muhtasar Siyer-i Nebî Aleyhi's-Selâm kitabı dört ana bölümden oluşmaktadır. Eserin başlangıcında “Siyer Üzerine” ve “İslâm'ın Doğuşu Sırasında Arabistan” ana başlıklarından oluşan bir giriş bölümü yer almaktadır. Ahmet Önkal, bu eseri hazırlarken Bedir Gazvesi bölümünden sonra rahatsızlığının artması üzerine eseri yazmaya ara vermiş, ardından vefat etmiştir. Bunun üzerine Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri eseri tamamlamıştır. Bundan dolayı yalnızca Ahmet Önkal tarafından yazılmış olan kısımlar değerlendirmede ele alınacaktır.

Giriş bölümünün ilk başlığı olan “Siyer Üzerine” başlığında Önkal, öncelikle siyerin kavram ve kapsam bakımından incelemesini yapmıştır. Siyer'in tanımını ve kapsam genişliğini dile getiren Önkal, Kur'an'ı anlayabilmenin yolunun Hz. Peygamber'in sünnetini ve siyeri bilmek olduğu yorumunu yaparak siyerin önemine değinmiştir.⁶⁶ Ardından siyer ilminin doğuşu ele alınarak, siyer ilminde kullanılan kaynaklara yer verilmiştir.

Giriş bölümündeki “İslâm'ın Doğuşu Sırasında Arabistan” başlığı altında Önkal, öncelikle Arabistan'ın coğrafi konumunu ve komşularını anlatmıştır. Arabistan'ın Güney Arabistan ve Kuzey Arabistan olarak iki bölge olarak incelenebileceğini belirten Önkal, bu iki bölgede kurulmuş olan devletlere eserinde yer vermiştir. Ardından Hicaz bölgesini anlatan Önkal, bu bölgenin dört önemli yerleşim yeri olan Mekke, Yesrib (Medine), Tâif ve Hayber hakkında bilgiler vermektedir. Yine eserinde bölgenin idari durumunu, sosyal, kültürel hayatını ve ekonomik durumunu ele alan Önkal, Arabistan'daki dinî yapıyı incelemektedir.

⁶⁶ Ahmet Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî Aleyhi's-Selâm*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020), 21.

Önkal, bu kısımda Arabistan'daki müşriklerden, Hristiyanlıktan, Yahudilikten, Hanîflikten ve diğer dini unsurlardan bahsederek bu başlığı ve eserinin giriş bölümünü tamamlamaktadır.

Eserin birinci bölümü “Peygamberliğine Kadar Hz. Muhammed” başlığıyla devam etmektedir. Bu bölümde Önkal, öncelikle Hz. Peygamber'in soyu ve atalarını tanıtmıştır. Hz. Peygamber'in atalarını tanıtan Önkal, daha sonra Hz. Peygamber'in doğumuna geçmiş, onun Fil olayından elli veya elli beş gün sonra 20 Nisan 571 tarihinde dünyaya geldiğini belirtmiştir. Önkal, Hz. Peygamber'in doğumu hususunda kaynaklarda yer alan mucizevi rivayetlerin, sahih rivayetler olmadığını, Hz. Peygamber'i yüceltmek maksadıyla söylendiğini,⁶⁷ bu konudaki sahih ve sahih olmayan rivayetlere yer vererek Hz. Peygamber'in doğumu başlığını bu şekilde tamamlamıştır. Hz. Peygamber'in çocukluğu konusunda ilk olarak sütanneye verilmesini anlatan Önkal, bu konuda bazı abartılı rivayetleri sahih bulmadığını beyan etmiştir. Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması hadisesinde farklı rivayetleri ortaya koyduktan sonra, Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması olayının bir defa ve İsrâ olayı öncesinde gerçekleştiği kanaatinde olduğunu belirtmiş, bu kanaatinin oluşmasının sebeplerini dile getirmiştir. Hz. Peygamber'in annesi ve dedesiyle geçirdiği dönemleri aktaran Önkal, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in himayesine geçişine yer vermiş ve amcasıyla olan Şam yolculuğu ve Rahip Bahîra meselesini derinlemesine incelemiştir. Rahip Bahîra konusunun anlatılanın aksine olduğunu savunan Önkal, Şam'a değil Busrâ'ya gidilmiş olmasının muhtemel olduğunu, Rahip Bahîra'nın da en fazla kendi dinine tebliğ için kabileyle ilgilenmiş olabileceği kanaatindedir. Bu hususu bu şekilde kapatan Önkal, daha sonra Hz. Peygamber'in gençlik yıllarını, Ficâr savaşına katılmasını, Hilfû'l-Fudûl'de bulunmasını, Hz. Hatice ile evliliği ve çocuklarını, Kâbe hakemliğini, ticaret hayatını ve uzlet günlerini inceleyerek eserinin ilk bölümünü tamamlamıştır.

Önkal, eserinde “Peygamberliğin Mekke Dönemi” isimli başlığıyla ikinci bölüme geçmiştir. Burada ilk olarak, Hz. Peygamber'e Peygamberlik vazifesinin verilmesini aktaran Önkal, Hira mağarasında, Alak sûresinin ilk beş ayetinin inişini eserinde aktarmıştır. Vahyi alması sonrasında korkuya kapılan Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ve Varaka b. Nevfel ile olan görüşmelerini aktaran Önkal, sonrasında

⁶⁷ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 58.

vahyin bir müddet sekteye uğradığını aktararak, Fetretü'l-Vahiy dönemini ele almıştır. Müddessir sûresinin ilk ayetleriyle bu dönemin tamamlandığını belirten Önkal, gizli davet ve ilk Müslümanlar konusunu bir başlık olarak ele almıştır. Bu kısımda gizli davetin nedenlerine ve nasıl gerçekleştiğine yer veren Önkal, ilk Müslümanlara değinerek ardından İslâm'ın gizli davet döneminde bir üs vazifesi gören Dârülerkam'ı ve burada İslâm'ı kabul eden son Müslüman Hz. Ömer'e kadar olan süreci ele almıştır. Arkasından açık davet dönemine geçen Önkal, burada verilen ilk tepkiler üzerinde durmaya başlamıştır. Önkal, burada Kureyş'in vermiş olduğu tepkileri ve karşı çıkış sebeplerini başlıklar halinde ele almaktadır. Karşı çıkış sebeplerini dinî, siyasî, ekonomik ve sosyal olarak sıralayan Önkal, ardından Kureyş'in Hz. Peygamber'e olan tavrı ve tepkilerini incelemeye başlamaktadır. Burada öncelikle Hz. Peygamber'in yaşadığı sıkıntılardan bahseden Önkal, ardından Müslüman olanların yaşadığı eziyetleri aktarmaktadır. Müslümanların yaşadığı türlü eziyetler karşısında hicret etmek zorunda kaldıklarını dile getirdikten sonra Habeşistan'a gerçekleşen birinci ve ikinci hicreti anlatmaktadır. Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman oluşlarından da bahsederek bu iki ismin Müslüman oluşuyla İslâmiyet'in güç kazandığını belirtmiştir. Mekkeli müşriklerin İslâm'ın güç kazandığını gördüklerinde verdikleri tepkilerin başkalaştığını söyleyen Önkal, Hz. Peygamber'e, onun kabilesine ve Müslümanlara karşı ambargo uyguladıklarını aktarmıştır. Üç yıl boyunca yaşanan bu ambargo ve muhasarayı Hz. Peygamber ve yanındakilerin çektikleri sıkıntıları, ambargonun kalkmasını ve sonrasında yaşanan Hüzün Yılı olaylarından bahsetmiştir. Burada Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice'nin ve amcası Ebû Tâlib'in vefatlarıyla Hz. Peygamber'in hüznlendiğini dile getiren Önkal, teselli bulmak için çıktığı Tâif yolculuğundan da eli boş döndüğünde çok üzüldüğünü okuruna aktarmıştır. Hayatının bu zorlu günlerinde bir teselli olarak İsrâ ve Mi'rac mucizesinin yaşandığını aktarmış ve konuyla ilgili farklı rivayetleri ortaya koymuştur. Rivayet farklılıklarından dolayı tartışmalar yaşandığını da belirten Önkal, konuyla ilgili kendi yorumunu da belirtmiş ve hadisenin hem ruh hem de bedenen gerçekleştiğini savunmuştur. Ardından Akabe Biatları'nı eserinde aktararak önce Müslümanların, ardından Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'in Medine'ye hicret edişlerine detaylarıyla yer vererek eserinin ikinci bölümünü tamamlamaktadır.

Önkal, daha sonra eserinin üçüncü bölümü olan “Peygamberliğin Medine Dönemi” isimli kısma geçmektedir. Önkal bu bölüme Hicret'in ilk yılında meydana

gelen İslam toplumunun ve siyasi yapının oluşmasından, sınırların belirlenmesinden, Mescid ve Suffe'nin inşasından, ezan uygulamasının başlamasından, ilk nüfus sayımından sırasıyla bahsetmiştir. Yine aynı yıl gerçekleşen muâhât yani kardeşleştirme çalışmasından bahseden ve onun topluma yansımaları detaylıca değerlendiren Önkal, Medine Vesikasını eserinde anlatmış, ardından pazar yerinin tespitine yer vermiştir. Daha sonra savaş izninin verilmesi konusunu ele alan Önkal, seriyye ve gazvelerin neden yapıldığı konusuna eğilmiş, bu çerçevede ilk seriyye ve gazveleri aktarmıştır. Hicretin ilk senesindeki olayları bu şekilde aktaran Önkal, daha sonra Hicret'in ikinci senesine geçmiştir. Öncelikle bu yılda gerçekleşen ilk gazvelere değinen Önkal, ardından da kiblenin tahvîli olayını anlatmıştır. Önkal, daha sonra Bedir Gazvesini sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte eserinde detaylarıyla aktarmıştır. Bu bağlamda esirlerin akıbeti ile ilgili bilgi vererek konuyu tamamlamıştır. Eserin bundan sonraki kısımları Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri tarafından yazıldığı için çalışmamızın içeriğinde yer almamaktadır.

Bu çalışma alana önemli katkı sunan kıymetli bir tarih kitabı olmuştur. Hz. Peygamberi ve onun dönemini derinlemesine inceleme, onu anlama ve dönemine ait tartışmalı hususların değerlendirilmesi noktasında alana önemli bir kazanım olmuştur. Bu eser insanlara İslâm tarihi bilinci kazandırma noktasında önemli bir yer sahibi olmuştur.

3.2 Kitap Bölümleri

Bu başlık altında Prof. Dr. Ahmet Önkal'ın katkı sunduğu beş kitap ele alınmıştır.

Ahmet Önkal, “Allah ve Peygamber Sevgisi”, *Hiz. Peygamber (S.A.V.) ve Sevgi*, Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008.

Ahmet Önkal, beş bölümlük bir eser olan *Hiz. Peygamber (S.A.V.) ve Sevgi* isimli eserin ilk bölümü olan “Allah ve Peygamber Sevgisi” isimli bölümü kaleme almıştır. Çalışmasının ilk başlığı olarak “Allah Sevgisi” başlığını yazan Önkal, burada Allah'ın bize sevgi nimetini vermesinin öneminden bahsetmiş ve bu nimeti bize veren Allah'ı sevmemiz gerektiğini edebi ve hissi bir üslupla aktarmıştır. Allah'ı sevmemizin yolunun da Hiz. Peygamber'in hayatını takip ederek onun yolundan yürümekle başarılabileceğini belirtmiştir. Birinci bölümün ilk başlığını bu

şekilde tamamlayan Önkal, daha sonra bölümün diğer başlığı olan “Peygamber Sevgisi” isimli konuya geçmiştir. Bu başlıkta Peygamber sevgisinin öneminden ve iman ile olan bağlantısından bahseden Önkal, daha sonra “Sahabeden Örneklerle Peygamber Sevgisi” başlığına geçerek bölüme devam etmiştir. İlk olarak Hz. Ebû Bekir ile müşrikler arasında geçen bir olayı aktarmış Hz. Ebû Bekir’in müşrikler tarafından ölümüne dövülmesinin ardından bile Hz. Peygamber’i düşünmesini anlatarak onun bağlılığını okurlarına örnek olarak göstermiştir. Konunun devamında, Hz. Ömer’in halife iken yaşadığı bir hadiseyi, yine şehit olmadan önce ashaptan Zeyd b. Desinne’nin Ebû Süfyan’la arasında geçen bir konuşmaya yer vermiştir. Devamında Uhud savaşında insanlara yardımcı olmaya çalışan Nesibe Hatun ve sonrasında ailesinin şehit düşmesine rağmen Hz. Peygamber’in sağ olduğunu gören ve gönlü rahatlayan bir hanım sahabînin yaşadıklarını anlatarak onların gönüllerindeki Peygamber sevgisini ortaya koymaya çalışarak bölümün son başlığında “Sevgi Neyi Gerektirir?” sorusuyla yazısına devam etmiştir. Burada sorusunun cevabı ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Önkal, bölümü Allah’a dualarda bulunarak tamamlamıştır. Aynı yazı 2010 yılında Konya Müftülüğü Kutlu Doğum Dergisi’nde de yayımlanmıştır.

Ahmet Önkal, “Dört Halife Dönemi”, İslâm’a Giriş: Evrensel Mesajlar, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.

İlgili yazısına halife kavramının tanımını yaparak ve Râşit Halifeler’den bahsederek başlayan Önkal, dört halifeyi sırasıyla ele almış, bu halifeler döneminde yaşanan gelişmeleri yazısında aktarmıştır. Hz. Ebu Bekir dönemiyle birlikte yazısında dönemleri ele almaya başlayan Önkal, öncelikle Hz. Ebu Bekir’in halifelğe seçilmesi, Üsâme ordusunun savaşa gönderilmesi, yalancı peygamberlerle yapılan mücadeleler, Kur’an’ın mushaf haline getirilmesi ve Hz. Ebu Bekir dönemindeki fetih hareketleri gibi olayları detaylarıyla yazısında aktarmıştır. Hz. Ebu Bekir’in vefatını ve kişiliğini ele aldıktan sonra Hz. Ömer dönemine geçen Önkal, Hz. Ömer’in halife oluşu, döneminde gerçekleşen yoğun fetih hareketleri ve devletin teşkilatlandırılması hususlarını yazısında incelemiştir. Daha sonra üçüncü halife Hz. Osman dönemine geçen Önkal, öncelikle Hz. Osman’ın hilafete gelişi, dönemindeki fetih olayları ve Kur’an’a hizmetlerini ele almıştır. Ardından Hz. Osman döneminde yaşanan iç karışıklıkları ve Hz. Osman’ın vefatını ele alan Önkal, son dönem olarak Hz. Ali dönemine geçmiştir. Bu başlık altında sırasıyla Hz. Ali’nin hilafete geçişi, döneminde gerçekleşen Cemal ve Sıffin

savaşları, Tahkim olayı ve Hariciler ile olan mücadelesini inceleyen Önkal, son olarak Hz. Ali'nin vefatı ve kişiliğini aktararak yazısını tamamlamıştır.

Önkal, bu çalışma da Hz. Peygamber döneminin devamı niteliğinde olan Râşit Halifeler dönemini insanlara anlatmıştır. Dönemin siyasi ve sosyal olaylarından bahseden Önkal, Râşit Halifeler dönemine dair okuyucusunu bilgi sahibi yapmıştır.

Ahmet Önkal-Âdem Apak-Bünyamin Erul, *Hiz. Peygamberin İzinde*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Ahmet Önkal, Âdem Apak, Bünyamin Erul tarafından kaleme alınmış olan eser üç ana bölümden oluşmaktadır. Bölümler kendi içerisinde başlıklara bölünerek anlatılmış, her başlık bahsi geçen üç yazar tarafından yazılmıştır. Başlıkların girişinde konu ile ilgili ayetler yer almaktadır. Her başlığın kendi içerisinde farklı bir yazar tarafından yazılmasından dolayı, bizde sadece Ahmet Önkal'ın yazmış olduğu başlıkların tanıtımını yapacağız.

Kitabın birinci bölümündeki “Mekke” başlığı altındaki alt başlıklardan “Komplodan Devlete: Hicret Başlıyor” isimli başlığı Önkal yazmıştır. Öncelikle hicretten bahsetmiş, ilk hicret eden sahabîlerden, hicreti sırasında zorluklar yaşayanlardan örnekler vermiştir. Aynı zamanda Hz. Ömer gibi isimlerin hicretlerine de değinen Önkal, başlığında asıl olarak Hz. Peygamber'in ve onun hicret arkadaşı Hz. Ebû Bekir'in hicretlerinden detaylıca bahsetmiştir. Onların hicret esnasında yaşadıkları olaylardan, müşriklerin onları öldürmek istemelerinden detaylıca bahseden Önkal, 8 Rebiülevvel 622 Pazartesi günü Medine'ye vardıklarını belirterek ilgili başlığını tamamlamıştır.

Kitabın ikinci bölümünde Önkal “Mescid-i Nebevi Medeniyet Merkezi Kuruluyor” isimli başlığı kaleme almıştır. Burada Mescid- Nebevi'nin inşa edilmesini detaylarıyla aktarmış, kurulacak arazinin seçimi, inşa süreci, mimarisi ve içindeki çeşitli faaliyetlerden bahsederek Hz. Peygamber döneminde ve İslâm Medeniyetinde bu mescidin çok önemli bir fonksiyonu olduğunu belirterek başlığını tamamlamıştır.

Önkal'ın yazmış olduğu ve kitabın ikinci bölümünde yer alan bir başka başlık ise “Müslümanlar Yekvücut: Ensar-Muhacir Kardeşliği” isimli başlıktır. Bu başlık altında Önkal, Hz. Peygamber'in Ensar ve Muhacirlerden her bir kimseyi bir diğeriyle eşleştirmek suretiyle kardeş ilan etmesinden bahsetmektedir. Bu kardeşlik bağı ile Medine'de gerçekleşen sosyal ve ekonomik hayat değişikliklerinden

örneklerle bahseden Önkal, bu birliktelikler sonucunda Müslümanların birbirleri arasında dayanışmalarının arttığından, ekonomik manada da güçlendiklerini izah ederek yazısını tamamlamıştır.

İkinci bölümdeki “Devletleşme Yolunda Örnek Adım: Medine Sözleşmesi” isimli başlık altında Hz. Peygamber’in Medine’nin sınırlarını belirlemesinden ve Müslümanların ilk nüfus sayımı konularından bahsederek başlayan Önkal, sayısal manada şehirde azınlık olan Müslümanların, Hz. Peygamber önderliğinde nasıl hâkim konumda olduğundan ve diğer insanlarla yapılan sözleşme neticesinde herkese nasıl yaşam ortamı sağlandığından bahsederek ilgili başlığını tamamlamıştır.

Önkal’ın yazmış olduğu ve kitabın ikinci bölümünde yer alan bir diğer başlık ise “Kudüs’ten Kâbe’ye ve Mescid-i Kibleteyn”dir. Burada Hz. Peygamber’e Benî Selime mescidinde namaz kılarken gelen kible değişikliği ayeti neticesinde yönünü Kâbe’ye dönerek namaz kılışından bundan dolayı da bu mescide, Mescid-i Kibleteyn ismi verildiğinden bahsederek başlamıştır. Yazısının devamında Önkal, Kible konusunda Hz. Peygamber’e Müşrikler ve Yahudiler tarafından yöneltilen eleştirilerden ve Kur’an’ın bu hususta verdiği cevaptan bahsederek ilgili başlığını tamamlamıştır.

İkinci bölümdeki bir başka başlık ise “Büyük Zaferden Zorlu Sınava: Bedir ve Uhud”dur. Bu kısımda sırasıyla gerçekleşen Bedir ve Uhud savaşlarının sebeplerini, savaşların nasıl gerçekleştiğini, savaşların sonuçlarını ve bu savaşlar içerisinde gerçekleşen bazı önemli olayları kronolojik olarak yazısında aktarmıştır. Aktardığı olaylar ile ilgili Kur’an ayetlerini belirterek ilgili kısmı tamamlamıştır.

İkinci bölümünde yer alan bir diğer başlık ise “Son Savlet Kırılıyor: Hendek Gazvesi”dir. Bu başlık altında Önkal, öncelikle Uhud ve Hendek savaşları arasında gerçekleşen olayları kronolojik bağlamda yer vermiş, sonrasında tarafların Hendek savaşına yönelik hazırlıklarını, savaşın gelişim süreçlerini aktarmıştır. Son olarak savaşın sonuçları hakkında bilgiler vererek ilgili konuyu tamamlamıştır.

Kitabın ikinci bölümündeki “Kâbe’ye Özleminden Apaçık Fethe: Umre Seferi ve Hudeybiye Antlaşması” isimli başlık altında Önkal, Hz. Peygamber’in Kâbe’yi tavaf ettiğini rüyasında görmesi üzerine umre maksadıyla Mekke’ye doğru yola çıkması sonucunda Mekkelilerle imzalanan Hudeybiye Antlaşmasını detaylarıyla ele almaktadır. Antlaşmanın nasıl gerçekleştiğinden, maddelerinden bahseden Önkal, antlaşmanın doğurduğu sonuçları aktararak ilgili yazısını tamamlamıştır.

İkinci bölümdeki “Kâbe’nin Yüceltildiği Gün: Mekke Fethi” isimli başlık altında Önkal, müşriklerin daha önce imzalanmış olan Hudeybiye Antlaşması’nı nasıl bozduğunu ve bunun neticesinde Mekke’nin Hz. Peygamber ve Müslümanlar tarafından nasıl fethedildiğini anlatmıştır. Fetih öncesinde ve sonrasında Mekke’nin önde gelen isimlerinin Müslüman olduklarına da değinen Önkal, putların teker teker yıkıldığından ve Attab b. Esîd’in Mekke’ye vali tayin edilışinden bahsederek ilgili başlığı tamamlamıştır.

Eserin ikinci bölümünde, Önkal tarafından yazılmış bir başka başlık ise “Yüce Dost’a, Yüce Dost’a: Hz. Peygamber’in Vefatı” isimli başlıktır. Bu başlık altında Önkal, Hz. Peygamber’in rahatsızlık sürecinden, bu süreçte yaşanan hadiselerden bahsetmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber’in vefatını anlatan Önkal, Hz. Peygamber’in son sözlerinin “En Yüce Dost’a, En Yüce Dost’a”, şeklinde olduğunu belirtmiştir. Son olarak Önkal, Hz. Peygamber’in teçhiz ve tekfin işlemlerini anlatarak ilgili başlığı tamamlamıştır.

Önkal tarafından kaleme alınmış ve kitabın ikinci bölümünde yer alan bir diğer başlık ise “Efendimizden Bize: Hz. Peygamber’in Mirası” isimli başlıktır. Burada Önkal, Hz. Peygamber’in maddi ve manevi mirası üzerinde durmuştur. Çok sade bir yaşam süren Hz. Peygamber’in malını Allah yolunda infak ettiğinden bahseden Önkal, kendisinin vefatından sonra da maddi manada kayda değer bir mal bırakmadığını aktarmış, kıyafet vs. gibi eşyalarının neler olduğunu bizlere aktarmıştır. Daha sonra Hz. Peygamber’in manevi mirasına geçen Önkal, Hz. Peygamber’in kendisinden sonra gelenlere Kur’an’ı Kerim’i, Sünnetini ve ümmet olma bilincini bıraktığını anlatarak ilgili başlığı tamamlamıştır.

Kitabın ikinci bölümünün son başlığı ise Önkal tarafından yazılmış olan “Ashabın Huzurunda: Cennetü’l-Bakî ve Mefdun Sahâbiler” isimli başlıktır. Bu başlıkta Önkal, Cennetü’l-Bakî mezarlığının nerede, nasıl kurulduğunu aktarmış, bu mezarlıkta kimlerin olduğundan bahsetmiştir. Son olarak bu mezarlığın ziyaret edilmesinin sünnet sayıldığını aktararak eserin ikinci bölümünün son başlığını tamamlamıştır.

Eserin üçüncü bölümü olan “Hz. Peygamber ve Ashabı” altında yazılan “Şükreden Kul: Peygamber Efendimizin İbadet Hayatı” isimli başlık altında Önkal, Allah’a nasıl kulluk yapmamız gerektiğine dair en güzel örnek olan Hz. Peygamber’in ibadetlerine verdiği önemi ve uygulamalarını ele almıştır. Onun farz ibadetlere karşı olan tutumunu, nafile ibadetleri ne şekilde ve ne sıklıkla yerine

getirdiğine dair örnekler vermiştir. Hz. Peygamber'in yapmış olduğu ibadetleri tanıtarak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Kitabın sonuncu bölümündeki “Zikreden Resûl: Hz. Peygamberin Dua ve Zikirleri” isimli başlık altında Önkal, Allah'ı anmak hususunda da en güzel örnek olan Hz. Peygamber'in zikirlerini, dualarını bizlere aktarmıştır. Onun nasıl zikirlerde bulunduğunu hangi önemli gün ve gecelerde Allah'ı ne şekilde andığına dair örnekler vererek ilgili başlığı tamamlamıştır.

Önkal tarafından yazılmış olup, eserin sonuncu bölümünde yer alan bir diğer başlık ise “Ahlâk Timsâli: Hz. Peygamberin Güzel Ahlâkı”, isimli başlıktır. Bu başlık altında Önkal Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını tanıtmış, yaşantısından bazı örnekler göstererek Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını ortaya koymuştur. Hz. Peygamber'in el-Emin lakabı ile ilgili de örnekler veren Önkal, onun cömert ve eşsiz bir ahlâk sahibi olduğunu vurgulayarak ilgili başlığı tamamlamıştır.

Önkal'ın yazmış olduğu ve kitabın son bölümünde yer alan bir başka başlık ise “Örnek Eş, Örnek Baba: Hz. Peygamberin Aile Hayatı” isimli başlıktır. Bu başlık altında Önkal, Hz. Peygamber'in eşlerinden, çocuklarından, aile efradından, ailesi içerisine giren Zeyd b. Hârise, Ümmü Eymen, Enes b. Mâlik gibi isimlerden bahsetmiştir. Onlarla ilgili bilgiler vererek ve Hz. Peygamber'in çok eşliliği konusu hakkında açıklamalarda da bulunarak ilgili başlığı tamamlamıştır.

Eserin son bölümünde olan ve Önkal tarafından yazılmış son konu ise “Örnek İnsan: Hz. Peygamber'in Sosyal Hayatı”dır. Bu başlık altında Önkal, Hz. Peygamber'in sosyal manadaki özelliklerini tanıtmıştır. Onun hoşgörülü, saygılı, mütevazı, alçak gönüllü oluşu ve daha birçok benzeri özelliğini vurgulamış ve hayatından bu hususta örnekler vermiştir. Son olarak onun bu özellikleri hasebiyle gönüller sultanı olduğunu dile getirerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Bu çalışma Hz. Peygamber'in hayatından olayların örnek olarak gösterildiği, bu sayede okuyucuya bir Müslüman'ın nasıl olması gerektiğinin aktarıldığı bir eserdir. Eser, Hz. Peygamber'in dini ve sosyal açıdan nasıl bir insan olduğunu anlama ve onu örnek alma noktasında insanlara bilgi veren önemli bir çalışma olmuştur.

Ahmet Önkal, “Abdullah b. Hanzale ve Harre Olayı”, *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Emeviler*, ed. Adnan, Demircan (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), 175-184.

İlgili bölümde öncelikle Harre olayının meydana gelişini ele alan Önkal, Medine halkının Emevi hanedanına çok sıcak bakmadığını, Emeviler'in ise buna karşılık Medine'de hâkimiyeti sağlamak maksadıyla Medine'den bolca gayr-i menkul satın alarak bu hususta tedbir almaya çalıştığını aktarmaktadır. Daha sonra yaşanan ekonomik ve siyasi sorunları ele alan Önkal, bu sorunların çözümü için halife I. Yezid'in kendisine Medine halkından bir heyetin gönderilmesini istediğini aktarmıştır. Abdullah b. Hanzale'nin de içinde olduğu heyetle yapılan görüşmeyi de ilgili bölümde aktaran Önkal, ardından Abdullah b. Hanzale ve yanındakilerin halkı da etrafında toplayarak Medine'de ayaklandıklarını anlatmıştır. Halifenin olayları durduramamasının ardından bir ordu hazırlattığını belirten Önkal, ordunun başına Müslim b. Ukbe'nin getirildiğini ve orduya katılacaklara yüzer dinar peşin ödeme yapıldığını aktarmıştır. Daha sonra savaşın nasıl gerçekleştiğini ve halifenin ordusunun galibiyeti ile sonuçlanan savaş sonrasında Medine'de yaşandığı rivayet edilen olayları aktarmıştır. Buna göre üzerlerine bir ordu geldiğini haber alan Medine'lilerin şehirdeki hendekleri yeniden açmak, Emevi destekçilerini şehirden çıkarmak gibi birtakım hazırlıklar yaptıklarını aktaran Önkal, alınan tedbirler neticesinde şehirdekilerin savaşın başında üstünlüğü ele geçirseler de Mervân b. Hakem'in Benî Hârise'nin savunduğu tarafı kendi safına çekmesinin de etkisiyle savaşı halifenin ordusunun kazandığını söylemiştir. Önkal, bu rivayetlerde mübalağanın fazlasıyla mevcut olduğunu savunmuş, Harre olayı ile ilgili Hz. Peygamber'e nispet edilen hadislerin doğru sayılamayacağını belirtmiştir. Rivayetlerin ve anlatılanların çoğunlukla asılsız ve abartılı unsurlar taşıdığını belirten Önkal, bütün bunlara rağmen Harre olayının acı ve silinmez izler taşıyarak İslâm Tarihi'ndeki yerini aldığını aktarmıştır. Son olarak halifenin bu olayın izlerini silmek için Medine'ye yiyecek yardımı, atıyyelerin artırılması gibi faaliyetlerde bulunduğundan da bahseden Önkal, yapılanların izleri silmeye yetmediğini tarih boyunca Yezîd ve Müslim b. Ukbe gibi isimlerin nefretle anıldığını belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, "Peygamberlikle Görevlendirilişi", *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Peygamberlikle Görevlendirilişi*, ed. Hüseyin Algül-Rıza Savaş, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018) 199-256.

İlgili yazısına "Peygamberlikle Görevlendirilişi" başlığı ile başlayan Önkal, Hz. Peygamber'in nübüvvetten önce ki yaşamı ve yaşadığı olaylar hakkında bilgiler vererek başlamıştır. Hz. Peygamber'in Allah tarafından ruhunun ve kalbinin vahye

nasıl hazırlandığından bahseden Önkal, devamında ilk vahyin gelişi olayına yazısında yer vermiştir. “Hakkı Tebliğ ve İlk Müslümanlar” başlığı altında, Hz. Peygamber’in risalet görevini almasıyla beraber faaliyetlerini ve kendisine ilk inanan Müslümanları anlatmıştır. Hz. Peygamber’in ve ilk Müslümanların nasıl ibadet ettiklerini de bu başlık altında aktaran Önkal, ardından “Dâru’l-Erkam’dan Yürütülen Faaliyet” başlığı altında Dâru’l-Erkam’ın adeta bir üs gibi kullanılarak gizli davetin bir kalesi ve bir sembolü oluşunu zikretmiştir. Gizli davet döneminin ardından gerçekleşen açık daveti “Müslümanlığın İzharı ve Alenî Davet” başlığı altında işleyen Önkal, burada sayıları artan Müslümanların müşrikler tarafından baskılanışını ve Hz. Hamza’nın Müslüman oluşu konularını ele almıştır. “İlk Dönemde Müslüman Olanların Profili” başlığı altında ilk Müslümanları inceleyen Önkal, burada her kesimden insanın olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Sonrasında sırasıyla “Müşriklerin İslâm Davetine Muhalefet Sebepleri ve Engelleme Çabaları”, ardından da “Müşriklerin İslâm Davetine Muhalefet Sebepleri” başlıklarını ele alan Önkal, bu kısımda müşriklerin Müslümanlara karşı yaptıkları baskıları ve sebepleri konusunu incelemiştir. Bu baskıların sebeplerini dini, siyasi, ekonomik ve sosyal yönden ele alan Önkal, ardından müşriklerin İslâm davetini nasıl engellemeye çalıştıklarını anlatmıştır. Bu engelleme çabaları içerisinde Müslümanlara yapılan kötü muameleleri, sözlü ve fiziksel şiddeti, işkenceleri, boykotu örneklerle anlatan Önkal, yapılan tüm bu zorlamalara rağmen Müslümanların davalarından vazgeçmediğini ve özgürce yaşayabilecekleri Habeşistan’a gerçekleşen birinci hicretin yapıldığını belirterek ilgili bölümü tamamlamıştır.

3.3 Makaleler

Bu başlık altında Prof. Dr. Ahmet Önkal’a ait on sekiz yazıya ulaşılmış ve ulaşılmış olan on sekiz yazı incelenmiştir.

Ahmet, Önkal, “Hak’ka Çağrı ve Sabır”, *Oku Mecmuası* 10/104 (1970), 12.

Önkal, bu yazısında öncelikle insanların dünya üzerinde yollarını kaybetmiş bir şekilde farklı gruplar halinde doğru yolu aradığını belirtmiştir. Böylesi bir dünyada Kur’an’dan aldığı emirle doğru yoldaki Müslüman’ın en yakınlarından başlayarak tıpkı Hz. Peygamber’in de yaptığı gibi birer İslâm davetçisi olması gerektiğini aktarmıştır. Bunu yaparken çeşitli zorluklara maruz kalınacağını belirten Önkal, davetçiye düşenin sabırla yoluna dimdik devam etmek olduğunu

anlatmıştır. İlgili yazısındaki fikirlerini ayetlerle de destekleyerek düşüncelerini tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Resûl’ü Anlamak”, *Güldeste* 1/1 (1982), 16-17.

Ahmet Önkal, ilgili yazısında öncelikle İslâm toplumlarının tarihten beri yaşadıkları sıkıntılara değinmiştir. Bu bağlamda diğer toplumlar tarafından sürekli baskı altında kalan İslâm toplumlarının sonuçta kafası karışmış bir yapıya büründüğünü söyleyen Önkal, bu toplumda İslâm’ı doğru bir şekilde yaşamaya ve anlatmaya çalışan farklı grupların da birbirleriyle mücadele etmekten, plansız programsız hareket etmelerinden dolayı istikrarsız bir yapıda ilerlediklerini savunmuştur. Oysaki İslâm’ın bir olunmasını emrettiğini, belirli davet metodu izlenmesi gerektiğini Kur’an ve Hadisler ışığında bize yol gösterdiğini belirten Önkal, bu yolu takip ederek ancak başarıya ulaşabileceğini yazısında aktarmıştır.

Ahmet, Önkal, “Cehâlet Savunuculuğu mu?”, *Güldeste* 1/2 (1982), 3-4.

İlgili yazısında Önkal, öncelikle ilme bu kadar fazla önem veren İslâm’ın mensuplarının cehalet olarak adlandırılacak işlerle kesinlikle meşgul olmaması gerektiğinden bahsetmiştir. Daha sonra İslâm’ın yeteri kadar iyi yaşanılmaması iyi bilinmemesi sonucunda İslâm dışı düşüncelerin hâkim olabildiğinden bahsetmiştir. Bu yüzden dini bir diriliş için öncelikle çürümüş fikirlerin yerine İslâm’ın doğru bir şekilde bilinip yaşanacağı sahih bilgilerin öne çıkarılması gerektiğini yazısında savunan Önkal, Müslümanlara karşı bir öz eleştiri yapmış ve günümüz İslâmî duruşumuzu sorgulayarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “İhsan Yolu”, *Güldeste* 1/3 (1982), 9-10.

Önkal ilgili yazısında Allah’a karşı nasıl bir kul olmamız gerektiğinden bahsetmeden önce bazı örneklerle insanları askerlere, amelelere benzeterek okuyucusunun empati yapmasını sağlamaya çalışmıştır. Mezkûr örnekler üzerinden bu dünyaya imtihan için geldiğimizi vurgulayan Önkal, Allah’ın her an bizi gördüğünü unutmadan bizim de her an onu görüyormuşçasına davranmamız gerektiğini anlatmıştır. Bunu yapabilmenin yolunun da Allah’ı çokça zikretmekte saklı olduğunu gerçek ihsanın bu şekilde olacağını belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Tartışmada Usûl”, *Güldeste* 2/15 (1983), 8-10.

Yazısının ilk kısmında “Tartışmanın Değeri ve Hedefi” üzerinde duran Önkal, burada her insanın hata yapabileceği, farklı fikirleri olabileceğinden bahsetmiş ve tartışmaların bundan dolayı oluştuğunu söylemiştir. Yapılan

tartışmaların belirli bir çerçeve içerisinde olması gerektiğini söyleyen Önkal, yazısının ikinci kısmı olan “Tartışmanın Zemini” başlığında nasıl ve ne şekilde tartışma yapılması gerektiği üzerinde durmuştur. Yazısının sonundaki “Tartışmada Usûl” başlığında ise Önkal, bu usulün nasıl olması gerektiğini maddeler halinde okuyucusuna anlatarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Asrı Saadet’te Mescidin Önemi ve Yaptığı Görevler”, *Diyanet İlmi Dergi* 19/3 (1983), 49-55.

Önkal bu yazısına İslâm dininde mescidin yeri ve Hz. Peygamber’in mescide verdiği önem üzerine bilgi vererek başlamıştır. Bu konuda biraz anlatımlarda bulunarak yazısına giriş yapan Önkal, ardından maddeler halinde Hz. Peygamber zamanında mescidin fonksiyonlarını yazısında ele almıştır. Bu bağlamda mescitlerin ruhi bir havası olduğundan, birlik ve beraberliği sağladığından, insanlara vaaz verilen bir yer olduğundan, bir ilim meclisi ve bir kültür merkezi olduğundan, müzâkere yeri, bir mahkeme salonu işlevi olduğundan, toplumsal meselelerin görüşüldüğü bir yer olduğundan, bir iletişim merkezi olduğundan ve bir ordu karargâhı olduğundan bahsetmiştir. Hz. Peygamber döneminde mescidin bu fonksiyonlara sahip olduğundan bahseden Önkal, bahsi geçen bu fonksiyonları yazısında örnekler ve açıklamalar üzerinden anlatmıştır. Önkal, mescidin günümüzde de benzeri fonksiyonlarının Müslümanların, din görevlilerinin çabalarıyla tekrardan canlanması gerektiğini anlatarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Hz. Peygamber’in Ümmîliği”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 249-262.

Söz konusu makalesinde Önkal, öncelikle Peygamber efendimizin okuma yazma bilip bilmediğine dair birçok tartışmanın ve farklı görüşlerin tarihten beri süregeldiğini okuruna aktarmıştır. Ardından bu tartışmalara sebep olan farklı görüşleri makalesinde sıralamıştır. Devamında konu etrafında şekillenen lehte ve aleyhte görüşlere yer vermiştir. Daha sonra bahsi geçen delilleri değerlendirme aşamasına geçen Önkal, ortaya konulan olayların Hz. Peygamber’in okuma yazmayı bilip bilmediğini netleştirecek kesinlikte deliller olup olmadığı üzerinde durmuştur. Yazısının sonunda ise yaptığı değerlendirmeler sonucunda kanaat getirdiği görüşünü delilleriyle açıklayan Önkal, Hz. Peygamber’in, Peygamberlik görevine başlamadan önce okuma yazma bilmediğinin kesin olduğunu Kur’an’dan ve tarihten getirdiği delillerle birlikte savunmuştur. Bunu yaparken okuma yazma

bildiğini savunanların getirmiş olduğu delilleri değerlendirerek bu delillere katılmadığını sebepleriyle aktarmıştır. Okuma yazma bilmediğinin kanıtı olarak da Ankebût Suresi 48. ayeti delil olarak göstermiştir. Daha sonra Önkal, Hz. Peygamber’in ömrünün sonlarına doğru, özellikle Peygamberlik görevi dolayısıyla yanında sürekli yazı işleriyle meşgul olunmasından dolayı bazı harflere, bazı kelimelere aşinalık kazanmış olabileceğini, Peygamberlerde bulunan fetânet sıfatının da bir parçası olarak son derece olası bulmuştur. Son olarak Hz. Peygamber’in okuma yazma bilmediğinin kesin olduğunu belirten Önkal, ancak Peygamberlik sonrasında bazı yazılara aşina olabileceği fikrinin makul sayılabileceğini belirtmiş, eğer bu da kabul görmezse kesin olan Hz. Peygamber’in hayatı boyunca okuma yazma bilmediği görüşüne dâhil olunması gerektiğini söyleyerek makalesini tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Hz. Peygamber’in Tebliğindeki Temel Prensipleri”, *Altınoluk Dergisi* 24 (1988), 35-37.

Önkal, Müslüman’ın İslâm’a göre nasıl bir insan olması gerektiği hakkında bilgilendirme yaparak yazısına giriş yapmıştır. Daha sonra Hz. Peygamber’in tebliğinde uygulamış olduğu prensipleri maddeler halinde ele almıştır. Önkal, buna göre Hz. Peygamber’in; yaşayışıyla örnek olduğunu, tebliğ esaslarına vâkıf olduğunu, muhataplarını tanıdığını, işleri kolaylaştırdığını, insanlara iyi muamelede bulunduğunu, insanları kazanma isteğine sahip olduğunu, sabırlı ve azimli davrandığını, insanlara ümit verdiğini ve menfaat gözetmediğini örneklerle açıklamıştır. Önkal, Hz. Peygamber’in yapması gereken her şeyi başarıyla yapan bir davetçi olduğunu da belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 117-132.

Çalışmasına “Ensâb İlminin Doğuşu” başlığıyla başlayan Önkal, bu ilmin Arapların uğraşmış olduğu ilimlerin önde gelenlerinden biri olduğunu ve soylarıyla övünebilmek adına bu ilme büyük ehemmiyet verdiklerini söylemiştir. Arapların bulundukları coğrafya itibarıyla az sayıda meşguliyetleri olduğunu belirten Önkal, çok önem verdikleri şeref sıfatlarına ve meşguliyetlerine bu ilim sayesinde ulaşabildiklerini belirtmiştir. Evliliklerinde bile bu ilim sayesinde kendilerine denk gördükleri birilerini bulduklarını söyleyen Önkal, daha sonra yazısında vermiş olduğu bilgilere tamamen aykırı bir tezi olan ve bu ilmin Cahiliye Araplarında yaygın olmadığını söyleyen İtalyan müsteşrik Caetani’nin fikirlerinden

bahsetmiştir. Daha sonra müsteşrikin tezini yaptığı değerlendirmelerle eleştiriye tabi tutan ve tezatlıklarını ortaya koyan Önkal, netice olarak bu ilmin Cahiliye Araplarından beri önem verilen ve ilgilenilen bir ilim olduğunu söylemiş ve İslâm nazarında asabiyyetin yerini yazısında incelemeye başlamıştır. İslâm dininin kabile asabiyyeti ile övünmeyi yasakladığını, tüm insanların eşit olduğunu ve üstünlüğün yalnızca takvada olduğunu belirten Önkal, yalnızca hayır işlerinde övünmenin İslâm dininde güzel olduğunu belirtmiş ve bu konuda örnekler vermiştir. Daha sonra “İslâm Nazarında Neseb Bilgisi” başlığına geçmiştir. Bu konuda Hz. Peygamber’in akrabalık ilişkilerini sağlayacak kadar neseb bilgisinin bilinmesi gerektiğini söylediğini belirten Önkal, yazısında Hz. Peygamber’in bu ilmi hayatında kullandığı yerlerden örnekler vermiştir. Daha sonra bu ilmin İslâm hukukunda da bazı âlimler tarafından kullanıldığını söyleyen Önkal, neseb bilgisinin gerekli olduğunu söyleyen âlimlerin delillerini yazısında sıralamıştır. Son olarak “Ensâb İlminin Önemi” başlığına yazısında yer veren Önkal, bu ilmin önemine ve verilmesi gereken değere temas ederek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Ensâbla İlgili Eserler”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1991), 55-72.

Yazısına öncelikle “Tedvin Öncesi Dönemde Ensâb Çalışmaları” başlığı ile başlayan Önkal, öncelikle bu alanda eser vermemiş ama rivayetleriyle meşhur olmuş zevatı yazısında aktarmaya başlamıştır. Vefat tarihi itibarıyla bilinen ilk nesepçinin Hz. Ebû Bekir olduğunu söyleyen Önkal, Hz. Peygamber’in de Hz. Ebû Bekir’in bu konuda iyi olduğunu tasdik ettiğini belirtmiştir. Sonrasında gelen üç halifenin de bu konuda bilgili olduğunu söyleyen Önkal, bu hususta âlim olan diğer isimleri zikrederek bu başlığı tamamlamıştır. “Ardından Ensâb’la İlgili Eserlerin Tedvini” başlığına geçen Önkal, burada tedvin döneminin genel olarak tabîin döneminden sonra başladığını belirtmiştir. Daha sonra bu ilme öncülük etmiş kişileri ve eserleri yazısında sıralamıştır. Önkal, bu sıralamasında bu ilimde öne çıkan isimleri, eserleri ve onlar hakkında yapılan değerlendirmeleri tabîin döneminden sonra başlayarak uzunca ele almıştır. Son olarak “Neseble İlgili Bilgiler İhtivâ Eden Diğer Eserler” başlığına geçen Önkal, bu başlık altında müstakil bir neseb kitabı olmamasına rağmen içeriğinde neseble ilgili bilgiler aktaran eserlerden ve bu eserlerin yazarlarından bahsetmiştir. İlgili başlık altında da bazı isimleri ve bu isimlerin eserlerini aktaran Önkal bu şekilde yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstem Dergisi* 1/2 (2003), 33-68.

Yazısına tahkim olayının öneminden bahsederek ve konu hakkındaki tüm rivayetleri incelemeye çalışacağını belirterek başlayan Önkal, öncelikle Sıffin’de karşılaşma başlığı altında savaş sürecini ele almıştır. Savaşın şiddetini ve büyüklüğünü yazısında işleyen Önkal, ardından tahkime müracaat edilmesini anlatmıştır. Ardından savaşın durması ve hakeme başvurulması ile ilgili Amr b. el-Âs’ın buradaki rolünü rivayetler ışığında inceleyen Önkal, Hz. Ali’nin hakeme gidilmeye razı edilmesini de aktarmıştır. Devamında hakemlerin tespit edilmesine geçen Önkal, Muâviye tarafında Amr b. el-Âs’ın sorunsuz bir şekilde belirlendiğini belirtirken, Hz. Ali tarafında ise karışıklıkların çıktığını ortaya koymuştur. Yaşanan tartışmalar neticesinde Hz. Ali tarafında Ebû Mûsâ el-Eş’arî’nin belirlendiğini aktaran Önkal, yaşanan ilk görüşmeleri ve yazılmış olan Tahkim-Nâme’yi yazısında detaylıca aktarmıştır. Sonrasında toplantının yeri ve zamanı konusuna gelen Önkal, bu konuda çok fazla rivayetin olduğunu ve konunun çok karışık olduğunu belirtmektedir. Yazısında farklı rivayetlere yer veren Önkal, iki grubun Ramazan ayında Dûmetu’l-Cendel bölgesinde toplandığı kanaatini ortaya koymuştur. Ardından “Hakemlerin Müzakereleri, Alınan Karar ve İlân” başlığına geçen Önkal, konuyla ilgili en farklı rivayetlerin bu hususta olduğunu belirtmektedir. Konuyla ilgili rivayetleri detaylıca aktaran Önkal, ardından bu rivayetleri yine detaylı bir şekilde değerlendirmeye tâbi tutmuştur. Bu çerçevede Amr b. el-Âs’ın, Ebû Mûsâ el-Eş’arî’yi kandırmasının söz konusu olamayacağını belirten Önkal, konuyu Müslümanların meşveretine bırakmaya karar verdiklerini savunmuştur. Daha sonra hakemlerin kararlarına verilen tepkileri ortaya koyan Önkal, son olarak konuyla ilgili bir netice başlığı oluşturmuş, konuyu maddeler halinde değerlendirmiştir. Önkal, tahkim olayının taraflar arasında sulh ümidi olduğunu ancak istenilen sonucu vermediğini de belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır. Önkal, bu makalesiyle İslâm Tarihinde önemli bir tartışma konusu olan bu konuya dair çarpıcı değerlendirmelerde bulunarak konuya önemli katkı sunmuştur.

Ahmet, Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 5/1 (2005) 253-265.

Çalışmasının başında insanoğlunun yaptığı işlerde aşırılığa kaçabildiğinden bahseden Önkal, İslâm tarihçilerinin de tarih yazımında bazen benzer durumlara

düşebildiğine değinmiştir. İslâm tarihinde tedvin döneminin başladığı zamanlardaki siyasi ve itikâdi farklılıklardan, çekişmelerden bahseden Önkal, yazılan eserlerde bu durumun etkisinin olabildiğine dikkat çekmiştir. Bu hususta Süyûtî (öl. 911/1505) gibi isimlerden örnekler vererek tezini somutlaştırmış ve bu durum ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Devamında “Övgüde Aşırılık” başlığına geçen Önkal, burada Hz. Peygamber’in övülmesinden bahsederek onun bu konuda aşırıya gidilmemesi gerektiği yönünde ümmetini ikaz ettiğinden bahsetmiş ve kendisinin aşırı övülmesi halinde oluşabilecek sonuçlara değinmiştir. Sonrasında Hz. Peygamber’e yapılan övgüler ile ilgili örneklerle de yazısında yer vermiş, Hz. Peygamber’e yapılan gereksiz övgülere, aşırılık içeren nitelendirmelere eleştirel yönde yaklaşmıştır. Hz. Peygamber’in, nübüvvetten önce peygamber olacağını kendisi de dâhil olmak üzere kimsenin bilemeyeceğini belirtmiştir. Daha sonra “Yergide Aşırılık” başlığına geçen Önkal, bu hususta da örnek olarak Emevîlerin ikinci halifesi Yezîd b. Muâviye’yi temel alarak bazı tarihçilerin onu yererken yaptıkları aşırılıkları yazısında ele almıştır. Bu konuda Harre olayını kendine örnek edinen Önkal, bu olay ile ilgili yaşananları aktarmış, bu konuyla ilgili yapılan aşırı yorumlamaları yazısında değerlendirmiştir. Son olarak sevgideki ve yergideki aşırılıkların günümüzde de devam ettiğini aktaran Önkal, bu durumun bize bir şey kazandırmayacağını belirterek ve yapmamız gerekenlere değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır. Bu makalesiyle Önkal, tarihçilerin zayıf noktalarına temas etmiştir. Tarihçilerin dikkat etmesi gereken bu yönleri ortaya koyarak alana büyük bir katkı sunmuştur.

Ahmet, Önkal, “Sâriye Olayı Üzerine Bir Rivayet Araştırması”, *İstem Dergisi* 3/6 (2005), 9-50.

Yazısının başında bir giriş bölümü oluşturan Önkal, burada İslâm tarihinde büyük yeri olan Hz. Ömer gibi kimselerin konumlarından bahsetmiş ve hilafeti sırasında yüzlerce kilometre öteden seslenerek komutanı Sâriye’ye sesini duyurduğu rivayetini yazısında her yönüyle inceleyeceğini belirtmiştir. İlk olarak Sâriye’nin soyunu ele alan Önkal, daha sonra onun İslâm öncesi hayatından ve Müslüman oluşundan bahsetmiştir. İslâm öncesi hayatıyla ilgili sınırlı bilgileri ve belirgin özelliklerini anlatan Önkal, ilaveten yapmış olduğu görevlere yer vermiştir. Sâriye olayını yazısında aktaran Önkal, olayın yaşandığı yerden başlayarak hadiseyi değerlendirmeye başlamıştır. Önkal rivayetler ışığında yaptığı değerlendirme sonucunda olay yerinin belirsiz olduğu sonucuna varmıştır. İslâm

tarihi kaynaklarının çoğunluğuna göre olayın 23/644 yılında gerçekleştiğini belirten Önkal, gününün belirsiz olduğunu da eklemiştir. Olay sırasında İslâm orduları ve düşmanın durumu hakkında bilgi vermek isteyen Önkal, İslâm tarihi eserlerinde olayın farklı farklı durumlarda anlatıldığını okuruna iletmiştir. Bazı kaynaklarda Müslümanların saldırı durumunda bazısında Müslümanların zor durumda olduğu anlatılan rivayetleri Önkal, yazısında ele almıştır. Daha sonra Hz. Ömer'in olaya dâhil oluş şekline geçen Önkal, burada olayın yaşanışı ile ilgili farklı rivayetleri anlatmış, bu rivayetlerden tutarsız olanları değerlendirmesinde belirtmiştir. Sonrasında Önkal, Hz. Ömer'in Sâriye'ye nasıl seslendiğine dair tam 15 farklı cümleyi eserlerden toplayarak yazısında ortaya koymuştur. Bu farklı cümleleri ortaya koyan Önkal, bu olaya ihtiyatla bakılması gerektiğini de bu farklılıkları delil göstererek savunmuştur. Hz. Ömer'in seslenmesi sonrası cemaatin tutumundan bahseden Önkal, burada Hz. Ömer'e verildiği rivayet edilen farklı tepkileri bildirmiş ve Hz. Ömer'in sesinin Sâriye'ye nasıl ulaştığı hususunu incelemeye başlamıştır. Önkal, burada sesin Sâriye tarafından mı yoksa ordunun tamamı tarafından mı işitildiği? Hz. Ömer'in sesinin oraya nasıl ulaştığı? gibi soruları rivayetler ışığında değerlendirmiştir. Daha sonra fetih müjdesini Medine'ye getiren kişinin kim olduğu ve ne zaman getirdiği gibi hususları ele alan Önkal, bu olayın Medine halkı tarafından ne zaman öğrenildiğini inceleyerek yazısına devam etmiştir. Son olarak Hz. Ömer'e getirilen hediye ile ilgili rivayetlere de yazısında yer veren Önkal, sonrasında "Senedleri Açısından Sâriye Olayı" başlığı altında olayı değerlendirmeye başlamıştır. Burada muhaddislerin olay ile ilgili incelemelerini aktaran Önkal, farklı muhaddislerin farklı yorumlarını bu başlık altında okuruna sunmuştur. Sened yönünden incelediği olayı temel yapısı açısından da inceleyen Önkal, ardından olay üzerine genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu değerlendirmede olayın keşf, keramet, gayb ve ilham yönlerini de ele alan Önkal, sonuçta bu olayın Hz. Ömer'in bir kerameti, Allah'ın Müslümanlara verdiği bir lütfu ve ikramı olduğu kanaatini bildirmiştir.

Ahmet, Önkal, "Kur'an'da Hz. Peygamber'e Sevgi ve Saygı", *Konya Müftülüğü Kutlu Doğum Dergisi* (2010), 8-10.

Hz. Peygamber'e verilmesi gereken değeri ifade eden edebi cümleler ile yazısına giriş yapan Önkal, Hz. Peygamber'in bize verdiği değeri Mâide suresi 18. ayeti okuduğu gece namazı örneğini vererek aktarmıştır. Önkal, Hz. Peygamber'in sadece Müslümanlara değil tüm insanlığa karşı merhamet dolu olduğunu ise Tâif

ziyaretini aktararak örneklendirmiştir. Daha sonra Önkal, Allah’a ve Rasûlüne sevgi ve itaat ile ilgili bazı ayetler ve kıssalara yazısında yer vermiştir. Son olarak konuyla ilgili Hz. Peygamber’in mesajlarına değinen Önkal, dua cümleleri ile yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Tarih Boyunca Camilerin Fonksiyonları”, *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 20 (2013), 22-25.

Önkal, yazısının başında Hz. Peygamber’in mescitlere verdiği değeri ifade etmiş ardından, “Dini Merkez Olarak Camiler” başlığına geçmiştir. Önkal, bu başlık altında camilerin Allah’ın evi olarak nitelendirildiğinden ve ibadet merkezi olduğundan bahsetmiştir. Daha sonra Önkal, “Eğitim-Öğretim Merkezi Olarak Camiler” başlığı altında mescitlerdeki ders halkalarından, Ashab-ı Suffe’den, Hz. Peygamber’in kendisini muallim olarak tanıtmışından, külliyelerden ve camilerdeki eğitim faaliyetlerinde kadınlara da gün ayrıldığından bahsederek camilerin eğitim merkezi olmasındaki yerini gözler önüne sermiştir. Son olarak “Devlet Hizmetlerinde Cami” başlığına geçen Önkal, Hz. Peygamber ve sonraki dönemlerde camilerde yapılan diplomatik ve askeri görüşmelerden, toplantılardan bahsederek camilerin bu konudaki önemini aktarmıştır. Yazısının sonunda Önkal, din görevlilerinin de bu hususlarda günümüzdeki rolünün büyük olduğuna değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Kadîm Dostum Ahmet Saim Arıtan’ın Ardından”, *İstem Dergisi* 14/28 (2016), 447-448.

Ahmet Önkal yazısında, öğrencilik yıllarından beri tanıdığı arkadaşı A. Saim Arıtan ile olan okul ve iş arkadaşlığından bahsetmiş, kendisiyle yaşamış olduğu bazı hatıralarına yer vermiştir. Çocukluk arkadaşı olan ikilinin eski zamanlardan gelen bir kader ortaklığı olduğunu anlatan Önkal, aynı alanda iş arkadaşlığı yaptıklarını da belirtmiştir. Kendisi için ayrı bir yeri olduğunu belirttiği A. Saim Arıtan ile ilgili bazı anekdotlara da değinen Önkal, son olarak kendisine Allah’tan rahmet dileyerek ve dua ederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Bir Siyer Kaynağı Olarak Buhârî: Kitâbü’l-Meğâzî Örneği”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 11/1-2 (2016), 73-80.

Önkal, yazısının başında Hadis ve Siyer ilimlerinin ayrılmaz bir parça olduğunu belirtmiş ve bu ilimler için et tırnak benzetmesini yapmıştır. Hadis kaynaklarının aynı zamanda siyer kaynağı olduğunu söyleyen Önkal, Kitâbü’l-Meğâzî örneği ile birlikte siyer kaynaklığı konusunu yazısında ele almaktadır. Daha

sonra İmam Buhârî (öl. 256/870) ve *Sahih*'inden bahseden Önkal, bu doğrultuda önce İmam Buhârî'nin hayatına dair bilgiler vermiştir. Onun Hadis ilmi adına birçok şehre gittiğinden bahseden Önkal, ardından İmam Buhârî'nin eserini incelemeye başlamıştır. Eserdeki siyer konularını ele alan Önkal, daha sonra Kitâbü'l-Meğâzî'deki siyer konularını değerlendirmiştir. Sonrasında Kitâbü'l-Meğâzî'deki birkaç rivayeti tahlil ederek yazısına devam eden Önkal, son olarak İmam Buhârî'nin genel anlamda *Sahih*'inin özel anlamda ise Kitâbü'l-Meğâzî'sinin önemli bir siyer kaynağı olduğu sonucuna vararak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet, Önkal, “Kur'an'ın Anlaşılmasında Sünnet'in Yeri ve Önemi”, *Siyer Dergisi* 2 (2017), 23-24.

İlgili yazısının başında Önkal, Kur'an'ın, Sünnet üzerinde yadsınamaz bir hâkimiyeti olduğunu savunmuş, Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesinin Sünnet'e başvurmaktan geçtiğini aktarmıştır. En güzel örnek olan Hz. Peygamber'in bazı kimseler tarafından “Yaşayan Kur'an” olarak nitelendirildiğini belirterek Kur'an'ın anlaşılmasında Hz. Peygamber'in büyük bir rolü olduğundan da söz etmiştir. Daha sonra Sünnet'in anlaşılması hususunda siyerin önemine değinen Önkal, iki ilmin et ve tırnak gibi ayrılamaz olduğunu yazısında açıklamıştır. Buhârî ve Müslim başta olmak üzere Sünnet'in bize ulaşmasını sağlayan birçok kaynakta Siyer ile alakalı bilgiler ve bölümler olduğundan söz eden Önkal, iki ilmin birbirine muhtaç ve ayrılamaz olduğunu örnekler ile de somutlaştırmış ve Siyer'siz Sünnet'in, Sünnet'siz de Siyer'in düşünülmemeyeceğini belirterek yazısını tamamlamıştır.

3.4 Tebliğler

Bu başlık altında Prof. Dr. Ahmet Önkal'a ait on dört adet çalışmaya ulaşılmış ve bu çalışmalar incelenmiştir.

Ahmet Önkal, “Daha Verimli Bir Eğitim İçin İlahiyatçılara Düşen Görevler”, *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, (Samsun: 1988), 120-126.

Bu yazısında Önkal, her tabakadan insanla iletişim halinde olan din görevlilerinin üzerine düşen görevlerden bahsetmiştir. İlk olarak öğretim kadrosunun görevlerine değinen Önkal, öğrencilere ilahiyat eğitiminin benimsetilmesini, sevdinmesini ve fakülteye zeki öğrencilerin çekilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda öğrencilere görev ve fonksiyonlarının

benimsetilmesi gerektiğini, hazırladıkları çalışmaların ilmi usullere uygun bir şekilde hazırlatılmasına dikkat edilmesi gerektiğini aktarmıştır. Daha sonra öğrencilere düşen görevlere değinen Önkal öğrencisi oldukları fakülteyi özümseyerek, kendilerini en iyi şekilde yetiştirme gayreti içerisinde olmaları gerektiğini maddeler halinde vurgulamıştır. Ulvî bir gayeye sahip olduklarının bilincinde olmaları gerektiğini, Arapça ve bir Batı diline vakıf olmaya gayret etmeleri gerektiğini eklemiştir. Son olarak idarecilere değinen Önkal, idare, müfredat gibi hususlarda bazı düşüncelerini maddeler halinde aktarmıştır. Bu bağlamda derslerin ağırlıklarının gözden geçirilmesi gerektiğini, yeni başlayan öğrencilerin adaptasyon sürecinde destek olunması gerektiğini, akademik kadroların yeterli hale getirilip fikir alışverişinde bulunarak koordine olunması gerektiğine işaret etmiştir.

Ahmet Önkal, “İslâm Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*, (Samsun: 1989), 75-79.

Önkal, ilgili tebliğinde tarihçinin donanım olarak çok iyi yetişmesi gerektiğini çünkü tarih rivayetlerinde dönemin iktidarını desteklemek, kendi mezhebinin bakış açısıyla olaylara yaklaşılması gibi sebeplerle yazılmış tarih metinlerine ihtiyatla yaklaşp, onları analiz edebilecek donanıma sahip olunması gerektiğini aktarmıştır. Tarihçilerin hiçbir tesir altında kalmadan sadece hakkın peşinde olması gerektiğini ve insanlara gerçeği anlatmasını söyleyerek ilgili tebliğini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “İrşad Vasıtası Olarak Hutbe”, *1. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, (Ankara: 1995), 145-153.

Tebliğine “Hutbenin Önemi” başlığı ile başlayan Önkal, burada Hz. Peygamber’in hutbeye verdiği değeri aktarmış, azımsanmayacak kadar çok kimsenin günümüzde cumadan cumaya camiye geldiği düşünüldüğünde hutbenin çok önemli bir irşad vasıtası olduğu kanaatini belirtmiştir. Ardından “Hz. Peygamber’in Hutbeleri” başlığına geçen Önkal, bu konuyu şekil ve muhteva yönünden olmak üzere iki açıdan incelemiştir. Devamında toplumumuzdaki hutbelere ve hatiplere değinen Önkal, hatiplerin hutbelerinde İslâm’la bağdaşmayacak hikâyeleri, doğruluğundan emin olunmayan bilgileri aktarmasının tehlikeli olduğunu aktarmıştır. Daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı’nın “Hutbe Politikası” başlığına geçen Önkal, burada Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hutbeler ile

ilgili yaptığı çalışmalara değinmiş aynı zamanda eksik kaldığını düşündüğü noktalara temas etmiştir. Önkal, yazısının sonunda hutbe konusu üzerine oluşturmuş olduğu on teklifini maddeler halinde sunarak ilgili tebliğini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Vahiy ve Sünnet İlişkisi ve Vahiy Gayr-i Metlûv”, *Kur’an ve Sünnet Sempozyumu Bildirileri*, (İstanbul: 1999), 55-69.

İlgili tebliğinde Önkal, Hz. Peygamber’in sünnetinin vahye dayalı olup olmadığını ele almış, sünnetin vahiyyle mi beslendiği yoksa tamamen Hz. Peygamber’in görüşleri üzerine mi temellendiği konusunu incelemiştir. Konuyla ilgili geçmişten günümüze farklı fikirleri ve bu fikirleri verenlerin kullanmış olduğu delilleri aktaran Önkal, aynı zamanda bu düşünceleri değerlendirmiştir. Kanaat olarak ise Önkal, sünnetin tamamen vahiy ürünü olduğunu söylemenin mümkün olamayacağını ancak vahiyden de bağımsız olmadığını belirtmiş, Hz. Peygamber’in dini hükümlerdeki fikirlerini almamız gerektiğini, dünyevi konularda ise Hz. Peygamber’in kendi fikirlerinden bir fikir vermiş olabileceğini aktararak tebliğini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hz. İbrahim’in Tebliğ Metodu”, *1. Hz. İbrahim Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ali Bakkal, (Şanlıurfa: 2007), 163-172.

Önkal, ilgili yazısında Peygamberlerin atası olarak kabul edilen Hz. İbrahim’in Kur’an da 25 Surede 63 ayet içerisinde 69 kez bahsedildiğini aktarmıştır. Kur’an’da yer alan kıssalarına da değinen Önkal, Hz. İbrahim’in tebliğinde nasıl bir çerçeve çizdiğini açıklamıştır. Kur’an’da Müslümanlar’a örnek olması açısından Hz. İbrahim’in Nemrut ile yaşadığı mücadele ve tartışması gibi birçok örneğe yer verildiğini aktaran Önkal, Hz. İbrahim’in, Peygamberlik görevinin sadece kendi bölgesiyle sınırlı olmadığını ve ömrü boyunca yorulmadan risalet vazifesini yerine getirdiğini örnekler üzerinden anlatmıştır. Bahsi geçen aktarımları yapan Önkal, Hz. Peygamberin tüm insanlığa gelerek diğer tüm Peygamberlerden üstün olduğu fikrini reddetmiş, Hz. İbrahim’in de bütün dünyaya geldiğini örnekler üzerinden savunmuştur. Son olarak sözlerini toparlayan Önkal, Hz. İbrahim’in durmadan, dinlenmeden ve yılmadan insanlara karşı risalet vazifesini yerine getirmeye çalışan bir rehber olduğunu belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Çerçevesinde İmam-Cemaat İlişkileri”, *1. Din Hizmetleri Sempozyumu*, (Ankara: 2008), 2/575-588.

Önkal, bu yazısında toplumun ihtiyaç duyduğu dini danışmanlık konusunda imam ve cemaat ile olan irtibatı ele almaktadır. Bu kapsamda imama ve cemaate düşen görevleri inceleyen Önkal, konuyu alt başlıklara ayırarak değerlendirmektedir. Öncelikle “Etkin Danışmanlığın Temel Şartları” başlığı altında dört madde belirleyen Önkal, teker teker bu maddeleri ele alarak konuyu derinleştirmiştir. İlmi yeterlilik, nitelikli kişilik, görev bilinci, hasbîlik ve son olarak ülfet/diyalogdan oluşan bu dört maddeyi de yazısında ele alan Önkal, “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Alanları” başlığı altında konuyu toparlamaktadır. İlgili başlıklarda konularla ilgili bolca örnekler anlatan Önkal, en büyük sorumluluğun yine imamlarda olduğunu hatırlatarak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Tebliğ Müzakeresi, Müzakere Metni”, *İslâm Tarihi Öğretiminin Problemleri Kolokyumu*, (Ankara: 2010), 98-100.

İlgili çalışmada Önkal, öncelikle insanların tarih bağlamında sevgide ve eleştiride aşırılıklara gittiklerini aktarmıştır. Bu aşırılığın sadece günümüz insanların değil İslâm tarihi kaynaklarında da karşımıza çıktığını belirten Önkal, bu hususta örnekler vererek fikrini somutlaştırmıştır. Bu sorunun çözümü adına okuyucunun iyi bir muhakeme yeteneğine sahip olması gerektiğini aktaran Önkal, bundan dolayı öğrencilerin okuma yapmayı artırması gerektiğini ve okuma yapmaya teşvik edilmesi gerektiğini anlatmıştır. Son olarak eğitimde görsel malzeme kullanılması hakkında fikirlerinden bahseden Önkal, çalışmalar ile alakalı bazı fikirlerini paylaşarak konuşmasını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Kaynakları Açısından Hz. Peygamber’in Tebliğ Metodu”, *Vahyin Nüzûlü’nün 1400. Yılında Hz. Muhammed (sav.)*, (İstanbul: 2011), 541-552.

Bu çalışmada Önkal, Allah’ın Hz. Peygamber’den tebliğ faaliyetlerinde metodik davranmasını istediğini belirtmiştir. Bu hususta Kur’an’dan bazı ayetleri delil gösteren Önkal, Hz. Peygamber’in sünnetinin ilahiliğe dayalı olduğunu söyleyen ulemanın görüşlerinden de örnekler vermiştir. Daha sonra Hz. Peygamber’in tebliğ metodundaki kaynaklarını iki kategoride ele aldığını belirten Önkal, bunlardan ilk kısmın Kur’an-ı Kerîm olduğunu bildirmiştir. İkinci kısımda ise Hz. Peygamber’in kendi birikim ve yeteneklerini öne çıkarmıştır. Sonuç olarak

Hız. Peygamber'in gerek Allah'ın kontrolü ile gerekse de kendi birikimleri ile oluşan ferâsetle tebliğ faaliyetini yürüttüğünü belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “İbn Sa'd'ın *Kitâbü't-Tabakâtil-Kebîr*'inin İslâm Kültüründeki Yeri ve Önemi”, *Bir Âlim Bir Eser: İbn Sa'd ve Tabakât Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2014), 95-103.

Önkal, bu yazısında öncelikle *Kitâbü't-Tabakâtil-Kebîr*'in iki bölümden oluştuğunu söyleyerek yazısına giriş yapmıştır. Ardından eseri incelerken bu iki bölüme göre incelenmesi gerektiğini savunmuş ve değerlendirmesini buna göre yapmıştır. Önkal, bu iki bölümü ayrı ayrı değerlendirdikten sonra *Kitâbü't-Tabakâtil-Kebîr*'in Hız. Peygamber ve sonraki ilk iki dönemi geniş olarak içerdiğini, kültürel bir hazine vazifesi gördüğünü, Siyeri ve Hadisi birleştirdiğini ve günümüz çalışmalarına bile ışık tutması gerektiğini belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Kırgızistan'da Allah ve Peygamber Sevgisinin Temelleri (Kutadgu Bilig Örneği)”, *Uluslararası Kırgızistan'da İslâm Sempozyumu*, (Oş: 2014).

Önkal, Kırgızistan'da yaşayan Müslümanların seneler boyunca gayrimüslimlerin baskısı altında nasıl Müslüman kimliklerini korumayı başardıklarını ele alarak yazısına başlamıştır. Ardından bu başarıda önemli pay sahiplerinden biri olan Yusuf Has Hâcib ve eseri *Kutadgu Bilig* hakkında bilgiler vermiştir. Bu bilgilendirmeden sonra Önkal, Kırgızların Müslüman kimliklerini korumasındaki önemli etkenlerden birinin içlerindeki Allah ve Peygamber sevgisi olduğunu dile getirmiş ve yazısında “Allah ve Peygamber Sevgisinin Dinî Temelleri” adlı bir başlıkta bu hususu ele almıştır. Devamında “Kutadgu Bilig'de Allah Sevgisinin Tezahürleri” başlığıyla bu sevginin esere yansımalarını inceleyen Önkal, konuyla ilgili eserde öne çıkan kısımları başlık başlık değerlendirmiştir. Son olarak aynı bağlantıyı “Kutadgu Bilig'de Peygamber Sevgisi” başlığında da kullanan Önkal, eserin ne kadar önemli bir yeri olduğuna değinerek ve Yusuf Has Hâcib'i rahmetle anarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Âmilleri”, *12. Uluslararası Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğleri*, (İstanbul: 2016), 25-35.

İslâm fetihlerini Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretlerini örnek alarak ele alan Önkal, konuyu Dinî Âmiller, İktisadî Âmiller ve Siyasi Âmiller olmak üzere üç başlıkta incelemiştir. Konuyla ilgili farklı fikirleri yazısında yorumlayan Önkal,

Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretlerinin hayatının ve sahip olduğu cihad anlayışının İslâm fetihlerinin gayesini anlama noktasında son derece yeterli olduğu kanaatini belirtmiştir. Bu bağlamda Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretlerinin ilerlemiş yaşına rağmen doğup büyüdüğü şehirden ayrılp kilometrelerce uzaktaki sefere katılmasını sağlayan şeyin cihad iştiyakı ve îlâ-yı kelimetullah şuurı olduğunu savunmuştur. Son olarak Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretlerinin sağlıklı olan herkesin Allah yolunda savaşa katılması gerektiği inancına sahip olduğunun nakledildiğini belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Tebliğ Müzakeresi”, *Siyer Öğretimi: Çocuk Kitapları, Edebi Eserler ve Popüler Yayınlar*, (2017), 185-187.

Bu müzakerede Önkâl, siyer yazımında çocuklara karşı dikkat edilmesi gerektiğini ancak bu yazımda İlahiyat mezunlarının kesinlikle rol alması gerektiğini belirtmiştir. Son olarak akademik çalışmalar haricinde ihtilaflı her hususun çalışmalarda gündeme getirilmesi gerekmediği kanaatini kullanarak konuşmasını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Kişilik Tahlili Bağlamında Hz. Ömer’de Sorumluluk Duygusu”, *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, ed. Ali Aksu, (Sivas: 2018) 2/595-609.

Yazısına kişiliğin tanımını yaparak ve İslâm’ın farklı kişiliklere yaklaşımını ele alarak başlayan Önkâl, ardından insanoğlundaki sorumluluk duygusunu işlemiştir. Daha sonra sert mizacı ile bilinen Hz. Ömer’in kişilik özelliklerine ve sahip olduğu sorumluluk duygusuna değinen Önkâl, onun sorumluluk duygusunun yansıması olan özellikleri yazısında ele almıştır. Hz. Ömer’in idareci olma sorumluluğundan başlayan Önkâl, ihtiyaç sahipleriyle ilgilenmesini, gece nöbeti tutmasını, devlet hazinesinden yaptığı harcamalarını, insanlara verdiği iâşe sorumluluğunu, borç alıp verme sorumluluğunu, vali denetimlerini, savaşlardaki sorumluluğunu, kul hakkı hassasiyetini, hayvanlara ve ilme olan hassasiyetini sırasıyla ele almıştır. Bu konuları açıklarken örnek olaylardan da faydalanan Önkâl, sonuç olarak Hz. Ömer’in özellikle Müslüman olduktan sonra sorumluluk duygusunun çok üst düzeyde olduğunu belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl- Bünyamin Erul, “Hz. Peygamberler’in Tebliğ Yükümlülüğü Açısından Vedâ Hutbeleri”, Hz. Peygamber’in Vedâ Haccı Hutbeleri Sempozyum Tebliğleri, 2-3 Kasım 2019, (2021) 277-291.

Giriş bölümü ile başlayan yazı da öncelikle Hz. Peygamber'in tebliğ görevi anlatılmıştır. Ardından Hz. Peygamber'in bu görevi gerçekleştiren kullandığı vasıtalarından birinin veda haccı olduğu belirtilmiştir. Yazı Hz. Peygamber'in tebliğ yükümlülükleri üzerinden devam etmiş sonrasında konu veda hutbelerine gelmiştir. Arafat, Mina ve Akabe gibi birkaç yerde gerçekleştiği ifade edilen bu hutbelerin ilk ne şekilde veda hutbeleri ismiyle kullanıldığı aktarılmış, devamında tebliğin başarılı olmasında etkili olan unsurlar ele alınmıştır. Tebliği gerçekleştiren hatibin, hitap ettiği kitlenin, hitap edilme zamanı ve mekânının, hitabette kullanılan iletişim vasıtalarının ve kullanılan dil ile üslubun önemi veda hutbeleri üzerinden aktarılmıştır. Ardından bu hutbelerde verilen mesajlar incelenmiş, Hz. Peygamber'in veda hutbesindeki ifadeleri değerlendirilmiştir. Son olarak sonuç kısmında veda hutbelerinin vefatının yaklaştığını anlayan Hz. Peygamber'in bir vedalaşması, tebliğinin canlı bir örneği ve Müslümanlar üzerinde kıyamete kadar devam edecek hak ve sorumlulukların beyannamesi olduğu sonucu verilerek tebliğ tamamlanmıştır.

3.5 Ansiklopedi Maddeleri

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'*ne seksen üç adet madde yazarak ciddi bir katkı sunan Prof. Dr. Ahmet Önkâl'a ait maddeler kategorik bağlamda bu başlık altında incelenmiştir.

Biyografi

Ahmet Önkâl, “Abdullah b. Hanzale”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/104-105.

Önkâl çalışmasında Uhud savaşında şehit düşerek cenazesini meleklerin yıkadığını haber veren Hanzala el-Gasîl'in oğlu Abdullah'ın 63/683 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Hz. Peygamber'in vefatında Abdullah'ın yedi yaşında olduğunu belirtirken, kaynaklarda bilgi bulunmamasından dolayı Raşid Halifeler dönemindeki faaliyetleri bahsetmemektedir. Emevî halifelerinden I. Yezîd'le ilişkileri ve Harre olayının gerçekleşmesindeki rolüne biraz daha detaylıca değinmektedir. Son olarak dinî hayatına ve hadis rivayetlerine yer vermektedir.

Ahmet Önkâl, “Abdurrahman b. Avf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/157-158.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Abdurrahman b. Avf'ın İslam öncesinden 32/652 yılındaki vefatına kadar hayatını kronolojik olarak ele almaktadır. Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerinin yanı sıra Raşid Halifelerle ilişkileri ve üstlendiği görevlere yer vermektedir. Son olarak cömertliği hakkında bazı örneklerle değindikten sonra hadis rivayetleri ve fetvalarının hacmini belirtmektedir.

Ahmet Önkal, “Abdurrahman b. Semüre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları), 1988, 1/171-172.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Abdurrahman b. Semüre'nin Mekke'nin fethinden itibaren hayatıyla ilgili kronolojik olarak bilgi vermektedir. Bu sahabînin Müslüman olduktan sonra değişen ismiyle birlikte yaptığı faaliyetlere yazısında yer veren Önkal, onun Hz. Osman döneminde siyasi vazifeler aldığını, Cemel savaşı sonrası izlediği yolu detaylarıyla aktarmıştır. Emeviler döneminde Sistan ve Horasan bölgelerindeki fetihlerde oynadığı role değindikten sonra hadis rivayetlerine yer vererek maddeyi tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Addâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/355-356.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Addâs'ın, Ninevâ şehrinden gelen bir Hristiyan olduğunu ve önemli müşriklerden olan Utbe ve Şeybe kardeşlerden birinin kölesi olduğunu aktarmıştır. Ardından Hz. Hatice'yi ilk vahiy zamanında teselli ettiği bir rivayete değinen Önkal, onun Hz. Peygamber'in Tâif ziyaretinde Müslüman oluşunu aktarmış, ölümü ile ilgili bilginin olmadığını da ekleyerek ilgili maddeyi tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Adî b. Kâ'b (Benî Adî b. Kâ'b)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/380.

Önkal ilgili ansiklopedi maddesine kabilenin ismini aldığı Adî b. Kâ'b'ı anlatarak başlamıştır. Kabilenin tanıtımı ardından başta İslâm'a karşı sert tavır takınan kabilenin Hz. Ömer'in Müslüman oluşuyla tavır değişikliğine gittiğini anlatmıştır. Mekke'nin fethinden önce mensuplarının tamamının Müslüman olduğu bilgisine yazısında yer veren Önkal hicri altıncı asırda varlıklarını devam ettirdiklerini ve bazılarının Mısır'a yerleştiği bilgisini vererek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ahnef b. Kays”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/174.

Önkal ansiklopedi maddesinde Ahnef b. Kays'ın doğumundan 67/686-87 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Kendisinin Hz. Peygamber'i göremediğinden bahseden Önkal, Ahnef b. Kays'ın Raşid Halifeler döneminde yaptığı icraatlarını detaylarıyla anlatmıştır. Mensubu olduğu Temim kabilesinin liderliğini yaptığını aktaran Önkal, onun Herat, Merv, Merverrûz, Belh ve bölgedeki diğer şehirlerin fethinde payının büyük olduğunu aktarmıştır. Cemel savaşında sessiz kalırken Sıffin'de Hz. Ali'yi açıktan desteklediğini anlatan Önkal, Muâviye'nin oğlu Yezid'i halife tayin etmeden Ahnef b. Kays'ın görüşlerine başvurduğunu belirtmiştir. Son olarak Ahnef b. Kays'ın fiziksel ve ahlaki özelliklerinden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ahnef b. Şerîk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/174-175.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Ahnef b. Şerîk'in hayatını aktarmıştır. İslam düşmanı olarak bilinen Ahnef'in Bedir savaşına katılmadığı ve halîfi bulunduğu Zühreogullarını geri çevirdiğinden dolayı bu ismi aldığını aktarmıştır. Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olduğu bilinen Ahnef'in daha sonra irtidat ettiğinden bahsetmiştir. Önkal, Ahnef'in irtidat ettikten sonra tekrar Müslüman olup olmadığının tam olarak bilinemediğini aktararak Hz. Ömer'in halifeliği sırasında öldüğünü belirtmiştir.

Ahmet Önkal, “Âkıl b. Bükeyr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/247-248.

Önkal ansiklopedi maddesinde Âkıl b. Bükeyr'in anne ve babası hakkında bilgi verdikten sonra 2/624 yılındaki vefatına kadarki hayatını ele almıştır. Âkıl ismini kendisine Hz. Peygamber'in verdiğini söyleyen Önkal, bahsi geçen sahabînin ilk Müslümanlardan aynı zamanda ilk hicret edenlerden biri olduğunu ve Bedir savaşında şehit düştüğünü belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Akîl b. Ebû Tâlib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/264.

Önkal bu ansiklopedi maddesine Akîl b. Ebû Tâlib'in doğumundan 60/680 tarihindeki vefatına kadar hayatını kronolojik olarak ele almaktadır. Hz. Ali'nin yirmi yaş büyük kardeşi olduğunu belirten Önkal, bu kimsenin Bedir'de müşrikler tarafında olup Müslümanlarca esir olduğunu ve amcası Abbas'ın ödediği fidye ile serbest kaldığını aktarmaktadır. Tam olarak ne zaman Müslüman olduğu hakkında farklı rivayetler olduğunu belirten Önkal, Sıffin savaşında kardeşiyle yaşadığı

anlaşmazlıklardan dolayı Muâviye'nin yanında yer aldığını belirtmektedir. Son olarak Önkal, Akîl b. Ebû Tâlib'in Muâviye döneminde veya Yezîd'in ilk halifelik yıllarında hayatını kaybettiği bilgisini vererek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Alâ b. Hadramî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/310.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Alâ b. Hadramî isimli sahabenin 21/642 tarihindeki vefatına kadarki hayatını kronolojik olara ele almaktadır. Kendisinin Hz. Peygamber zamanında başlayıp, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde yapmış olduğu Bahreyn valiliği görevi üzerinde detaylıca durmaktadır. Kendisinin görevden azledilişini ve hac farızası dönüşünde Kûfe'ye giderken ki vefatına da değinen Önkal, son olarak hadis rivayetleri ve dualarından bahsederek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Alâ b. Vehb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/311.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Alâ b. Vehb'in Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olduğundan ve mensubu olduğu kabilesinden bahsederek yazısına başlamıştır. Daha sonra yapmış olduğu idarecilik görevlerine değinen Önkal, idarecilik hususunda başarısı görülünce Hz. Osman tarafından valilik görevine getirildiğini aktarmıştır. Son olarak idarecilik görevi yaptığı Rakka'da vefat ettiğinden bahsederek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Alkame b. Ulâse”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/468.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Alkame b. Ulâse'nin kabilesinden ve Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra kabilesi adına biat ettiğinden bahsetmektedir. Müellefe-i kulûbdan olmasına rağmen ilerleyen zamanlarda irtidad ettiğinden bahseden Önkal, sonraları tövbe edip tekrar Müslüman olduğunu zikretmektedir. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Osman dönemlerindeki faaliyetlerinden bahseden Önkal, kendisi aleyhine söylenen bir kasidenin Hz. Peygamber tarafından rivayet edilmesinin yasaklandığını anlatarak ilgili ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Âmir b. Abdullah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/65.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Âmir b. Abdullah'ın genellikle tâbiînden kabul edildiğini aktarmaktadır. Hayatı ve yaşadığı önemli olaylar üzerinde detaylı bilgiler veren Önkal, bahsi geçen ismin hadis rivayetlerinde bulunduğu ve Kıraat

eğitimi aldığına değinmiştir. Onun yaşadığı zühd hayatına dikkat çeken Önkal, bu yaşamı sebebiyle Âmir b. Abdullah'ın sıkıntılar çektiğine dikkat çekmektedir. Son olarak ölümü ve ölüm döşeginde söylediği sözlere değinerek ilgili ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Âmir b. Tufeyl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/68.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, hayatı boyunca İslam'a düşmanlık yapmış Âmir b. Tufeyl'in hayatını ele almaktadır. Kendisinin Bi'rîmaûne'de düzenlemiş olduğu haince baskının ardından şehit olan irşad heyeti olayını aktaran Önkal, Tebüük seferi sonrasında Medine'ye gelip Müslüman olmadan ve Hz. Peygamber'e karşı tehditkâr bir şekilde konuşarak Medine'den ayrıldığını yazısında aktarmıştır. Medine dönüşünde boynunda çıkan bir çıban sonucu vefat ettiğini söyleyen Önkal, Âmir b. Tufeyl'in cesareti, cömertliği ve şairliğine değinerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Amr b. Abase”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları), 1991, 3/79.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Amr b. Abase'nin hayatını ele almaktadır. Hayatı boyunca bu şahsın putlara tapmaktan hoşlanmadığını ve sürekli bir arayış içerisinde olduğundan söz eden Önkal, Hz. Peygamber'le tanışmasının ardından Müslüman olduğundan söz etmiştir. Onun Mekke'nin Fethi ve Tâîf kuşatmasına katıldığını söyleyen Önkal, yüksek ihtimalle Hz. Osman döneminde vefat ettiğini dile getirmiş ve kendisinden hadis rivayet edenleri zikrederek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Amr b. Adî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/79.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Lahmî Krallığı'nın ilk hükümdarı olan Amr b. Adî'nin annesi, dayısı ve kalıçe Zebbâ'yı öldürerek Lahmi Krallığı'nı kurması hakkında bilgi vermektedir. Son olarak 120 yaşını geçmiş bir halde öldüğünden bahsederek ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Amr b. Âs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/79-81.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Amr b. Âs'ın İslam öncesinden 43/664 yılındaki vefatına kadar hayatını kronolojik olarak ele almaktadır. Müslüman olmadan önce Mekke'deki konumu ve ticari ilişkilerinden dolayı geliştirdiği

dostluklara yazısında yer vermektedir. Müslüman oluşu ile ilgili Oryantalistlerin spekülasyonlarına da değinen Önkal, Amr b. Âs'ın Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerinin yanı sıra Raşid Halifelerle ilişkileri ve üstlendiği görevlere de yazısında yer vermiştir. Önkal, Amr b. Âs'ın özellikle Mısır'ın fethi üzerindeki etkisinden detaylıca bahsettikten sonra Muâviye'nin safına geçişi ve Sıffin Savaşı ile Hakem olayında yaptıklarından detaylıca bahsetmiştir. Daha sonra onun siyasi ve idari faaliyetlerine yazısında yer veren Önkal son olarak ölümü, hadis rivayetleri ve belirgin özelliklerinden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Amr b. Cemûh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/82-83.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Medine'de bulunan Hazrec kabilesinin Seleme boyunun reisi olan ve putlara bağlılığı nedeniyle geç Müslüman olan Amr b. Cemûh'un hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Kendisinin Müslüman oluşu ve Ubeyde b. Hâris ile kardeş oluşundan bahseden Önkal, Bedir'de topallaması yüzünden yer alamadığını anlatmaktadır. Uhud savaşında tüm engellemelere rağmen savaşa katıldığından bahseden Önkal, bu savaşta oğluyla birlikte şehit düştüğünden, Hz. Peygamber'in kendisini cennette sağlam ayaklara sahip olduğunu müjdelemesinden ve belirgin özelliklerinden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Amr b. Hamık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/84.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Hz. Osman'ı şehit eden grubun içinde olmasıyla tanınan Amr b. Hamık'ın hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Müslüman oluşu, rivayet ettiği hadisler ve Hz. Osman'ın şehit edilmesi olayında yaptıklarına değinen Önkal, bu kimsenin ölümü hakkındaki çeşitli rivayetlerden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Amr b. Sâbit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/90.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Medine'de Uhud savaşının hemen öncesinde Müslüman olan Amr b. Sâbit'in hayatını ele almaktadır. Onun Medineli olduğunu ve Uhud savaşından kısa bir süre önce Müslüman olup savaşta şehit düştüğünü anlatan Önkal, bu sahabî hakkında Hz. Peygamber'in “Az çalıştı, fakat çok kazandı.” dediğini yazarak, ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Selime”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/91.

Önkâl bu ansiklopedi maddesinde Amr b. Selime’nin İslâm öncesinden 85/704 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Mensup olduğu Cehm kabilesi ile birlikte Müslüman olduğunu belirten Önkâl, kabilesinde Kur’an’a en hâkim olan kendisi olduğu için küçük yaşlardan itibaren imamlık vazifesi yaptığını aktarmıştır. Son olarak hadis rivayetlerine değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Zübeyr b. Avvâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/95.

Önkâl bu ansiklopedi maddesinde Amr b. Zübeyr b. Avvâm’ın 60/680 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Çocukluk ve gençlik dönemlerine dair kaynaklarda fazla bilgi bulunmamasından dolayı bu dönemlerden bahsetmeyen Önkâl, onun kardeşi Abdullah b. Zübeyr ile arasının iyi olmadığından söz etmektedir. Bu durumdan dolayı halife Yezîd ile birlikte olan Amr’ın kardeşiyle girdiği mücadele neticesinde kardeşi tarafından atıldığı hapisanede öldüğü bilgisini vererek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Arface b. Herseme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/354.

Önkâl ansiklopedi maddesinde Arface b. Herseme’nin İslâm öncesinden vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Kaynaklarda Hz. Peygamber döneminde kendisi hakkında fazla bilgi bulunmadığını söyleyen Önkâl, Arface’nin Raşid Halifeler dönemindeki askeri faaliyetlerine detaylıca yer vermiştir. Son olarak onun belirgin özelliklerine değinen Önkâl, bu zâtın Hz. Osman döneminde vefat ettiğinin tahmin edildiğini söyleyerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Bâhilî, Abdurrahman b. Rebîa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/483-484.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkâl, Bâhilî, Abdurrahman b. Rebîa’nın 32/652 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Kendisinin Hz. Peygamber dönemi kaynaklarında fazla olmayışı ve hiç hadis rivayet etmemesi nedeniyle sahabe olup olmadığı hususunda tartışmalar olduğunu söyleyen Önkâl, bu kimsenin asıl şöhretinin Hz. Ömer döneminden sonra olduğunu vurgulamaktadır. Daha sonra bu kimsenin üstlendiği faaliyetlere değinen Önkâl, Hz. Osman döneminde Hazarlarla girdiği bir savaşta şehit olduğunun altını çizmektedir. Son olarak kendisinin sonraki nesiller tarafından bir velî olduğunun düşünüldüğünü söyleyen

Önkal, kabrinin insanlar tarafından korunduğu ve zor zamanlarda kendisinden medet umulduğunu söyleyerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Berâ b. Mâlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/469.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Berâ b. Mâlik isimli sahabînin 20/641 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Hz. Peygamber ve Raşid Halifeler döneminde olan faaliyetlerine detaylıca yer veren Önkal, onun çok cesaretli bir kimse olduğunun altını çizmiştir. Son olarak Hz. Peygamber’in kendisi hakkındaki sözlerine, şehit oluşuna ve faziletlerine değinerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Berâ b. Ma’rûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/470.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Berâ b. Ma’rûr’un Hz. Peygamber’in hicretinden bir ay kadar önce vefat etmesine kadar olan hayatı hakkında bilgi vermektedir. Onun Akabe biatlarına katıldığını aktaran Önkal, Hz. Peygamber’le ve Müslümanlıkla olan ilişkilerini anlatarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Bürek es-Sarîmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/492.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Bürek es-Sarîmî’nin 40/661 yılındaki vefatına kadar olan hayatını ele almaktadır. Bahsi geçen şahsı tanıtan Önkal, kendisinin Hariciler safında yapmış olduğu faaliyetleri aktarmıştır. Son olarak Muâviye’ye düzenlemiş olduğu başarısız suikast girişimi sonrasında öldürüldüğünü belirterek ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Büreyde b. Husayb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/492.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Büreyde b. Husayb’ın Müslüman oluşu ve Müslüman olduktan sonraki hayatını ele almaktadır. Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerinin yanı sıra Raşid Halifeler döneminde üstlendiği görevlere yer vermektedir. Son olarak Yezîd b. Muâviye döneminde Merv şehrinde vefat ettiğini söyleyerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/548-549.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Ca’fer b. Ebû Tâlib’in İslam öncesinden 8/629 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerine ve üstlendiği görevlere yer vermektedir.

Bu kısımda Habeşistan'daki hicretine ve Mûte savaşındaki şehadetine detaylıca yer vermiştir. Son olarak ahlakı ve Hz. Peygamber'in kendisine verdiği kıymet hakkında bazı örneklerle değindikten sonra rivayetlerinin azlığına değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Câriye b. Kudâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/158.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Cârîye b. Kudâme'nin hayatını ele almaktadır. Hz. Ali taraftarı olduğu bilinen Cârîye b. Kudâme'nin katıldığı savaşlara ve üstlendiği görevlere yazısında detaylıca yer veren Önkal, bu şahsiyetin “el-Muharrik” lakabını nasıl aldığı üzerinde durmuştur. Son olarak ölümü, hadis rivayetleri ve Hz. Peygamber'den aldığı nasihate değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cârûd b. Muallâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/160.

Önkal bu ansiklopedi maddesinde Cârûd b. Muallâ'nın İslam öncesinden vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerinin yanı sıra Raşid Halifelerle ilişkileri ve üstlendiği görevlere yer vermektedir. Ölümü hakkındaki farklı rivayetlere de yazısında yer veren Önkal, son olarak Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet ettiğine değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cezîme el-Ebraş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/508-509.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Tenûhî devletine hükümdarlık yapan Cezîme el-Ebraş'ın hayatını ele almaktadır. Kendisinin kibrinden, alaca hastası oluşundan ve ölümünden detaylıca bahseden Önkal, Araplar içerisinde mancınığı bu şahsiyetin bulduğunu ve hayatının Arapların hikâyelerine konu olduğunu söyleyerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cübeyr b. Mut'im”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/104-105.

Önkal ilgili ansiklopedi maddesinde Cübeyr b. Mut'im'in İslam öncesinden 59/678-79 yılındaki vefatına kadar hayatını ele almaktadır. Onun Müslüman olmadan yaptıklarını anlatan Önkal, Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerinin yanı sıra Râşit Halifelerle ilişkileri ve üstlendiği görevlere de yazısında yer vermektedir. Son olarak sahabînin belirgin özellikleri

hakkında bilgilendirme yaptıktan sonra hadis rivayetlerine değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cünâde b. Ebû Ümeyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/116.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, bir sahâbî olan Cünâde b. Ebû Ümeyye’yi ve yaptığı hizmetleri ele almaktadır. Öncelikle bu kimsenin hadis rivayetleri hususunda bilgi veren Önkal, Hz. Osman ve Muâviye döneminde donanma komutanlığı vazifesi yürüttüğünden bahsetmiştir. Yürüttüğü vazifelerin yanı sıra fethinde payının olduğu yerleri de dile getiren Önkal, son olarak bu sahâbînin ölümünden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cüşeyş ed-Deylemî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/139.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Cüşeyş ed-Deylemî ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu şahsiyetin Yemen’de peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansî’yi öldürenlerden biri olmasıyla ünlendiğinden bahsetmektedir. Daha sonra bu olayın nasıl gerçekleştiğini anlatarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ebû Ubeyde b. Cerrâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/249-250.

Önkal ilgili ansiklopedi maddesinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ın İslam öncesinden 18/639 yılındaki vefatına kadar hayatını kronolojik olarak ele almaktadır. Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerinin yanı sıra Raşid Halifelerle ilişkileri ve üstlendiği görevlere yer vermektedir. Son olarak güvenilir oluşu, Hz. Peygamber başta olmak üzere Hz. Ömer gibi insanların kendisini çok sevdiği, cennetle müjdelendiği gibi bazı örneklere değindikten sonra hadis rivayetlerinden bahsederek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Erkam b. Ebü’l-Erkam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/305.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Erkam b. Ebü’l-Erkam’ın hayatını ele almaktadır. Kaynaklarda Müslüman olmadan önceki hayatına dair bilgi olmadığını söyleyen Önkal, onun Müslüman oluşuyla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetlerine yazısında yer vermiştir. Özellikle nübüvvetin ilk yıllarında evini Hz. Peygamber’e açmasıyla meşhur olduğundan bahseden Önkal, Hz. Ebu Bekir ile

aynı gün vefat ettiğinin zikredildiğinden bahsetmektedir. Son olarak rivayet ettiği bir hadisin bulunduğuna değinerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hâlid b. Sinân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/288.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Hâlid b. Sinân hakkında bilgiler vermektedir. Câhiliye döneminde yaşamış sâlih bir kimse olduğundan bahseden Önkal, kaynaklarda onunla ilgili olan rivayetleri ve Hz. Peygamber’in onun hakkında söylediği rivayet edilen sözleri yazısında değerlendirmiştir. Tarihte bu kimsenin bir Peygamber olup olmadığının bile tartışıldığını söyleyen Önkal bu kimsenin Câhiliye döneminde yaşamış sâlih bir kimse olduğunu söylemektedir. Son olarak Hz. Peygamber’in bu kimseyi taklit ettiğini söyleyen Caetani’nin yanlış olduğunu anlatarak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hevze el-Hanefî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/285.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Benî Hanîfe’nin reisi olan Hevze el-Hanefî hakkında bilgi vermektedir. Hayatından ve yaptıklarından bahseden Önkal, bu kimsenin Hristiyan olduğunu anlatmaktadır. Hz. Peygamber’in kendisini İslâm’a çağırdığını anlatan Önkal, kendisinin bu teklifi kabul etmediğini vefatının ardından yerine geçen Sümâme b. Üsâl’in Müslüman olduğunu belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Münzir b. Sâvâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/34-35.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Münzir b. Sâvâ hakkında bilgi vermektedir. Onun Bahreyn’de emîrlik yaptığını söylemesinin yanında Hz. Peygamber’den gelen mektuplar sonucu Müslüman olduğunu anlatan Önkal, bu şahsın İslâm’a olan hizmetlerinden ve vefatından bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Müseylimetülkezzâb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/90-91.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Hz. Peygamber döneminde yaşayıp Peygamber olduğu iddiasıyla gündeme gelen ve Hz. Peygamber’e karşı mücadele etmeye çalışan Müseylimetülkezzâb’ın 12/633 tarihindeki ölümüne kadar olan hayatını kronolojik olarak ele almaktadır. Onun Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir zamanındaki faaliyetlerini ele alan Önkal, Yemâme savaşından ve bu savaşta

Müseylimetülkezzâb'ın hayatını kaybedişinden bahsetmektedir. Son olarak bu şahsiyetin hayatıyla bağlantılı olarak oryantalistlerin söylediklerini değerlendirmiş ve Müseylimetülkezzâb'ın hayatına dair bazı örneklerden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Übey b. Halef”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/272.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkâl, İslâm'a ve Hz. Peygamber'e düşman Übey b. Halef'in hayatını ele almaktadır. Onun, Hz. Peygamber Mekke'deyken ki düşmanlıklarını anlatan Önkâl, hicretten sonra da boş durmadığını bilhassa Bedir ve Uhud savaşlarında düşmanlıklarının devam ettiğini örneklerle anlatmıştır. Son olarak Uhud savaşında aldığı yaradan sonra ilerleyen günlerde öldüğünden bahseden Önkâl, Übey b. Halef'in soyundan gelen bazı isimler hakkında bilgi vererek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Velîd b. Utbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/36-37.

Önkâl, bu ansiklopedi maddesinde Emevîler döneminde iki kez Medine valiliği yapan Velîd b. Utbe'nin hayatından bahsetmektedir. Velîd'in iki kez üstlendiği valilik görevi süresince faaliyetlerinden ve azledilme nedenlerinden bahseden Önkâl, son olarak onun ölümünü anlatarak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Kabile

Ahmet Önkâl, “Abdüluzzâ” (Benî Abdüluzzâ), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/276.

Önkâl bu ansiklopedi maddesinde Kureyş kabilesine mensup olan Abdüluzzâ kolunu tanıtmıştır. Bu kabileden olan bazı kimselerin Câhiliye döneminde ve İslâmî dönemde önemli yer tuttıklarını söyleyen Önkâl, bu isimlerden bazılarının isimlerini sayarak ve Hicaz bölgesinde yaşam sürdüklerini belirterek ilgili ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Âmir b. Lüey (Benî Âmir b. Lüey)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/66.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkâl, Kureyş kabilesinin bir kolu olan Âmir b. Lüey oğullarının nesebi ve siyasi bakımdan konumu hakkında bilgiler vermektedir. Müslüman olma hususunda kimi mensuplarının düşmanca kimi mensuplarının ise sıcak davrandığını söyleyen Önkâl, mensuplarından İslam tarihinde meşhur sayılabilecek Abdullah b. Ümmü Mektûm, Sekrân b. Amr,

Abdullah b. Sa‘d b. Ebû Serh, Süheyl b. Amr ve Amr b. Abdüvedd gibi bazı isimleri zikrederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Avf (Benî Amr b. Avf)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/82.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkâl, Medine‘de hüküm süren Evs kabilesinin bir kolu olan Amr b. Avf oğullarının nesli, Medine‘deki yerleşimleri ve Hz. Peygamber‘e yardımları hakkında bilgi vermektedir. Meşhur Kubâ Mescidi‘nin inşa edilmesindeki rollerinden ve soylarını uzun yıllar sürdürdüklerinden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Anber (Benî Anber)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/194.

Önkâl bu ansiklopedi maddesinde Temim kabilesinin bir kolu olan Benî Anber ile ilgili bilgiler vermektedir. Nasıl Müslüman olduklarına değinen Önkâl, Müslümanların zekât toplamak maksadıyla göndermiş oldukları tahsildara engel olduklarını bunun üzerine Uyeyne b. Hısn komutasında bir birliğin üzerlerine gönderildiğini aktarmıştır. Toplu halde yakalanıp birçoğunun esir edildiğinden bahseden Önkâl, ardından da Temîm kabilesinin reislerinden bir heyetin Medine‘ye gelip müfâharede bulunduklarını ancak başarılı olamayıp Müslüman olduklarını söylemiştir. İrtidat olaylarının yaşandığı sıralarda İslam‘a bağlı kalan bir kol olduklarını söyleyen Önkâl, bu şekilde ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Bâhile (Benî Bâhile)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/483.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkâl, bir Arap kabilesi olan Bâhile oğulları hakkında bilgileri ele almaktadır. İsimlerini kocasının ölümünün ardından üvey oğluyla evlenen ve her iki evliliğinden olan çocuklarını büyüten Bâhile bint Sa‘b‘dan aldıklarını aktarmıştır. Kabilenin kim tarafından ve nasıl oluştuğunu anlatan Önkâl, Câhiliye döneminde bu kabilenin son derece hakir görüldüğünden söz etmektedir. Câhiliye döneminde bu kabilenin çöpleri karıştıran, ölülerin kemikleriyle beslenen kimseler olduklarını insanların düşündüğünü belirtmiştir. Mekke‘nin fethinden sonra Müslüman oluşlarını anlatan Önkâl, son olarak bu kabileden yetişmiş Ebû Ümâme, Asmaî, Kuteybe b. Müslim, Abdurrahman b. Rebîa ve Ahmed b. Hâtim gibi önemli isimleri örnek olarak zikrederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Bekir b. Vâil (Benî Bekir b. Vâil)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/362-363.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Adnâniler’e mensup bir kabile olan Benî Bekir kabilesinin nesebini, tarihini, siyasi ve sosyal ilişkilerini ele almıştır. İslam’a girmeden önceki mücadelelerine detaylı yer veren Önkal, heyetler senesinde İslâm’a girdiklerini söylemiştir. Daha sonra Önkal, İslamiyet sonrasındaki faaliyetlerini genişçe ele almaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber’in vefatının ardından Ridde Olaylarına karıştıklarını belirten Önkal, Hz. Ebû Bekir tarafından gönderilen ordu ile tekrar İslâm’a bağlandıklarını belirtmiştir. Özellikle İran’ın fethinde önemli pay sahibi olduklarını söyleyen Önkal, Cemel ve Sıffin’de ikiye bölündüklerini aktarmıştır. Son olarak İslam Tarihinde zaman zaman karıştıkları isyanlardan bahseden Önkal, Abbâsîler devrinde Halife Ebû Ca’fer el-Mansûr’a karşı başlatılan isyanlara karıştıklarını aktarmış, burada Ebû Müslim tarafından yenilgiye uğratılarak itaat altına alındıklarını sonrasında ise önemli bir hadiseye karışmadıklarını belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Bekkâ (Benî Bekkâ)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/363.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, öncelikle Adnâniler’e mensup bir kabile olan Benî Bekkâ kabilesinin nesebini ele almaktadır. Ardından hicretin dokuzuncu yılında Hz. Peygamber’den aldıkları emannâmeden bahseden Önkal, Kûfe kurulduktan sonra buraya yerleştiklerini söyleyerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Belî (Benî Belî)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/414-415.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Kahtâniler’e mensup bir kabile olan Belî kabilesinin nesebini, tarihini, siyasi ve sosyal ilişkilerini ele almaktadır. İslam’a girmeden önceki mücadelelerine de detaylı bir yer veren Önkal, Hz. Peygamber zamanında Müslüman olduklarını ancak Hz. Peygamber’in vefatıyla Ridde olaylarına karıştıklarından söz etmektedir. Son olarak Hz. Ömer zamanında Mısır’a gittiklerinden bahseden Önkal, zamanla Müslüman olduklarını belirterek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cedîs (Benî Cedîs)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/213-214.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, eski bir Arap kabilesi olan Cedîs kabilesinin nesebini, yaşadıkları bölgeyi ve birlikte yaşadıkları Tasm kabilesiyle

olan mücadelelerini ele almaktadır. Önkal, daha sonra bu kabile ve Tasm kabilesinin birbirleriyle olan mücadeleleri sonucunda birbirlerini nasıl yok ettiklerini anlatmaktadır. Son olarak Arapların atası olan Adnân'ın annesinin ve karısının Cedîs kabilesinden olduğu rivayetin olduğu belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cumah (Benî Cumah)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/93.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Kureyş kabilesinin bir kolu olan ve Mekke'nin idaresinde söz hakkına sahip olan Cumahoğulları'nı ele almıştır. Kabilenin nesebi, Mekke'deki konumu, Ezlâm görevini yürütmeleri, Müslüman olan üyeleri ve İslâm düşmanı olan üyelerine değinen Önkal, bu kabileden yetişmiş bazı önemli şahsiyetler hakkında bilgi vererek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cüheyne (Benî Cüheyne)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/107.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Cüheyne kabilesinin nesebini, yaşadıkları yerleri, İslâmiyet'e girdikten sonra gerek Hz. Peygamber döneminde gerekse de dört halife döneminde yaptıkları hizmetleri ele almaktadır. Son olarak bu kabile ile ilgili yapılmış olan çalışmaya da değinerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cürhüm (Benî Cürhüm)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/138.

Önkal, bu ansiklopedi maddesinde eski bir Arap kabilesi olan Cürhüm'ü ele almıştır. Haklarında güvenilir bilgi bulunmayan bu kabile hakkında Önkal, kaynaklarda geçen rivayetlerden bahsetmiştir. Hz. İsmail'den sonra Kâbe'nin idaresini aldıklarını ancak sapıklığa düştüklerini anlatan Önkal, zaman içinde helak olduklarına dair anlatılan rivayetlerle bu süreçte yaptıkları faaliyetler üzerinde durmuştur. Son olarak Arapların iki meşhur putu olan İsâf ve Nâile'nin bu kabileden iki kişiyi temsil ettiklerini söyleyerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cüzâm (Benî Cüzâm)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/149.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, bu kabilenin nesebi, tarihi ve siyasi konumunu detaylıca ele almaktadır. Nesepleri, tarihi ve siyasi ilişkilerinden bahseden Önkal, bu kabilenin çok zor Müslüman olduğundan uzun süre Müslümanlara karşı düşmanca davrandıklarından ve yaptıklarından bahsetmiştir. Kabilenin zaman içerisinde gruplar halinde Müslüman olduklarını anlatan Önkal,

daha sonra İslâm'a yaptıkları hizmetlerden bahsetmiştir. Özellikle Emevîler zamanında nüfuzlarını artırdıklarından da bahseden Önkal, Emevîler'in yıkılmasıyla dağıldıkları bölgelerden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Dâr (Benî Dâr), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/483.

Önkal, yazmış olduğu bu ansiklopedi maddesinde Lahmî'lerin bir kolu olan Dâr kabilesinden bahsetmektedir. Kabileyi tanıtan Önkal, bu grubun Müslüman olmadan önceki ve Müslüman olduktan sonraki faaliyetlerinden bahsetmiştir. Hz. Peygamber'den sonraki dönemlerde kaynaklarda bu grup ile ilgili bir bilginin bulunmadığını söyleyerek ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hanzale b. Mâlik (Benî Hanzale b. Mâlik)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/51-52.

Önkal, ilgili ansiklopedi maddesinde Adnânîler'e mensup bir Arap kabilesi olan Benî Hanzale kabilesinin nesebi, tarihi, siyasi ilişkileri ve Müslüman oluşlarıyla ilgili bilgi vermektedir. Kabile mensubu olan bazı önemli Müslümanlara da değinen Önkal, kabilenin Müslüman olmadan önceki ve Müslüman olduktan sonraki faaliyetlerine yazısında yer vermiştir. Ridde olaylarına karışan kabilenin Hâlid b. Velîd tarafından bozguna uğratılıp tekrar İslâm hâkimiyetine girdiğinden bahseden Önkal, kabileye mensup bazı önemli kimselerden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hazrec (Benî Hazrec)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/143-144.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Benî Hazrec'in nesebi, tarihi, savaşları ve Müslüman oluşu hakkında detaylı bilgi vermektedir. Kabilenin Müslüman olmadan önce tarih boyunca yaşadıklarına değinen Önkal, Yahudilere karşı nasıl bağımsızlıklarını kazandıklarını detaylıca anlatmaktadır. Daha sonra Hazrec'in Evs kabilesiyle yaşadıkları mücadeleden bahseden Önkal, Müslüman olduktan sonra Evslilerle olan bu mücadelelerinin yerini dostluğa bıraktığını anlatmaktadır. Daha sonra İslâm'ı kabul ettikten sonraki faaliyetlerine değinen Önkal, son olarak kabileden çıkmış meşhur sahabîleri sayarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Huzâa (Benî Huzâa)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/431-433.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, İslam tarihinde etkili bir yerde olan Huzâa kabilesinin nesebi ve tarihini ele almaktadır. Yazısında kabilenin nesebini

ve Hicaz bölgesine gelip yerleşmesini anlatan Önkal, daha sonra yerlerini Kureyş kabilesine bırakışlarını aktarmaktadır. İslamiyet'e peyderpey geçişlerinden ve yaptıkları hizmetlerden detaylıca bahseden Önkal, bu kabileden çıkmış önemli şahsiyetlere de yazısında yer vermektedir. Son olarak kabilenin fetihlerinde katkısı olan yerleri zikreden Önkal, kabilenin yaşadığı bölgelere değinerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Kayn (Benî Kayn)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/85.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Benî Kayn kabilesinin nesebi, tarihi, yaşadıkları bölge ve sosyal ilişkileri hususunda bilgi vermektedir. Kabileyi tanıtan Önkal, bu kabilenin bir kısmının İslamiyet'e girdiklerini aktarmaktadır. Daha sonra Müslüman olanların tarih boyunca yaptığı faaliyetlere değinen Önkal, kabileden yetişmiş önemli kimselerden biri olan şair Ebü't-Tamahân'dan bahsederek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Kays Aylân (Benî Kays Aylân)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/91-92.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Adnânîlere mensup bir kabileler topluluğu olan Kays Aylân hakkında bilgi vermektedir. Bu kabileler topluluğunun nesebi, tarihi geçmişi hakkında bilgi veren Önkal, içlerinden Müslüman olanlar olsa da İslâm'a karşı olanlarının da bir hayli fazla olduğunu zikretmiş ve Müslüman olana kadar yaptıkları faaliyetlere yazısında yer vermiştir. Daha sonra Müslüman olduktan sonra yer aldıkları olaylara ve üstlendikleri görevlere yazısında yer veren Önkal, özellikle Emevîler döneminde yoğunlaşan Kelb ile Kays rekabetine değinmiştir. Son olarak varlıklarını nasıl devam ettirdiklerinden bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Mustalik (Benî Mustalik)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/360-361.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Kahtânîlere bağlı bir Arap kabilesi olan Mustalikoğulları hakkında bilgi vermektedir. Kabile ile ilgili nesep, yaşam sürdükleri bölge ve tarih bilgisi veren Önkal yazısında, Hz. Peygamber'in bazı rivayetlere göre Hendek savaşından önce bazı rivayetlere göre ise sonra gerçekleşmiş olan Müreysî' Gazvesi'ni anlatmaktadır. Bahsi geçen gazvede Müslümanların galip geldiğini aktaran Önkal, sonrasında Mustalik oğullarının Müslüman oluşundan ve devamında gerçekleşen bazı olaylardan bahsetmektedir.

Son olarak Önkal, sonraki dönemler için kabile hakkında fazla bilgi olmadığını söyleyerek yazısını tamamlamıştır.

Bölge

Ahmet Önkal, “Akabe Biatları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/211.

Önkal ansiklopedi maddesine Akabe biatlarının yapıldığı mevkii ile ilgili bilgilendirme ile başlamıştır. Daha sonra İslam tarihinin akışını değiştiren bir dönüm noktası olan Akabe biatlarının nasıl gerçekleştiğini, anlatmıştır. Önkal bu bölgede hicrete kadar devam eden görüşmeleri ve biatları aktarmış, bu olay neticesinde hicretle birlikte yeni bir dönemin başladığını belirterek ansiklopedi maddesini tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ayneyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/270.

Önkal ilgili ansiklopedi maddesinde, Uhud dağına yakın bir mevkide bulunan Ayneyn tepesinden bahsetmektedir. Şöhretini Uhud savaşından kazanan tepe olduğu ve o savaşta Hz. Peygamber’in bu tepenin üzerine kurmuş olduğu strateji ile ilgili bilgiler veren Önkal, son olarak bu isimle anılan bir nehir ve bir dağın da kaynaklarda geçtiğini belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Ci‘râne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/25.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Hz. Peygamber’in savaşlarda elde edilen ganimetleri toplayıp dağıtmasıyla meşhur olan Ci‘râne bölgesini tanıtmaktadır. Bu bölgede Hz. Peygamber’in yaşamış olduğu olayları özellikle ganimet dağıtımı esnasında meydana gelen sorunları yazısında anlatmıştır. Son olarak Hz. Peygamber’in bu bölgeden umre için ihrama girdiğini söyleyen Önkal, mezheplerin bu husustaki görüşlerini anlatarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Cüreş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/137.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Yemen’de bulunan bir yerleşim merkezi olan Cüreş bölgesi ile ilgili bilgiler vermektedir. Önkal ilgili yazısında bu bölgenin İslâm sancağı altına girmeden öncesi, İslâm hâkimiyetine girişi ve girdikten sonraki dönem ile ilgili anlatımlarda bulunmuştur. Buradan hadis âlimleri çıktığına da değinen Önkal, bölgenin bir kabile ile aynı ismi taşıdığı bilgisini vererek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hücre-i Saâdet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/456-458.

Önkal, ilgili ansiklopedi maddesinde Peygamber efendimizin defnedildiği, aynı zamanda Hz. Aişe’nin de odası olan ve Hz. Peygamber’in defninden sonra Hücre-i Saâdet ismini alan oda ile ilgili bilgilendirmede bulunmaktadır. Önkal, öncelikle bu odayı tanıttıktan sonra Hz. Peygamber’in, Hz. Ebû Bekir’in ve Hz. Ömer’in defninden bahsetmiştir. Ardından odanın bugüne kadar nasıl korunduğu, kimler tarafından ne şekilde tamir edildiğini kronolojik olarak aktarmıştır. Son olarak Hücre-i Saâdet’in ziyaret edilmesiyle ilgili birtakım bilgiler aktararak yazısını tamamlamıştır.

Savaş

Ahmet Önkal, “Bahran Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/491.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Hz. Peygamber’in düzenlemiş olduğu ve herhangi bir çatışma ile karşı karşıya kalmadığı Bahran Gazvesi ile ilgili bilgiler vermektedir. Önkal, bu gazve ile ilgili rivayetlerdeki farklılıkları da ele alarak yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Batn-ı İdam Seriyyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/202.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, Batn-ı İdam Seriyyesi hakkında bilgi vermektedir. Seriyyenin amacı ve sonucuna değinen Önkal, seriyyenin Mekke’ye düzenlenecek olan seferi gizli tutmak maksadıyla ordunun keşif kolu mahiyetinde Hz. Peygamber tarafından yollandığını aktarmıştır. Seriyye esnasında Muhallim b. Cessâme’nin, kendilerine bir müslüman gibi selâm verdiği halde Âmir el-Eşcaî’yi öldürmesi üzerine inmiş olan ayetten de bahsederek konuyu açıklamıştır.

Ahmet Önkal, “Bi’rimaûne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/195-196.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Müslümanlar adına çok üzücü olan ve bir facia olarak nitelendirilen Bi’rimaûne olayını tüm detaylarıyla aktarmaktadır. Konuyu çeşitli yönleriyle ele alan Önkal, tebliğ için gönderilmiş olan yetmiş kadar sahabenin yer aldığı heyetin saldırıya uğraması üzerine Hz. Peygamber’in bir tek bu olaya mahsus olacak şekilde bedduaya başvurduğunu belirtmiştir. Daha sonra konuyla ilgili müsteşriklerin ve bazı kimselerin değerlendirmelerini ele alan Önkal, bu kıssanın askeri başarısızlığı örtmek, eskiden beri çok sayıda Kur’an ehlinin

bulunduğu iddiasını yaymak ve onlara velilik isnâd etmek maksadıyla muhaddisler tarafından uydurulduğunu iddia eden H. Lammens’e cevap vermiştir. Birçok Batılı müsteşrikin düşüncelerinde yanıldığı H. Lammens’in de yanlış yorumlarda bulunduğunu söyleyen Önkâl, cihadın “mukaddes harp” olarak nitelenmesinin yanlış olduğunu söyleyerek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Buvât Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/478.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkâl, Hz. Peygamber’in Buvât bölgesine göndermiş olduğu ve herhangi bir çatışma ile karşılaşılmayan Buvât gazvesini ele almaktadır. Önkâl, ilgili yazısını bu gazvenin Mekke’nin kuzeybatısında bulunan Buvât mevkiisinde, ticaret yolunu emniyet altına almak ve anlaştıkları kabileleri Kureyş tehlikesinden korumak adına 200 kişilik bir kuvvetle Hz. Peygamber’in sefere çıktığını açıklamıştır. Herhangi bir çatışma yaşanmadığını belirten Önkâl bu şekilde ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Karade Seriiyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/487.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkâl, Sevîk gazvesinden birkaç ay sonra gerçekleşen Karade seriiyesi hakkında bilgi vermektedir. Olayın nasıl geliştiğinden bahseden Önkâl, seriiyenin nasıl planlandığı olayın nasıl gerçekleştiği ve kazanılan ganimetin nasıl pay edildiği hususlarında detaylıca bilgi vermiştir. Son olarak bu seriiyede esir alınan ve Müşlüman olduktan sonra serbest bırakılan Furât b. Hayyân’dan bahsederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Katan Seferi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/28.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkâl, Müşlümanlara saldırı hazırlığında olan Esedoğullarına karşı Hz. Peygamber’in yolladığı seriiye hakkında bilgi vermektedir. Toplam on gün sürdüğünden ve hedefine ulaşarak başarılı bir şekilde döndüklerinden bahseden Önkâl, bu seriiyenin nasıl cereyan ettiği, kayıp verilip verilmediği gibi hususları anlatarak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkâl, “Kedîd Seferi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/165.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkâl, Hz. Peygamber’in Mülevvihoğulları’na karşı gönderdiği Kedîd Seriiyesi hakkında bilgi vermektedir. Bahsi geçen seriiyenin neden ve nasıl gerçekleştiğini anlatan Önkâl, seriiyenin

sonucunda elde edilen ganimetlerle birlikte Medine'ye dönüldüğünü belirterek yazısını tamamlamıştır.

Kavram

Ahmet Önkal, “Beşîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/554-555.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, beşir kavramının kelime manası, Kur'an'da geçmesi ve Hz. Peygamber hakkında nasıl kullanıldığı hususlarını ele almaktadır. Kelime ile ilgili hadisleri de inceleyen Önkal, bu kelimenin Hz. Peygamber'in adı değil sıfatı olarak sayılmasının daha doğru olacağını söyleyerek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Civâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/34-35.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, civâr terimini ele almaktadır. Öncelikle kelimenin kökenine ve hangi anlamlarda kullanıldığını inceleyen Önkal, Kur'an'da bu kelimenin nasıl kullanıldığını da değerlendirmiştir. Ardından terim olarak bu terimin Câhiliye ve İslâm'î dönemde nasıl kullanıldığını anlatan Önkal, civâr uygulaması ile ilgili her iki dönemden de örnekler vererek ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Dühât-ı Arab”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/18-19.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal, Arapların Dühât-ı Arab unvanıyla tanıtılan ve dâhilerinden kabul edilen kimselerden bahsetmektedir. Önkal, bu unvana sahip kimselerin sayısında ve isimlerde birtakım farklılıklar olduğundan bahsetmiştir. Önkal, genel manada bu kimselerin sayısının dört veya beş kişiyle sınırlandırıldığını zikretmektedir. İsmi sayılan kimselerin özelliklerinden de bahseden Önkal, bu kimselerin sayısının bu kadarla sınırlandırılmaması gerektiğini birçok kimsenin daha bu unvana layık olabileceğini zikrederek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkal, “Hicret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/458-462.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkal, hicret kelimesini, kelime anlamı olarak, terim anlamı olarak ve tarihteki hicret örnekleri olarak ele almıştır. İlk önce kelimenin kökünden bahseden Önkal, Kur'an'da bu kelimenin veya bu anlamda nelerin kullanıldığı hususuna değinmiştir. Ardından Peygamberler tarihini

inceleyen Önkale, Peygamberlerin nasıl hicret ettiğine dair örneklere yazısında yer vermiştir. Daha sonra İslâm'da hicretlerin nasıl gerçekleştiğine değinen Önkale, Habeşistan hicretleri, Medine'ye Hz. Peygamber'in hicreti ve Müslümanların hicreti gibi örnekleri aktararak devam etmiştir. Son olarak Hz. Peygamber'in hicretinin İslâm tarihindeki sonuçlarını ve yine İslâm tarihinde bu olayın takvim başlangıcı olarak kullanıldığını belirterek yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkale, “İfâza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/505-506.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkale, ifâza terimi ile ilgili bilgi vermektedir. Hac esnasında hacıların Arafat, Müzdelife ve Mina'dan ayrılışını ve bunun düzenlenmesi vazifesi olarak nitelendirilen bu terimin Hz. Peygamber tarafından Veda Haccında kaldırılincaya kadar nasıl geliştiğı, kimler tarafından ne şekilde yürütüldüğünü kronolojik olarak anlatmaktadır. Önkale, bu terimin tarih boyuncaki serüvenini anlatarak yazısını tamamlamıştır.

Kültür ve Sanat

Ahmet Önkale, “Beytülmidrâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/95.

Bu ansiklopedi maddesinde Önkale, Yahudilerin dinleri hakkında eğitim ve öğretim yaptıkları bir mekân olan Beytülmidrâs'ın tarihi oluşumunu detaylıca ele almaktadır. Bu müessesenin nasıl oluştuğunu inceleyen Önkale, Asr-ı saâdet'te Medine'deki halini ve burada Müslümanlar ile Yahudiler arasında gerçekleşen olayları aktararak ilgili yazısını tamamlamıştır.

Ahmet Önkale- Nebi Bozkurt, “Cami”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/46-56.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkale ve Bozkurt Cami kelimesinin anlamı, Kur'an'daki karşılığı ve tarihteki yerini ele almaktadırlar. Kelime ile benzer anlama gelen mescit kelimesini de incelemektedirler. Ardından İslâm öncesi ve sonrası olmak üzere tarihteki ilk camileri değerlendirmektedirler. Devamında Raşid Halifeler ve yeni kurulan şehirlerdeki camileri incelemelerinin yanı sıra caminin tarihteki fonksiyonları üzerinde durmaktadırlar. Buna göre caminin bir eğitim ve devlet merkezi olmak gibi fonksiyonları olduğu üzerinde durmaktadırlar. Sonrasında yazarlar, camiin idaresi ve caminin görevlilerini ele alarak yazılarına devam etmektedirler. Buradan sonra da Türkiye'deki camilerin idaresi başlığını

incelemektedirler. Son olarak ülkemizin camileri ve görevlileri hakkında bazı örneklerden bahsederek yazılarını tamamlamaktadırlar.

Ahmet Önkal- Nebi Bozkurt “Deve,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/222-226.

İlgili ansiklopedi maddesinde Önkal ve Bozkurt, deve hayvanını ele almaktadırlar. Devenin kelime anlamından ve nerelerde kullanıldığından bahsederek başladıkları yazılarında, devenin Kur’an’da nerelerde, ne şekilde geçtiğini inceleyerek devam etmektedirler. Daha sonra da devenin tarih boyunca ki kullanım alanlarından bahsetmektedirler. Devenin daha çok Arap dünyasında yaygın olduğundan ve Arap kültürüne yoğun bir etkisinden söz etmektedirler. Türk tarihinde deve kullanımından da bahsetmelerinin yanı sıra devenin kullanımı ile ilgili birtakım örneklere yazılarında yer vermişlerdir. Devenin Hz. Peygamber zamanındaki konumundan da bahsederlerken, devenin günümüzdeki kullanımlarına da değinerek yazılarını tamamlamaktadırlar.

3.6 Editörlükleri

Bu başlık altında Prof. Dr. Ahmet Önkal’ın editörlüğünü yaptığı üç eser ele alınacaktır.

İslâm Tarihi- 1, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2023.

Ahmet Önkal’ın editörlüğünü üstlendiği bu eser, üç ana bölümden oluşmaktadır. Eserin “Râşid Halifeler” bölümünü Prof. Dr. Mehmet Ali Kapor yazmıştır. Bölümde sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve Hz. Hasan dönemleri anlatılmaktadır. Eserin ikinci bölümü olan “Emeviler” bölümü ise Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken tarafından yazılmıştır. Bölümde Emeviler devletinin siyasi tarihi anlatılmıştır. Eserin son bölümü olan “Endülüs” bölümünü ise yine Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken kaleme almıştır. Bölümde Endülüs devletinin siyasi tarihi aktarılmıştır. Eserde söz konusu dönemler hakkında temel bilgiler verilmek suretiyle okuyucuların bilgilendirilmesi hedeflenmiştir.

İslâm Tarihi- 2, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2024.

İslâm Tarihi- 1 adlı eserin devamı niteliğinde olan ve editörlüğünü Prof. Dr. Ahmet Önkal’ın yapmış olduğu *İslâm Tarihi- 2* adlı eser, altı ana bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümü olan “Abbâsîler” bölümü Prof. Dr. Mehmet Bahaüddin Varol tarafından kaleme alınmıştır. Bölümde Abbâsîler döneminin siyasi tarihi ele alınmıştır. Eserin ikinci bölümü olan “Abbâsîler Döneminde

Kurulan Hanedan Devletler” isimli bölüm Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken tarafından yazılmıştır. Bu bölümde bahsi geçen dönemde kurulmuş olan devletler ile ilgili bilgi verilmiştir. Eserin üçüncü bölümü olan “İslâmiyet Öncesi Türk-Arap İlişkileri ve Türklerin Müslüman Olması” adlı kısım Doç. Dr. Ali Dadan tarafından kaleme alınmıştır. İlgili bölümde İslâmiyet öncesinde Türk-Arap ilişkileri ve Türklerin Müslüman olması detaylarıyla anlatılmıştır. Eserin dördüncü bölümü ise “Müslüman Türk Devletleri” isimli bölümdür. İlgili bölüm Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel tarafından yazılmıştır. Bu bölümde Müslüman olan İlk Türk devletleri hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin beşinci bölümü olan “Selçuklular” bölümü ise Doç. Dr. Ali Dadan tarafından yazılmıştır. Selçuklu devletinden Osmanlı Devleti’ne kadar olan Müslüman Türk tarihi bu bölümde ele alınmıştır. Eserin son bölümü olan “Osmanlılar” ise Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel tarafından ele alınmıştır. Bölümde Osmanlı tarihi ele alınmaktadır.

İslam Tarihi ve Medeniyeti- Raşid Halifeler Dönemi, ed. Ahmet Önkâl,- Mehmet Ali Kapar, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018).

İslam Tarihi ve Medeniyeti- Raşid Halifeler Dönemi eserinin cilt editörlüğünü yapan Prof. Dr. Ahmet Önkâl ve Prof. Dr. Mehmet Ali Kapar, eserin başında “Cilt Editörlerinden” başlığı altında bir yazı yazmışlardır. Bu yazıda cildin içeriğinden bahseden yazarlar, ciltte hangi konuların ne şekilde ele alındığını aktarmışlardır. Bu bağlamda eser giriş bölümünün ardından Râşid Halifeler Döneminde Siyasi Durum ve Râşid Halifeler Döneminde İdarî, Dinî, Askerî, Adlî ve Ekonomik Durum isimli bölümlerden oluşmaktadır. Bahsi geçen bölümler ise başlıklar halinde bölüm başlıklarıyla ilgili bilgiler içermektedir.

3.7 Lisansüstü Tez Danışmanlıkları

3.7.1 Yüksek Lisans

Siyer

İsmail Güneş. *Hız. Peygamber Döneminde Askeri Teşkilat*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.

İsmail Hakkı Atçeken. *Hız. Peygamber’in Yahudilerle Münasebetleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.

İhsan Arslan. *Beşeri ve Siyasi Yönleriyle Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Hoşgörüsü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Mithat Eser. *Hz. Peygamber Döneminde Beşeri Yönleriyle Ashabın Konumu*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Osman Gençay. *Abbas b. Abdilmuttalib ve İslam Tarihindeki Yeri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Osman Güven. *Said b. Zeyd'in Hayatı ve İslam Tarihindeki Yeri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Özgül Şahin. *Sebepler ve Sonuçlarıyla Tebuk Gazvesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Murat Gök. *Kâ'b b. Mâlik'in Hayatı ve Kişiliği*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Fatmaüzzehra Akmaç. *İslam Tarihi Açısından İsrâ ve Mirac*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Ayşe Yavuz. *Hz. Peygamber'in Zekât Memuru Olarak Görevlendirdiği Sahabiler*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Şule Çetin. *Hz. Peygamber'in Toplumu İnşasında İzlediği Güven Politikası*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Belkıs Özsoy. *İkrime b. Ebû Cehil'in Hayatı ve İslam Tarihi'ndeki Yeri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Hilal Şengül. *Hz. Peygamber'in Sefere Çıkarken Bıraktığı Vekiller ve Atama Kriterleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Nejla Ceyhan. *Klasik İslam Tarihi Kaynaklarında Nübüvvet Mührü*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Râşid Halifeler

Mohammad Yaser Mahdi. *Râşid Halifelerin Birbirleriyle Olan İlişkileri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Emevi

Necati Aykon. *Anadolu'da Gerçekleştiren İlk İslam Fetihleri* (Emevi Dönemi'nin Sonuna Kadar). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Ali Delice. *Haccac Bin Yusuf'un Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Rıdvan Demiryürek. *Yezid b. Mühelleb ve Emevi Tarihindeki Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Ayşe Sümeyye Baltacı. *Muğire b. Şu'be'nin İslam Tarihindeki Yeri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Abbasi

Mehmet Nadir Özdemir. *Abbasi Halifeleri ile Büyük Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

Fatih Güzel. *Abbasîler'de Emîrî'l-Ümerâlık Müessesesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Osmanlı

Ekrem Sarıaltın. *Sultan III. Murad'ın Kızı Fatma Sultan Vakfiyesinin Metni ve Transkripsiyonu*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.

3.7.2 Doktora

Râşid Halifeler

Mehmet Şimşir. *İlk Dönem İslâm Tarihinde Haberleşme: Râşid Halifeler Dönemi Sonuna Kadar*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Emevi

Adnan Demircan. *Hariciler'in Siyasi Faaliyetleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.

İsmail Hakkı Atçeken. *Hişam b. Abdülmelik'in Halifeliği ve Şahsiyeti*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.

Ali Delice. *Mervan b. Muhammed ve Emevi Devletinin Yıkılışı*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.

Abbasi

Necati Aykon. *Bermekiler ve Abbasi Tarihindeki Yeri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.

Ahmet Güzel. *Abbasi Halifesi Mehdi b. Mansur ve Siyasi Yönü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.

Mithat Eser. *Abbasilerin İlk Döneminde Seyyid ve Şeriflerin Dini, Sosyal ve Kültürel Konumları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.

İhsan Arslan. *Muktedir'in Halifeliği ve Şahsiyeti..* Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

Fatih Güzel. *Nâsır'lı-Dinillâh'ın Halifeliği ve Şahsiyeti*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

Yavuz Selim Göl. *Abbâsiler Döneminde Kâdı'l-Kutâdlık*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

3.8 Çeviriler

İbn Teymiyye Külliyyatı, İstanbul: Tevhid Yayınları, 1988.

İbn Teymiyye'ye ait olan ve içinde akait, iman ve fıkıh gibi konularla ilgili meselelerin yer aldığı eser Ahmet Önkâl, M. Sait Şimşek ve İbrahim Sarmış tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

3.9 Görsel Yayınlar

Berk, Mustafa Evren, Prof. Dr. Ahmet Önkâl Belgeseli (Film, 2021), https://www.youtube.com/watch?v=ZBViqm_z638).

İlgili belgeselde Ahmet Önkâl'ın hayatı anlatılmıştır. Bu anlatımın içinde Ahmet Önkâl'ın kızı, meslektaşları, öğrencileri ve arkadaşlarından oluşan bir grup kesitler halinde kendisiyle ilgili röportajlar vererek Önkâl'ın hayatından enstantaneler aktarmışlardır. Bu kesitlerde öne çıkan husus kendisinin eğitim, meslek, idari ve sosyal hayatında hangi özelliklere sahip olduğu, hocalık yaparken hangi hususlara dikkat ettiği, ömrünü insanlara kendisini tanıtmak için harcadığı Hz. Peygamber'in hayatını kendisine nasıl örnek aldığı aktarılmıştır. Danışmanlığını yaptığı öğrencilerine karşı olan ilgi ve alakası onlara bir rehber edasıyla ı ışık tuttuğu öğrencileri tarafından belirtilmiştir. Son olarak Ahmet Önkâl'ın ölümü, defin işlemlerinin aktarıldığı belgesel Önkâl'ı hayırla yâd ederek ve kendisine hayır dua edilerek noktalananmıştır.

Siyer TV, “Hz. Peygamber’in Tebliği ve İnsan Eğitimi Prof. Dr. Ahmet Önkal (21. Ders)”, (Erişim 12 Aralık 2024

<https://www.youtube.com/watch?v=WNJgwcGBE8Y>).

İlgili programın girişinde Önkal, programın içeriğinden ve nelere değineceğinden bahsettiği bir giriş konuşması yapmıştır. Ardından Hz. Peygamber’in Tebliğ rolüne değinen Önkal, burada kendi tabiriyle “Dört T” olarak isimlendirdiği Tebliğ, Tebyin, Tatbik ve Teşri kavramlarını Kur’an’dan ve Hadis’ten örneklerle açıklamıştır.

Teşri kavramının Hz. Peygamber’i kapsamadığını iddia edenlerle aynı fikirde olmadığını belirten Önkal, bunu da nedenleriyle birlikte anlatmıştır. Hz. Peygamber’in tebliğ görevinin sadece Müslümanlara değil gayrimüslimlere de olduğuna değinen Önkal, Hz. Peygamber’in Cuma hutbelerine de burada değinmiştir. Bu şekilde tebliğ konusunu açıklığa kavuşturan Önkal buradan Hz. Peygamber’in insan eğitimi konusuna geçmiştir.

Önkal, Hz. Peygamber’in yetiştirdiği insan tipini yedi başlık altında incelemiştir. Bu başlıkları sıralayan Önkal, yetiştirilen kişilerin inançlı, ahlaklı, ibadetli, itidalli, ilgili, bilgili ve saplantısız olduğunu aktarmıştır. Bu saydığı özellikleri Kur’an’dan ve Hz. Peygamber’in hayatından örneklerle açıklayan Önkal, Hz. Peygamber’in yetiştirdiği insanları bu şekilde tanımlamıştır. Bu anlatımında Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan inanmamız gerektiğini, araçlardan uzak durmamız gerektiğini, ahirete de şüphesiz inanmamız gerektiğini söylemiştir. Daha sonra Hz. Peygamber’in de bir beşer olduğunu onu abartıyla anmanın yanlış olduğunu aktarmıştır. Ahlaklı olmak konusunu açıklarken de Önkal, Hz. Peygamber’in güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildiğini hatırlatarak bu hususu açıklamıştır. Daha sonra nefis terbiyesi konusunu açıklayan Önkal, itidalli olmanın Hz. Peygamber tarafından da tavsiye edildiğine değinmiştir.

Müslümanlar için en büyük tehlikenin cehalet olduğunu söyleyen Önkal, ilmin amelden önce geldiğini bu yüzden Müslümanların bilgili olması gerektiğini söylemiştir. Önkal son olarak Müslümanların bağınaz olmaması gerektiğini açıklayarak konuyu tamamlamıştır. Önkal daha sonra sözlerini Hz. Peygamber’in Bedir Gazvesi’nde yaşadığı bir olayı anlatarak, konuyla alakalı gelen bazı soruları cevaplayarak ilgili programı tamamlamıştır.

Siyer TV, Üsve-i Hasene Olarak Hz. Peygamber'in (sas) Örneklği Prof. Dr. Ahmet Önköl, (Erişim 13 Aralık 2024 <https://www.youtube.com/watch?v=PQ8PxQodR8M>).

Programda Hz. Peygamber'in örneklği hususunu işleyen Önköl, öncelikle konuyla ilgili ayetleri zikrederek sohbeta başlamıştır. Daha sonra üsve kelimesinin anlamı üzerine derinleşen Önköl, insanların hayat boyu örnek alacak bir kişiye ihtiyaç duyduklarını belirtmiş, işte bu sebeple Hz. Peygamber'in bizim için en güzel örnek olduğu hususunu aktarmıştır. İnsanların kendilerine rol model aradıklarını da bilimsel noktalarla açıklamıştır. İnsanların somut bir örnek aradığını da belirterek açıklamasını desteklemiştir. Aynı şekilde diğer Peygamberlerin de bizim için örnek olduğu hususunu ayetlerle aktarmıştır.

Daha sonra bir mesajın evrensel olması hususuna gelen Önköl, bu konuda bir mesajın evrensel olabilmesi için dört temel özelliği olması gerektiğini aktarmış, daha sonra bu özellikleri korunmuşluk, kapsayıcılık, uygulanabilirlik ve yenilenebilirlik olarak belirtmiş ve bu özellikleri izah etmiştir. Kur'an'ın ve Sünnet'in korunmuşluğunu, korunmuşluk ilkesi içerisinde örnek olarak göstermiştir. Kapsayıcılık hususunda İslâm'ın kıyamete kadar herkesi kapsamasını örnek olarak vermiştir. İstenilen davranışların insanların gücü dâhilinde olması gerektiğini bu sayede ancak uygulanabilir olunacağını da uygulanabilirlik kavramı dâhilinde anlatmıştır. Bir öğretinin evrensel olması isteniyorsa o öğretinin değişen dünya şartlarına ayak uydurabilir olması gerektiğini de yenilenebilirlik kavramı içerisinde ele almıştır.

Önköl, daha sonra Hz. Peygamber'in hangi yönlerden üsve olduğu konusuna geçmiştir. Hz. Peygamber'in dini ve dünyevi konularda örnek alınmasının ne denli önemli olduğunu İslâm âlimlerinin bu konudaki düşüncelerini paylaşarak izah etmiştir. Konuyla ilgili örneklerle açıklamalarda da bulunan Önköl, daha sonra Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması konusuna gelmiş, konuyla ilgili rivayetleri sıraladıktan sonra konuyla alakalı âlimlerin düşüncelerini aktarmıştır.

Son olarak konuyla ilgili kanaatini aktaran Önköl, bu olayın sadece miraçtan önce gerçekleştiği ve miraç olayının da hem ruh hem de bedenle gerçekleştiğini söylemiştir. Miraç olayının da kalpte yaşanan bu değişim sayesinde gerçekleşebildiğini eklemiştir. Daha sonra bu olayla ilgili aktarılan rivayetleri değerlendirerek programa devam etmiştir. Devamında konuyu toparlayan Önköl, Hz. Peygamber'in gerek Peygamber olmadan önce gerekse de Peygamber olduktan

sonra bizim için örnek olduğunu belirtmiştir. Son olarak konuyla ilgili gelen soruları cevaplayan Önkal, programı bu şekilde tamamlamıştır.

3.10 Sempozyumlar

Önkal, Ahmet, “*Kur’ân’ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2007), Takdim.

İlgili konuşmasında Önkal, sempozyumun içeriği ve nasıl gerçekleşeceğine dair bilgiler vererek söze başlamıştır. Ardından Kur’an’ın gayrimüslimlerle nasıl bir ilişki içerisinde olunmasına dair verdiği bilgilerden söz etmiştir. İslâm tarihindeki Müslümanların ve gayrimüslimlerin iç içe yaşam örneklerinden de bahseden Önkal, iddia edilenin aksine Müslümanların diğer dinlerdeki insanlara karşı nasıl hoşgörü ile davrandıklarını örnekler üzerinden açıklamıştır. Son olarak yapılan çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “*Hadis ve Sünnet Sempozyumu (Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008), Takdim.

İlgili konuşmasında Önkal, sempozyumun oluşmasında belirlenen hedefi ve tertibinin amacından söz ederek konuşmasına başlamıştır. Ardından Hz. Peygamber’in gelişiyle Cahiliye toplumunda yaşanan köklü değişimin ihtişamından bahsetmiştir. Önkal, daha sonra Hz. Peygamber’in sünneti denince ne anlamamız gerektiğinden, sünnetin neyi hedeflediği, sünnete uyulduğu zaman insanda nasıl bir sirayet gerçekleştirmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Önkal, son olarak yapılan çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “*Sîret Sempozyumu (Nebevî Mesajın Evrenselliği)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2009), Takdim.

Önkal, ilgili konuşmasına katılımcıları selamlayarak ve sempozyumu tanıtarak söze başlamıştır. Ardından sempozyumun içeriğinden bahsetmiştir. Devamında ise İslâm’ın evrenselliğinden ve ifade ettiği mesajdan söz etmiştir. Önkal, kendisi için evrensellik ilkesinin; korunmuşluk, evrensel değerlere sahip olmak, uygulanabilirlik ve dinamiklik olmak üzere dört kısımdan oluştuğundan da burada söz etmiştir. Önkal, son olarak yapılan çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “*Din Eğitimi Sempozyumu (Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefi Temelleri)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010), Takdim.

İlgili konuşmasında Önkal, öncelikle gelen dinleyicileri selamlamış, yapılacak olan sempozyumun planlanışı, hazırlığı ve hedefleri noktasında dinleyicileri bilgilendirmiştir. Din eğitiminin önemine değindikten sonra yapılan çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “*Ahlak Sempozyumu (Modern Çağda Ahlak)*,” (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2012), Takdim.

İlgili konuşmasında Önkal, öncelikle sempozyum içeriği hakkında bilgi vermiş ve daha önce yapılan sempozyumlarla birlikte bu sempozyumu yapmanın mutluluğunu taşıdığını dinleyicilere bildirmiştir. Ardından toplumdaki ahlak problemine tarihten itibaren bazı örneklerle değinmiştir. Önkal, son olarak yapılan çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “*İnanç Sempozyumu (Günümüz İslâm Toplumlarında İnanç Problemleri)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2011), 9-10.

İlgili konuşmasında Önkal öncelikle gelenleri selamlamış, yapılmış olan uluslararası sempozyumun planlanışı, hazırlığı ve hedefleri noktasında dinleyicileri bilgilendirmiştir. Daha sonra inanç problemleri konusunda bazı anekdotlar aktaran Önkal, İslâm dininde insanların inançlarına hoşgörü ile yaklaşılması gerektiğini aktarmıştır. Geçmişten günümüze insanlık ve Müslümanlar açısından inanç noktasında yaşanan bazı sorunlara da değinen Önkal, yapılan çalışmada emeği geçenlere teşekkür ederek konuşmasını tamamlamıştır.

3.11 Diğer Çalışmalar

Bu başlık altında Ahmet Önkal’a ait çeşitli konularda yapılmış çalışmalar ele alınacaktır.

Önkal, Ahmet, “Ahmet Keleşoğluna Mektup”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 331-334.

İlgili mektubunda Önkal, dekanı olduğu Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi binası ile ilgili bazı yenilenme taleplerini samimi bir üslupla Ahmet Keleşoğlu’na anlatmıştır. Keleşoğlu’ndan gelecek kararı beklediklerini bildirerek ve güzel temennilerde bulunarak ilgili mektubunu tamamlamıştır.

Hız. Peygamber'in Tebliğ Yöntemi, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 519-528.

İlgili konuşmasında Önköl, öncelikle cahiliye devrinden Asrı Saadet dönemine geçişte yaşanan Allah'ın yönlendirmesiyle Hız. Peygamber'in gerçekleştirmiş olduğı inkılapıan bahsetmiştir. Ardından bu değişimde mihenk taşı olduğunu vurguladığı Nahl Suresi 125. ayet ve Yusuf Suresi 108. ayeti tahlil etmiştir. Ayetlerin tahlilinin ardından ise toplumsal manada değişimin yolunun Hız. Peygamber'in tebliğ ve metotlarını kendimize örnek alarak yapacağımızı belirterek sözlerini tamamlamıştır.

Selçuk İlahiyatın Dünü, Bugünü ve Yarını Üzerine Dekanımız Prof. Dr. Ahmet Önköl ile Söyleşi, *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 303-308.

İlgili söyleşide öncelikle gelen sorular çerçevesinde hayatından kısaca bahseden Önköl, sonrasında ilahiyat camiasına yönelişinden bahsetmiştir. Devamında ilk mezunlarından olduğı fakültesi hakkında düşüncelerinden bahseden Önköl, İlahiyatçılarda bulunması gereken vasıflar hakkında düşüncelerini paylaşmıştır. Son olarak İlahiyat eğitimi alan gençlere yönelik tavsiyelerde bulunarak ve fakültesi hakkında olabilecek değişikliklere değinerek söyleşisini tamamlamıştır.

Önköl, Ahmet, "Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu Yazarı ile Konuşma", *Prof. Dr. Ahmet Önköl Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 47-62.

İlgili konuşmada Önköl, gelen sorular çerçevesinde öncelikle neden *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli bir kitap yazdğından bahsetmiştir. Daha sonra Kur'an ve Sünnet dışında davet metotları olup olmayacağı, davette toplumların değerlerinin etkisinin nasıl olduğı gibi tartışmalı konular hakkında fikirlerini beyan etmiştir. Önköl, bu tartışmalı hususlarda İslâm'ın iki temel taşı olan Kur'an ve Sünnet olmadan davetin İslâmî olmayacağı kanaatini de belirtmiştir. Yine davetçinin İslâm'ın hoş gördüğü noktada yani helal dairesi çerçevesinde muhatabı ile yakınlık kurabileceğinden de bahsetmiştir. Sonrasında yine gelen sorular ışığında Önköl, İslâm'da tedricilik olup olmadığını farklı noktalardan bakarak anlatmıştır. Önköl, sonrasında davetçinin ilmi seviyesinin ne derecede olması gerektiğı konusunu ele almıştır. Sonrasında bir Müslümanın davetteki rolü, İslâm'da harbin nasıl olması gerektiğı, cihat kavramı üzerine fikirlerinden

bahsetmiştir. Bu bağlamda İslâm'da kan dökülmesinin istenmediği ama harp kaçınılmaz olursa geri de kalınmayacağını belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

Prof. Dr. Ahmet Önkal ile Röportaj, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 491-498.

İlgili röportajda Önkal, kendisine sorulan sorular çerçevesinde öncelikle ailesinden, çocukluğundan, memleketinden ve eğitim hayatından bilgiler vererek sözlerine başlamıştır. Sonrasında neden İslâm Tarihi alanına yöneldiğini aktaran Önkal, doktora yaparken karşılaştığı zorluklara da bu röportajında yer vermiştir. Sonrasında alanı ile ilgili sorulara cevap veren Önkal, kendi çalışmalarından, hocalarının kendisi üzerindeki etkisinden ve Türkiye'de İslâm Tarihi alanının bulunduğu seviyeden bahsetmiştir. Önkal, çalışmalarda eksik kalan yönlerle de kısaca temas etmiştir. Röportajının sonlarına doğru Önkal, kendi çalışmalarında bir özeleştirici yaparak, öğrencilere tavsiyeler vererek ve son olarak tez konusu seçiminde dikkat edilmesi gerekenleri ele alarak ilgili röportajını tamamlamıştır.

Genel Tebliğin Başlaması, Müşriklerin Son İlâhi Mesaja ve Son Elçiye Tepkileri, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 395-408.

İlgili çalışmada öncelikle Gizli Davet dönemini ele alan Önkal, burada gizlilikten kastın ne olduğunu açıklamış, neden gizli davet yapıldığını ve nasıl bir yol izlendiğini aktarmıştır. Arkasından Alenî Davet dönemine geçen Önkal, burada öncelikle bazı sahabîlerin müşriklerle yaşadıkları olayları anlatmıştır. Daha sonra Hicr Suresi 94. Ayet'in nazil olmasıyla Hz. Peygamber'in açıktan davete geçtiğini aktaran Önkal, müşriklerin Hz. Peygamber'e ve Ashâb-ı Kirâma yönelik vermiş oldukları tepkileri çalışmasında ele almıştır. Önkal, çalışmasının sonunda müşriklerin son İlâhi mesaja ve son elçiye vermiş oldukları tepkinin perde arkasındaki dinî, siyasî, ekonomik ve sosyal sebepleri değerlendirerek çalışmasını tamamlamıştır.

Konsam: Konya Siyer Araştırmaları Merkezi ve Müzesi, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 459-476.

Raporuna bir giriş bölümü ile başlayan Önkal, son zamanlarda ortaya çıkan Kur'an İslâm'ı iddiası hakkındaki yorumu ve İslâm âleminin Siyer çalışmalarına hız verilmesi temennisi ile yazısına giriş yapmıştır. Sonrasında KONSAM ismi hakkında düşüncelerini paylaşan Önkal, "Konya" isminin başta yer almasını olumlu bulmuştur. Sonrasında KONSAM'ın gayeleri, kurumsal yapısı, fiziki mekân ve

imkânları, bilim kurulu, siyer kütüphanesi, finansal kaynakları ve paydaşları hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Bilimsel destek noktasında da öne çıkan isimleri zikreden Önkal, son olarak projenin kademelerini ele alarak çalışmasını tamamlamıştır.

Asr-ı Saâdet'te Sosyal Sorumluluk: (Muahat Örneği), *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 477-490.

İlgili çalışmasına İslâm ve Sorumluluk başlığı ile başlayan Önkal, Sorumluluk Çeşitleri ve Sosyal Sorumluluk, Sosyal Sorumluluk Projeleri ve Asrı Saadet'te Sosyal Sorumluluk başlıklarını sırasıyla çalışmasında incelemiştir. Sonrasında Muâhat konusuna gelen Önkal, Mekke'de ve Medine'de Muâhat konusunu sırasıyla ele almıştır. Daha sonra muâhatın genel faydaları konusuna geçen Önkal, bu faydaları maddeler halinde sıralayarak açıklamıştır. Son olarak sonuç ve önerilerini paylaşan Önkal, çalışmasını tamamlamıştır.

Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber'in İslam Karşısı Şairlere Bakışı, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 419-446.

Bu yazısında Önkal, öncelikle gerek Hz. Peygamber'in gerekse de diğer Müslümanların kimseyi iman etmesi için zorlamadıklarını ancak müşriklerin Müslümanlara nice eziyetler ve zorlamalar ettiklerinden bahsederek yazısına giriş yapmıştır. Önkal, daha sonra ise Hz. Peygamber'in şiirlere ve şairlere karşı tavrını ele almıştır. Önkal, sonrasında beş adet olayı dile getirerek İslâm dininin fikir özgürlüklerine karşı olduğu iddialarına cevap vermiştir. Bu olaylar sırasıyla Asma' bint Mervân'ın, Ebû Afek'in, Ka'b b. Eşref'in, Ebû Azze'nin ve Ebû Râfi'nin öldürülmesidir. Önkal bu olayları öncelikle yazısında aktarmış sonrasında da detaylı bir şekilde değerlendirmiştir. Müellif, son olarak yazısında bir genel değerlendirme yapmış, burada maddeler halinde İslâm dininin fikir özgürlüğüne karşı olduğu iddialarına cevap vererek yazısını tamamlamıştır.

3.12 Yayınlanmayan Çalışmalar

Bu başlık altında Ahmet Önkal'ın hazırladığı ancak yayımlanma imkânı bulunamamış çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar Önkal'ın vefatından sonra hazırlanan *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*'nda toplanmıştır.

Önkal, Ahmet, “Yayımlanmayan Seminer”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 309-316.

İlgili yazısında Önkal, Hz. Peygamber’in özellikle yaşadığı dönemde iyi bir insan olduğunun, iyi bir kişiliğe sahip olduğunun taraflı tarafsız herkes tarafından kabul edildiğini bu sebeple daha Mekke’deyken Kalem sûresinde geçen “*Hiç kuşkusuz sen, büyük bir ahlak üzeresin.*” ayetinin kendisi için nazil olduğunu belirtmiştir. Önkal, daha sonra Hz. Peygamber’in bu üstün ahlakının örneklerini ortaya koyacak birkaç örneği yazısında aktarmıştır. Hz. Hatice’nin bile Hz. Peygamber’in bu ahlakı üzerine kendisine evlenme teklif ettiğini örneklerine ekleyen Önkal, iyi bir Müslüman olmanın yolunun öncelikle iyi insan olmaktan geçtiğini bunu da Hz. Peygamber’i kendimize örnek aldığımızda başatabileceğimizi, Kur’an’dan ve Hz. Peygamber’in hayatından örneklerle okuyucusuna açıklayarak yazısını tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “Yayımlanmayan 9. Sınıf Ders Kitabı Bölümü”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 341-357.

Bu bölümde Önkal, ilgili kitabın istişare ünitesini hazırlamıştır. Bu bağlamda “İstişarenin Önemi”, “İstişarenin Yararları”, “Bireysel Konularda İstişare ve Toplumsal Konularda İstişare” başlıklarını yazan Önkal, ünitenin öğrenme alanı olarak “Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim” başlığını seçmiştir. Hazırladığı üniteyi “Hazırlık Çalışmaları”, “Yazalım Konuşalım”, “Araştıralım, Paylaşalım”, “Örnek Alalım, Örnek Olalım”, “Not edelim” ve “Araştıralım, Tartışalım” etkinlikleri ile besleyen Önkal, bir okuma parçasını ünitenin sonuna koyarak öğrenmeyi pekiştirmiştir. Önkal, son olarak ünitenin sonunda “Ünitemizi Değerlendirelim” bölümü ile öğrencilerin öğrenme oranını ölçmüş ve bölümü bu şekilde tamamlamıştır.

Önkal, Ahmet, “İlahiyat Fakültelerimizde Siyer Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 365-370.

Önkal, ilgili bildirisinde ilk olarak öncelikli problemin Hz. Peygamber'in konumunun tespiti olduğunu savunmuştur. Önkal, bizim için en güzel örnek olan Hz. Peygamber'i anlatırken nübüvvet noktasını ve sevgi noktasını önemli bulmuş, bunun öğrenciye hissettirilmesi gerektiğini savunmuştur. Daha sonra gayeci bakış açısı ve eleştirel bakış açısı üzerinde duran Önkal, bazı ayetleri örnek vererek Kur'an'ın gayeci bir tarih anlayışı ortaya koyduğunu belirtmiştir. Bu konuya ek olarak tarihte siyer ilminin yazımında tıpkı Hadis ilmindeki gibi eleştirel bir bakış açısı kullanılmadığını da aktarmıştır. Daha sonra öğrenci profiline değinen Önkal, siyer öğretiminde karşılaşılan en büyük problemlerden birinin Hz. Peygamber ve ashab algısında aşırılık olduğunu sözlerine eklemiştir. Devamında problem olarak gördüğü çeşitli noktalara temas eden Önkal, öğrencilerin ufuk açıcı ancak duracağı yeri bilen dengeli bir yaklaşıma alıştırılması gerektiğini belirterek bildirisini tamamlamıştır.

3.13 Yazılı Çalışmaların Listesi

Kitaplar

Ahmet Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, İstanbul: Esra Yayınları, 1999.

Ahmet Önkal, *Efendimiz Hayatı-Güzel Ahlâkı Tebliğ Ettiği Dinin Esasları*, Konya: Hüner Yayınevi, 2009.

Ahmet Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî Aleyhi's-selâm*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020.

Kitap Bölümleri

Ahmet Önkal, "Allah ve Peygamber Sevgisi", *Hz. Peygamber (S.A.V.) ve Sevgi*, Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008.

Ahmet Önkal, "Dört Halife Dönemi", *İslâm'a Giriş: Evrensel Mesajlar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.

Ahmet Önkal-Âdem Apak-Bünyamin Erul, *Hz. Peygamberin İzinde*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Ahmet Önkal, “Abdullah b. Hanzale ve Harre Olayı”, *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Emeviler*, ed. Adnan, Demircan (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), 175-184.

Ahmet Önkal, “Peygamberlikle Görevlendirilişi”, *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Peygamberlikle Görevlendirilişi*, ed. Hüseyin Algül-Rıza Savaş, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018) 199-256.

Makaleler

Ahmet, Önkal, “Hak’ka Çağrı ve Sabır”, *Oku Mecmuası* 10/104 (1970), 12.

Ahmet, Önkal, “Resûl’ü Anlamak”, *Güldeste* 1/1 (1982), 16-17.

Ahmet, Önkal, “Cehâlet Savunuculuğu Mu?”, *Güldeste* 1/2 (1982), 3-4.

Ahmet, Önkal, “İhsan Yolu”, *Güldeste* 1/3 (1982), 9-10.

Ahmet, Önkal, “Tartışmada Usûl”, *Güldeste* 2/15 (1983), 8-10.

Ahmet, Önkal, “Asrı Saadet’te Mescidin Önemi ve Yaptığı Görevler”, *Diyanet İlmi Dergi* 19/3 (1983), 49-55.

Ahmet, Önkal, “Hz. Peygamber’in Ümmîliği”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 249-262.

Ahmet, Önkal, “Hz. Peygamber’in Tebliğindeki Temel Prensipleri”, *Altınoluk Dergisi* 24 (1988), 35-37.

Ahmet, Önkal, “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 117-132.

Ahmet, Önkal, “Ensâbla İlgili Eserler”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1991), 55-72.

Ahmet, Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 6/3 (1992) 189-197.

Ahmet, Önköl, “Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstem Dergisi* 1/2 (2003), 33-68.

Ahmet, Önköl, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 5/1 (2005) 253-265.

Ahmet, Önköl, “Sâriye Olayı Üzerine Bir Rivayet Araştırması”, *İstem Dergisi* 3/6 (2005), 9-50.

Ahmet, Önköl, “Kur’an’da Hz. Peygamber’e Sevgi ve Saygı”, *Konya Müftülüğü Kutlu Doğum Dergisi* (2010), 8-10.

Ahmet, Önköl, “Tarih Boyunca Camilerin Fonksiyonları”, *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 20 (2013), 22-25.

Ahmet, Önköl, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, *Asr-ı Saâdet Dünyası 2: Çağdaş Çalışmalar ve Oryantalistlerin Siyere Yaklaşımı*, (2014) 75-96.

Ahmet, Önköl, “Kadîm Dostum Ahmet Saim Arıtan’ın Ardından”, *İstem Dergisi* 14/28 (2016), 447-448.

Ahmet, Önköl, “Bir Siyer Kaynağı Olarak Buhârî: Kitâbü’l-Meğâzî Örneği”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 11/1-2 (2016), 73-80.

Ahmet, Önköl, “Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber’in İslam Karşıtı Şairlere Bakışı”, *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-Psikolojik Boyutlarıyla*, (2016), 601-626.

Ahmet, Önköl, “Kur’an’ın Anlaşılmasında Sünnet’in Yeri ve Önemi”, *Siyer Dergisi* 2 (2017), 23-24.

Tebliğler

Ahmet Önköl, “Daha Verimli Bir Eğitim İçin İlahiyatçılara Düşen Görevler”, *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, (Samsun: 1988), 120-126.

Ahmet Önkal, “İslâm Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*, (Samsun: 1989), 75-79.

Ahmet Önkal, “İrşad Vasıtası Olarak Hutbe”, *1. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, (Ankara: 1995), 145-153.

Ahmet Önkal, “Vahiy ve Sünnet İlişkisi ve Vahyi Gayr-i Metlûv”, *Kur’an ve Sünnet Sempozyumu Bildirileri*, (İstanbul: 1999), 55-69.

Ahmet Önkal, “Hz. İbrahim’in Tebliğ Metodu”, *1. Hz. İbrahim Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ali Bakkal, (Şanlıurfa: 2007), 163-172.

Ahmet Önkal, “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Çerçevesinde İmam-Cemaat İlişkileri”, *1. Din Hizmetleri Sempozyumu*, (Ankara: 2008), 2/575-588.

Ahmet Önkal, “Tebliğ Müzakeresi, Müzakere Metni”, *İslâm Tarihi Öğretiminin Problemleri Kolokyumu*, (Ankara: 2010), 98-100.

Ahmet Önkal, “Kaynakları Açısından Hz. Peygamber’in Tebliğ Metodu”, *Vahyin Nüzûlü’nün 1400. Yılında Hz. Muhammed (sav.)*, (İstanbul: 2011), 541-552.

Ahmet Önkal, “İbn Sad’ın Kitâbü’t-Tabakâtîl-Kebîr’inin İslâm Kültüründeki Yeri ve Önemi”, *Bir Âlim Bir Eser: İbn Sa’d ve Tabakât Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2014), 95-103.

Ahmet Önkal, “Kırgızistan’da Allah ve Peygamber Sevgisinin Temelleri (Kutadgu Bilig Örneği)”, *Uluslararası Kırgızistan’da İslâm Sempozyumu*, (Oş: 2014).

Ahmet Önkal, “Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretlerinin Örneğinde İslâm Fetihlerinin Örneğinde İslâm Fetihlerinin Âmilleri”, *12. Uluslararası Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğleri*, (İstanbul: 2016), 25-35.

Ahmet Önkal, “Tebliğ Müzakeresi”, *Siyer Öğretimi: Çocuk Kitapları, Edebi Eserler ve Popüler Yayınlar*, (2017), 185-187.

Ahmet Önkâl, “Kişilik Tahlili Bağlamında Hz. Ömer’de Sorumluluk Duygusu”, *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, ed. Ali Aksu, (Sivas: 2018) 2/595-609.

Ahmet Önkâl- Bünyamin Erul, “Hz. Peygamberler’in Tebliğ Yükümlülüğü Açısından Vedâ Hutbeleri”, *Hz. Peygamber’in Vedâ Haccı Hutbeleri Sempozyum Tebliğleri*, 2-3 Kasım 2019, (2021) 277-291.

Ansiklopedi Maddeleri

Ahmet Önkâl, “Abdullah b. Hanzale”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/104-105.

“Abdurrahman b. Avf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/157-158.

“Abdurrahman b. Avf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/157-158.

Ahmet Önkâl, “Abdüluzzâ” (Benî Abdüluzzâ), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/276.

Ahmet Önkâl, “Addâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/355-356.

Ahmet Önkâl, “Adî b. Kâ’b (Benî Adî b. Kâ’b)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/380.

Ahmet Önkâl, “Ahnef b. Kays”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/174.

Ahmet Önkâl, “Ahnes b. Şerîk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/174-175.

Ahmet Önkâl, “Akabe Biatları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/211.

Ahmet Önkâl, “Âkıl b. Bükeyr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/247-248.

Ahmet Önkâl, “Akîl b. Ebû Tâlib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/264.

Ahmet Önkâl, “Alâ b. Hadramî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/310.

Ahmet Önkâl, “Alâ b. Vehb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/311.

Ahmet Önkâl, “Alkame b. Ulâse”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/468.

Ahmet Önkâl, “Âmir b. Abdullah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/65.

Ahmet Önkâl, “Âmir b. Lüey (Benî Âmir b. Lüey)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/66.

Ahmet Önkâl, “Âmir b. Tufeyl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/68.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Abase”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/79.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Adî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/79.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Âs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/79-81.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Avf (Benî Amr b. Avf)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/82.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Cemûh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/82-83.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Hamîk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/84.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Sâbit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/90.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Selime”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/91.

Ahmet Önkâl, “Amr b. Zübeyr b. Avvâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/95.

Ahmet Önkâl, “Anber (Benî Anber)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/194.

Ahmet Önkâl, “Arface b. Herseme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/354.

Ahmet Önkâl, “Ayneyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/270.

Ahmet Önkâl, “Bâhile (Benî Bâhile)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/483.

Ahmet Önkâl, “Bâhilî, Abdurrahman b. Rebîa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/483-484.

Ahmet Önkâl, “Bahran Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/491.

Ahmet Önkâl, “Batn-ı İdam Seriyyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/202.

Ahmet Önkâl, “Bekir b. Vâil (Benî Bekir b. Vâil)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/362-363.

Ahmet Önkâl, “Bekkâ (Benî Bekkâ)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/363.

Ahmet Önkâl, “Belî (Benî Belî)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/414-415.

Ahmet Önkâl, “Berâ b. Mâlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/469.

Ahmet Önkâl, “Berâ b. Ma’rûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/470.

Ahmet Önkâl, “Beşîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/554-555.

Ahmet Önkâl, “Beytülmidrâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/95.

Ahmet Önkâl, “Bi’rimaûne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/195-196.

Ahmet Önkâl, “Buvât Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/478.

Ahmet Önkâl, “Bürek es-Sarîmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/492.

Ahmet Önkâl, “Büreyde b. Husayb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/492.

Ahmet Önkâl, “Ca’fer b. Ebû Tâlib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/548-549.

Ahmet Önkâl- Nebi Bozkurt, “Cami”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/46-56.

Ahmet Önkâl, “Câriye b. Kudâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/158.

Ahmet Önkâl, “Cârûd b. Muallâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/160.

Ahmet Önköl, “Cedîs (Benî Cedîs)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/213-214.

Ahmet Önköl, “Cezîme el-Ebraş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/508-509.

Ahmet Önköl, “Ci‘râne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/25.

Ahmet Önköl, “Civâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/34-35.

Ahmet Önköl, “Cumah (Benî Cumah)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/93.

Ahmet Önköl, “Cübeyr b. Mut‘im”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/104-105.

Ahmet Önköl, “Cüheyne (Benî Cüheyne)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/107.

Ahmet Önköl, “Cünâde b. Ebû Ümeyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/116.

Ahmet Önköl, “Cüreş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/137.

Ahmet Önköl, “Cürhüm (Benî Cürhüm)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/138.

Ahmet Önköl, “Cüşeyş ed-Deylemî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/139.

Ahmet Önköl, “Cüzâm (Benî Cüzâm)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/149.

Ahmet Önköl, “Dâr (Benî Dâr)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/483.

Ahmet Önkâl- Nebî Bozkurt “Deve,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/222-226.

Ahmet Önkâl, “Dühât-ı Arab”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/18-19.

Ahmet Önkâl, “Ebû Ubeyde b. Cerrâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/249-250.

Ahmet Önkâl, “Erkam b. Ebü'l-Erkam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/305.

Ahmet Önkâl, “Hâlid b. Sinân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/288.

Ahmet Önkâl, “Hanzale b. Mâlik (Benî Hanzale b. Mâlik)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/51-52.

Ahmet Önkâl, “Hazrec (Benî Hazrec)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/143-144.

Ahmet Önkâl, “Hevze el-Hanefî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/285.

Ahmet Önkâl, “Hicret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/458-462.

Ahmet Önkâl, “Huzâa (Benî Huzâa)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/431-433.

Ahmet Önkâl, “Hücre-i Saâdet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/456-458.

Ahmet Önkâl, “İfâza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/505-506.

Ahmet Önkâl, “Karade Seriyyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/487.

Ahmet Önköl, “Katan Seferi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/28.

Ahmet Önköl, “Kayn (Benî Kayn)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/85.

Ahmet Önköl, “Kays Aylân (Benî Kays Aylân)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/91-92.

Ahmet Önköl, “Kedîd Seferi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/165.

Ahmet Önköl, “Mustalik (Benî Mustalik)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/360-361.

Ahmet Önköl, “Münzir b. Sâvâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/34-35.

Ahmet Önköl, “Müseylimetülkezzâb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/90-91.

Ahmet Önköl, “Übey b. Halef”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/272.

Ahmet Önköl, “Velîd b. Utbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/36-37.

Editörlükler

İslâm Tarihi- 1, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2023.

İslâm Tarihi- 2, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2024.

İslam Tarihi ve Medeniyeti- Raşid Halifeler Dönemi, ed. Ahmet Önköl,- Mehmet Ali Kapar, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018).

Çeviriler

İbn Teymiyye Külliyyatı, İstanbul: Tevhid Yayınları, 1988.

Sempozyumlar

Önkal, Ahmet, “*Kur’ân’ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2007), Takdim.

Önkal, Ahmet, “*Hadis ve Sünnet Sempozyumu (Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008), Takdim.

Önkal, Ahmet, “*Sîret Sempozyumu (Nebevî Mesajın Evrenselliği)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2009), Takdim.

Önkal, Ahmet, “*Din Eğitimi Sempozyumu (Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefi Temelleri)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010), Takdim.

Önkal, Ahmet, “*Ahlak Sempozyumu (Modern Çağda Ahlak)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2012), Takdim.

Önkal, Ahmet, “*İnanç Sempozyumu (Günümüz İslâm Toplumlarında İnanç Problemleri)*”, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2011), 9-10.

Diğer Çalışmalar

Önkal, Ahmet, “Ahmet Keleşoğluna Mektup”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 331-334.

Hız. Peygamber’in Tebliğ Yöntemi, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 519-528.

Selçuk İlahiyatın Dünü, Bugünü ve Yarını Üzerine Dekanımız Prof. Dr. Ahmet Önkal ile Söyleşi, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 303-308.

Önkal, Ahmet, “Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu Yazarı ile Konuşma”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 47-62.

Prof. Dr. Ahmet Önkal ile Röportaj, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 491-498.

Genel Tebliğin Başlaması, Müşriklerin Son İlâhi Mesaja ve Son Elçiye Tepkileri, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 395-408.

Konsam: Konya Siyer Araştırmaları Merkezi ve Müzesi, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 459-476.

Asr-ı Saâdet’te Sosyal Sorumluluk: (Muahat Örneği), *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 477-490.

Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber’in İslam Karşıtı Şairlere Bakışı, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 419-446.

Yayımlanmayan Çalışmalar

Önkal, Ahmet, “Yayımlanmayan Seminer”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 309-316.

Önkal, Ahmet, “Yayımlanmayan 9. Sınıf Ders Kitabı Bölümü”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 341-357.

Önkal, Ahmet, “İlahiyat Fakültelerimizde Siyer Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020), 365-370.

4. AHMET ÖNKAL’IN İSLAM TARİHÇİLİĞİ

4.1 Kaynakları ve Kaynak Tenkitçiliği

Ahmet Önkal’ın tarihçiliğini değerlendirdiğimiz bu bölümde ele alacağımız başlıklardan biri Önkal’ın eserlerini oluştururken kullanmış olduğu kaynaklar olacaktır. Farklı türlerde pek çok çalışması olan Ahmet Önkal’ın ilgili eserlerini oluştururken kullandığı çeşitli kaynaklar vardır. Bahsi geçen kaynaklar aşağıda türlerine göre çeşitli başlıklar altında ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca ele alacağımız başlıklar içerisinde Ahmet Önkal’ın tenkitçiliğine dair bilgiler de verilecektir.

4.1.1 Kuran-ı Kerim

İslâmî ilimlerinde temelini oluşturan Kur’ân, İslâm tarihçilerinin çalışmalarında kullandıkları başlıca temel kaynaktır. Ahmet Önkal da ayetlere eserlerinde yer vermiştir. Çalışmalarında gerek kaynak olarak gerekse kendi fikirlerini desteklemek amacıyla ayetlere değinmiştir. Bu duruma örnek olarak “Hz. Peygamber’in Ümmiliği” makalesinde, Hz. Peygamber’in, okuma yazma bilmediğinin kanıtı olarak Ankebût Suresi 48. ayetini delil olarak göstermesi önemlidir.⁶⁸

Önkal’ın eserleri içerisinde en başta gelenlerden biri olan *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu* adlı eserinde ayetlere sıkça başvurduğu görülmektedir. Örneğin eserin giriş bölümünün ardından gelen “İslâm Davetinin Anlamı” isimli bölümde Önkal, müstakil bir başlık olarak “Kur’ân’ı-Kerim’de Davet” başlığını işlemiş, Kur’an’dan örnekler vererek çalışmasının temelinde Kur’an olduğunu belli etmiştir. İlgili bölümde birçok ayetten örnekler vererek konuyu derinleştirmiştir.⁶⁹ Yine aynı eserde “Önceki Peygamberlerin Davetlerinde Metot” başlığı altında peygamberlerin kıssaları hakkında bilgi verirken Önkal’ın başlıca yararlandığı kaynak Kur’dır.⁷⁰ Aynı eserin ilerleyen bölümlerinde “Davette Kur’an’ı Kerim” adlı başlıkta çalışmanın temel kaynağı olan Kur’an’a değinildiği dikkatimizi çekmektedir.⁷¹ Bu başlık altında davetin Kur’an’a göre yapıldığının altını çizen Önkal, Hz. Peygamber’in bu kadar nizami bir davetçi olmasının ardında Kur’an’ın

⁶⁸ Ahmet Önkal, “Hz Peygamber’in Ümmiliği”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 258.

⁶⁹ Ahmet Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu* 31-37.

⁷⁰ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 75-77.

⁷¹ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 178-190.

ve şüphesiz Allah'ın olduğunu dile getirmiştir. Nitekim Önkal'ın doktora eseri olan bu çalışmasında ve diğer çalışmalarında öncelikli kaynak konumunda olan Kur'an'ın ne denli büyük bir yeri olduğu sıkça ayetleri kullanmasından anlaşılmaktadır.

Önkal'ın kaleme almış olduğu *Muhtasar Siyer-i Nebi* adlı eserde de siyerin belli başlı kaynakları arasında Kur'an'ı ilk olarak zikretmesi, eserlerinin bir numaralı kaynağının Kur'an olduğunun göstergesidir.⁷² Yazmış olduğu eserinde Hz. Peygamber'in, Peygamberliğinden önce Arap yarımadasının durumundan, Hz. Peygamber'in doğumu, çocukluğu, gençliği, evliliği ve Peygamber oluşuna, sonrasında Hz. Peygamber'in İslâm'ı yaymaya başlamasından Bedir Savaşı'na kadar kaleme almış olduğu her başlıkta Kur'an ayetlerini kaynak olarak görmemiz mümkündür.⁷³ Bu bağlamda somut bir örnekten söz edecek olursak, Önkal, ilgili kitabında "Arabistan'ın Coğrafi Konumu ve Komşuları" isimli başlık altında Sasani ve Bizans İmparatorluklarının girmiş oldukları mücadele içerisinde Bizans'ın almış olduğu yenilginin Kur'an'da Rum suresindeki anlatımına yer vererek ilgili konuyu örneklendirmiştir.⁷⁴

Önkal, sadece kitaplarında değil makalelerinde ve diğer çalışmalarında da Kur'an'ın kaynaklığından fazlaca yararlanmaktadır. Bu noktada örnek olarak "Hz. Peygamber'in Ümmiliği" isimli makalesinden alıntılatacağımız şu cümleleri örnek olarak vermek istiyoruz: "1. Kur'an'ı Kerim Hz. Peygamber'i "ümme" diye vasıflandırır. Ümmi ise okuma yazma bilmeyen kişi manasına gelir. Binâenaleyh, Kur'an, Hz. Peygamber'in okur-yazar olmadığının açık bir delilidir. 2. Yine Kur'an-ı Kerim'de "Sen bundan (Kur'an'dan) evvel hiçbir kitap okur değildin. Elinle de onu yazmadın. Böyle olsaydı (hak ve hakikati) iptal (ve inkâr) edenler elbette şüphelere düşerlerdi." buyrulmuş ve Rasûlullah'ın peygamberliğinden evvel okuyup yazmadığı kesin bir şekilde ifade olunmuştur."⁷⁵

Konuyla ilgili başka bir örnek daha verecek olursak Önkal'ın "Araplarda Ensab İlmi ve İslam Tarihi Açısından Önemi" isimli makalesinde "İslam Nazarında Asabiyyet" isimli başlık altında İslam dininin insanları ırkına, nesebine,

⁷² Ahmet Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî* 23.

⁷³ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 30-36, 41-50, 62, 75-82, 94-96, 104-107, 120-127.

⁷⁴ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 30.

⁷⁵ Önkal, "Hz Peygamber'in Ümmiliği", 250.

bakmaksızın eşit kabul ettiğini ve üstünlüğün yalnızca takvada olduğu hususunu çeşitli ayetleri kullanarak aktarması bu hususta örnek olarak verilebilir.⁷⁶

Ahmet Önkal, eserlerinde sıklıkla Kur'an'dan faydalanmakla birlikte onun siyer anlayışı içerisinde Kur'an-ı Kerim'in yerini ifade ederken, "en sağlam kriter" nitelemesini yaptığını görmekteyiz. Kur'an'ın insanları yanlışla düşmeme noktasında koruma özelliği olduğunu savunan Önkal, bu bağlamda rivayetlerin sağlamasının yapılmasında "en sağlam kriter" nitelemesinin de Kur'an'ın insanları yanlıştan koruma özelliğinden kaynaklandığı fikrindedir. Diğer taraftan Kur'an'ın insanlara siyer çalışması yapmalarını tavsiye ettiği fikrine de sahip olan Önkal, bu düşüncesini ayetlerde yer alan Peygambere itaat vurgusuna dayandırmaktadır. Çünkü iyi bir itaat için Peygamberin hayatına da iyi bir şekilde hâkim olmak gerektiğini düşünmektedir. Kur'an'da yer alan bazı olayların bütün yönleriyle anlatılmaması bu olayların tamamıyla bilinmesi ihtiyacı doğurduğunu belirten Önkal, bu durumda siyer ilmine olan ihtiyacı desteklediği kanaatinindedir. Kur'an'ın Müslümanlar için tartışılmaz bir kaynak olduğunu belirten Önkal, eğer Peygambere dair net bilgilere ulaşmak istersek bunu Kur'an'a müracaat ederek sağlayabileceğimizi ifade etmektedir. Kur'an'ın iyi anlaşılabilmesinin yolunun Hz. Peygamber'in hayatını iyi bilmekten geçtiğini söyleyen Önkal, bu düşüncesinin nedenini Kur'an'da parça parça anlatılan olayların varlığına, kronolojik ayetlerin mevcudiyetine ve yaşanan bazı olaylar neticesinde ayetlerin nüzulüne dayandırmaktadır. Önkal, bu ayetlerde anlatılan olayların arka planına vakıf olunursa Kur'an'ın neyi anlatmak istediğinin daha iyi anlaşılacağı düşüncesindedir.⁷⁷

4.1.2 Hadisler

Hız. Peygamber'in hayatının ve sözlerinin birinci dereceden kaynağı olan hadisler, Önkal'ın çalışmalarında önemli yer tutmaktadır. Nitekim Önkal'ın *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde* yazmış olduğu maddelerde ele aldığı konunun içeriğı ile ilgili hadis rivayetlerini kullanması bu durumun önemli bir göstergesidir. Örneğın *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde* yazmış olduğu Akabe Biatları konusunda Buhârî ve Müslim'den hadis rivayetlerine yer

⁷⁶ Önkal, Ahmet, "Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi"; *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 123-124.

⁷⁷ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 23-24.

verdiği bu hususta örnek olarak gösterilebilir.⁷⁸ Bir başka örnek verecek olursak Önkal'ın önemli çalışmalarından biri olan *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli eserinde yer verdiği “Sosyal Müesseselerle İrtibatı Açısından Rasûlullah'ın Davet Metodu” başlığı altında Peygamberin hadis rivayetlerinden çokça faydalandığı dikkatimizi çekmektedir.⁷⁹ Aynı şekilde *Ansiklopedi* maddelerinde kişilerin hayatlarını ele alan Önkal'ın yazmış olduğu kişinin hadis rivayetlerine de değinmesi hadislerle ve onların kaynak olarak kullanılmasına verdiği öneme işaret etmektedir. Önkal'ın Abdurrahman b. Avf hakkında yazmış olduğu maddede geçen şu cümle konuya güzel bir örnek olacaktır: “Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmekte son derece titiz davranmış, bu sebeple de pek fazla hadis nakletmemiştir. Kaynaklarda ondan rivayet edilen altmış beş hadise rastlanmaktadır.”⁸⁰ Alıntıladığımız bu cümle Önkal'ın hadisleri kaynak olarak göstermesine güzel bir örnektir.

Müellifin hayatı ile ilgili çalışmalarından hadisleri kaynak olarak kullandığı *Muhtasar Siyer-i Nebi* eserinde de karşımıza sıkça çıkmaktadır. Eserde yer alan “Siyer'in Belli Başlı Kaynakları” bölümünün ikinci başlığı olan “Hadis” kısmı şüphesiz bunun açık bir örneğidir. Bu başlık altında Önkal, hadis rivayetlerinin tahkik edilerek sahih olanlarının temel alınması gerektiğini bu sayede siyer ilmine kuşkusuz katkı sağlanacağını, zaten hadis ve siyer ilminin iç içe ilimler olduğunu belirtmiştir.⁸¹ Bedir savaşına kadar Önkal'ın kaleme almış olduğu eserde hadis rivayetleri kaynaklık etme açısından sıkça karşımıza çıkmaktadır.⁸² Özellikle “Kültürel Hayat” gibi konu başlıklarında hadislerin kaynaklığından faydalandığı görülmektedir.⁸³ Önkal, hadis ilminin kullanımı noktasında da dikkatli olunması gerektiğini savunmuş, hadis ve siyer ilimlerinin farklı metotları olduğunu bu yüzden de siyer rivayetlerini tamamen hadis normlarına uydurma gayreti içerisine girilmemesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁴

Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu kitabında İslâm davetçiliğini ve örnek İslâm davetçisini anlatma gayreti içinde olan Önkal, bu bağlamda örnek şahıs

⁷⁸ Ahmet Önkal, “Akabe Biatları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1989, 2/211.

⁷⁹ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 397-437.

⁸⁰ Ahmet Önkal, “Abdurrahman b. Avf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1988, 1/158.

⁸¹ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 24.

⁸² Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 21-22, 42, 52, 58-65, 97-101, 104-108.

⁸³ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 42.

⁸⁴ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 24,25.

olarak Hz. Peygamber'i ele almış, bunu yaparken de Hz. Peygamber'i aktarma konusunda en önemli kaynaklardan olan hadis rivayetlerini sıkça kullanmıştır. Hatta eserinin ilk bölümünde "Hadis-i Şeriflerde Davet" isimli bir başlığa da yer vermiş, bu başlık altında hadisleri kullanarak ve kullandığı hadisleri açıklayarak anlatısını zenginleştirmiştir.⁸⁵ Daha sonra eserin diğer kısımlarında Hz. Peygamber'in stratejileri ve hayatı üzerinden davet metodunu anlatmış bunu yaparken de hadis kaynaklarından önemli derecede faydalanmıştır. Kullandığı hadis eserleri arasında; Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünenü'd-Dârimî*, Buhârî'nin (öl. 256/870) *Sahîhu'l-Buhârî*, Müslim'in (öl. 261/875) *Sahîh-i Müslim*, İbn Mâce'nin (öl. 273/887) *es-Sünen*, Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *es-Sünen*, Tirmizî'nin (öl. 279/892) *es-Sünen* ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Fethu'l-Bârî* gibi eserleri yer almaktadır.⁸⁶

Önkal, Kur'an ve hadisin kaynaklığından sadece akademik çalışmalarında değil popüler tarzda olan eserlerinde de faydalanmıştır. Bu duruma örnek olarak onun *Efendimiz* isimli kitabı örnek gösterilebilir. Eserin kaynakça bölümüne göz attığımızda Kur'an-ı Kerim ve hadis eserlerinin listede yer aldığı görülmektedir.⁸⁷

Önkal, Hadis rivayetlerini sadece kaynak olarak kullanmakla yetinmemiştir. Doğruluğu noktasında bazen eserlerinde hadis rivayetlerini değerlendirmiş ve uydurma olduğunu düşündüğü rivayetleri de söylemekten çekinmemiştir. Çalışmalarında, hadisleri sadece eleştirmekle kalmamıştır. Aynı zamanda hadislerin ulema tarafından zaman zaman yanlış kullanıldığını düşünmüş ve bu tür örnekleri yeri geldiğinde çalışmalarında tenkit etmekten çekinmemiştir. Bu hususta bir makalesinde Süyûtî (öl. 911/1505) hakkında tenkitte bulunan Önkal, Süyûtî'nin kabul etmiş olduğu Emeviler üzerine söylenilmiş olan bazı hadis rivayetlerinin uydurma olduğunun açık bir şekilde belli olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu rivayetlerden biri şu şekildedir: "*Hz. Peygamber rüyasında minberi üzerine Ümeyye Oğulları'nın maymunun sıçradığı gibi sıçrayıp tırmadıklarını gördü ve bu O'nu çok üzdü. Ardından minberine Abbâs Oğulları'nın çıktıklarını gördü. Bu durum da O'nu sevindirdi.*" Önkal, Süyûtî'nin bu tarz rivayetleri eserinde nakletmesinin altında Abbasi dönemiyle kendi yaşadığı dönem arasında birkaç asır fark olmasından dolayı Abbasi baskısı altında olarak da aktarmış olamayacağını

⁸⁵ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 37-45.

⁸⁶ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 485-501.

⁸⁷ Ahmet Önkal, *Efendimiz*, 111-112.

belirtmiştir. Önkal, böyle bir ismin bu tarz rivayetleri eserinde yer vermesinin dikkatsizlik olduğunu belirterek kendisini tenkit etmiş ve daha önce de Süyûtî'nin hadis değerlendirmeleri ve naklinde “mütesâhil” davranmakla tenkit olduğunu belirtmiştir.⁸⁸

4.1.3 Tarih Kaynakları

Ahmet Önkal eserlerini telif ederken, klasik İslâm Tarihi kaynaklarından sıkça faydalanmaktadır. Kendisi akademik ve popüler alanlarda yazmış olduğu çalışmalarının hepsinde klasik tarih kitaplarındaki bilgilere dayanmıştır. Bu bazen klasik tarih kitaplarından alınmış bir rivayeti doğrudan kabul etme, bazen bu eserlerden alınmış bir rivayeti değerlendirme, bazen de bu eserlerden alınmış bir rivayeti eleştirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önkal, çalışmalarında doğruluğuna kanaat ettiği bilgileri doğrudan verirken, ihtilaflı olduğunu düşündüğü noktalara değinmiştir. Bu durum tarih okuyucusuna konu hakkında farklı bilgilerin bulunduğunu bildirmekle birlikte aynı zamanda onun tarih yazımında tarafsızlık ilkesine bağlılığını göstermesi açısından önemlidir. Örnek olarak İbn İshâk (öl. 151/768), İbn Hişâm (öl. 218/833), Kalkaşendî (öl. 821/1418) gibi isimlerden yararlanarak yazmış olduğu Hz. Peygamber'in soyu bölümünde Önkal, Hz. Peygamber'in soyunun Hz. Âdem'e kadar dayandırıldığını belirtmiştir. Ancak verilmiş olan bu soy kütüğünde rivayetin, 21. göbekten atası Adnan'a kadar olan kısmını doğru bulup kabul etmiş, Adnan'dan Hz. İsmail'e kadar olan kısımda ise ihtilaflar olduğunu belirtmiştir. Hz. İsmail'den Hz. Âdem'e kadar olan kısımda ise pek çok ihtilaf olduğunu savunan Önkal, bu durumu Hz. Peygamber'den rivayet edilen “*Adnân'dan sonrasında neseple uğraşanlar yalan söylemektedirler.*” rivayetine dayandırmıştır.⁸⁹ Bu örnek doğrultusunda Önkal'ın klasik tarih kitaplarında belirtilen bazı rivayetleri doğrudan kabul ettiği, bazılarını değerlendirdiği, bazılarını ise eleştirdiği tespit edilmiştir. Yine rivayetleri eleştirme hususunda başka bir örnek verecek olursak, Rahip Bahîra meselesiyle ilgili olarak Tirmizî'den (öl. 279/892) gelen bir rivayet için tenkide açık birçok husus olduğunu belirten Önkal, o dönemde henüz hayatta olmayan Bilâl'in Hz. Peygamber'i

⁸⁸ Ahmet Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 5/1 (2005), 255.

⁸⁹ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 53.

götürmekle görevlendirilmesi gibi kabul edilemeyecek bilgiler içeren Tirmizî rivayetini tenkit etmiştir.⁹⁰

Önkal, İslâm tarihçilerini zaman zaman dönemin güçlerinin baskısı altında kalmaktan dolayı objektif olamamaları hususunda eleştirmiştir. Bu durumun kanıtı olarak, Mâlikî kadısı Ebûbekir İbnu'l-Arabî'nin (öl. 543/1148), *el-Avâsım mine'l-Kavasım* isimli eserinde bazı saray tarihçilerinin sultanların istekleri doğrultusunda yanlış bilgiler içeren eserler yazdıklarını söyleyen yazısını delil olarak göstermiştir.⁹¹ Bununla birlikte ancak klasik İslâm Tarihi kaynakları, Önkal'ın eserlerinde kullandığı önemli kaynak türlerinden birini teşkil etmektedir. Nitekim Önkal, çalışmalarını yaparken İslâm tarihçilerini ve tarih kitaplarını değerlendirmiş, bu değerlendirmeleri sonucunda eleştirileri olmuştur.⁹² Hatta bu bağlamda “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi” isimli bir çalışması olmuş, burada İslâm tarihçilerine eserleri üzerinden değerlendirme ve eleştirilerde bulunmuştur. Yapmış olduğu eleştirilerinde tarihçilerin övgüde ve yergide aşırılıklara gidebildiklerinden bahsetmiştir. Daha sonra bu hususu örneklerle de genişleten Önkal, Harre olayında öldürülenlerin sayıları gibi rivayetleri ele alarak konuyu delillendirmiştir.⁹³ Örneğin İbn Kuteybe (öl. 276/889), Beyhakî (öl. 458/1066), Zehebî (öl. 748/1348) ve Süyûtî (öl. 911/1505) gibi isimlerden gelen Harre'de 1000 kadının bekâretini kaybettiği rivayetini, o tarihte şehirde o sayıda bakire kadının bulunamayacağını savunarak tenkit etmiştir. Rivayetlerde yer alan ve o tarihte 10000 insanın öldürüldüğü rivayeti hususunda ise o kadar insanın öldürülmüş olduğu düşünüldüğünde şehirde hiç erkek kalmaması gerekeceğini söyleyerek bu tarz rivayetleri abartılı bulduğunu belli etmiştir.⁹⁴ Dolayısıyla kendisinin rivayetleri değerlendirirken haberin doğruluğunun bilinmesinde kaynaklarda geçmiş olmasının yeterli olmayacağı bilakis tarihsel gerçeklik bağlamında dönemin şartlarına uygunluğuyla birlikte ele alınması gerektiğini göstermiş olmaktadır.

Muhtasar Siyer-i Nebi eserinde Önkal, tıpkı Kur'an ve Hadisler üzerine başlık ayırdığı gibi “Diğer Temel Kaynaklar” isimli başlık altında İslâm tarihçileri ve eserleri üzerine de bir başlık ayırmıştır. Burada, İbn İshâk (öl.151/768), İbn Hişâm (öl.218/833), Vâkıdî (öl.207/823), İbn Sa'd (öl. 230/845), Belâzürî (öl.

⁹⁰ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebi*, 65.

⁹¹ Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, 254.

⁹² Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, 255.

⁹³ Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, 256-265.

⁹⁴ Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, 263.

279/892), Taberî (öl. 310/923), Beyhakî (öl. 458/1066), Kâdî İyâz (öl. 544/1149), İbnü'l-Esîr (öl. 630/1232), Zehebî (öl. 748/1348), İbn Kayyim el-Cevziyye (öl. 751/1350), İbn Kesîr (öl. 774/1373), Şâmî (öl. 942/1536), Halebî (öl. 1044/1635), Zürkânî (öl. 1122/1710) gibi zaman zaman çalışmalarında da faydalandığı isimleri ve bu isimlere ait eserleri tanıtmıştır.⁹⁵

4.1.4 Neseb Kitapları

Önkal, eserlerinde ensâb türü kaynaklardan faydalanmaktadır. Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili yazmış olduğu eserlerinde “Hz. Peygamber'in Soy ve Ataları” gibi başlıkları yazarken neseb kitapları Önkal'ın önemli kaynaklarındanır.⁹⁶ Bu noktada onun kullanmış olduğu nesep kitaplarına Belâzürî'den *Ensâbü'l Eşrâf*, İbn Kudâme'den *et-Tebyîn fî ensâbi'l-Ğureşîyyîn* ve Kalkaşendî'den *Nihâyetü'l-ereb fî ma'rifeti ensâbi (ğabâ'ili) 'l- 'Arab* isimli eserler örnek olarak verilebilir.⁹⁷

Neseb ilminin verilerini kullanan Önkal, bu ilimle ilgili çalışmalarda da bulunmuştur. “Ensab İlminin Doğuşu”, “İslâm Nazarında Asabiyet”, “İslâm Nazarında Neseb Bilgisi” gibi başlıkları işlediği “Araplarda Ensab İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi” makalesi bu çalışmalardan birisidir.⁹⁸ İlâveten içerisinde neseb âlimleri ve onların oluşturduğu eserlerin yer aldığı “Ensâb'la İlgili Eserler” isimli makalesi de Önkal'ın bu konudaki önemli çalışmalarındanır.⁹⁹ Önkal bu çalışmalarda Hz. Ebu Bekir'in neseb bilgisine hâkim bir kimse olduğunu elde ettiği bilgiler ışığında aktarmıştır.¹⁰⁰

Önkal, İslâmî anlamda nesep ilminin önemli olduğundan bahsetmiş, bu durumu Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadise dayandırmıştır. Buna göre Hz. Peygamber'in ümmetine neseblerini öğrenmeyi emrettiği, “*Sıla-i rahmi ifânızı sağlayacak kadar neseblerinizi öğreniniz. Şüphesiz sila-i rahm, akrabalar arasında muhabbeti, malda zenginliği, ecelde gecikmeyi ve Rabbın rızâsını temin edicidir.*” rivayetiyle konu delillendirmiştir.¹⁰¹

⁹⁵ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 25-28.

⁹⁶ Önkal, *Efendimiz*, 11; Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 53.

⁹⁷ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 239-247.

⁹⁸ Önkal, “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”; 117-132.

⁹⁹ Önkal, Ahmet, “Ensâbla İlgili Eserler”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1991), 55-72.

¹⁰⁰ Önkal, *Ensâbla İlgili Eserler*, 55-56.

¹⁰¹ Önkal, “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”, 125-126.

Ahmet Önkâl, Neseb ilminin bilinmesinin de çeşitli nedenlerden ötürü önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeplerden ilkinde insanların birbirlerini tanıyabilmeleri için bu ilmi bilmeleri gerektiğini belirten Önkâl, Allah'ın Kur'an'da buyurduğu üzere “*Ey insanlar, hakikat biz sizi bir erkekle bir diğiden yarattık. Sizi (sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık.*”¹⁰² ayetini delil olarak göstermiştir. Göstermiş olduğu bu delilin ardından insanların birbirini tanıyabilmelerinin, birbirleriyle kaynaşabilmelerinin neseb bilgisiyle sağlanacağını, bundan dolayı neseb ilmine ihtiyaç olduğunu da sözlerine eklemiştir. Neseb ilminin önemini anlattığı bir diğör özellikte ise Önkâl, miras, nikâh, sadaka, zekât, vakıf, cizye ve kölelik gibi hususlarda dini vecibelerin yerine getirilebilmesi için bu ilme ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Önkâl, neseb ilminin içerdiği bilgiler ışığında Hadis, Tarih gibi ilimlere de fayda sağladığını çalışmasında aktarmıştır. Son olarak Önkâl, bu ilim sayesinde insanların eskiye ait ced, kabile, belde ve sanat gibi isimlerde hataya düşmediğini aktararak neseb ilminin sağlamış olduğu faydaları böylece sıralamıştır.¹⁰³

4.1.5 Tefsirler

Önkâl, eserlerinde Kur'an ayetlerine sıkça yer vermektedir. Bu ayetlerden söz ederken tefsir kitaplarından faydalanmıştır. Önkâl'ın önemli eserlerinden olan *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* eserinde bunun örnekleri sıkça karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁴

Müellifin kullandığı tefsir kaynakları arasında Taberî'nin (öl. 310/923) *Câmiu'l-beyân*, Zemahşerî'nin (öl. 538/1144) *el-Keşşâf*, Kurtubî'nin (öl. 671/1273) *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyzâvî'nin (öl. 685/1286) *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, Elmalılı Hamdi Yazır'ın (1878-1942) *Hak Dini Kur'an Dili*, Merâğî'nin (1883-1952) *Tefsîru'l-Merâğî* ve Seyyid Kutub'un (1906-1966) *Fî-Zulâli'l-Kur'ân* gibi eserleri vardır.¹⁰⁵

Yapmış olduğu çalışmalarında vermiş olduğu bilgileri desteklemek amacıyla sıkça ayetlere yer veren Önkâl, kullanmış olduğu ayetlere tefsirlerden de yararlanarak açıklamalar getirmektedir. Bu noktada örnek olarak *Rasûlullah'ın*

¹⁰² el-Hucurât 49/13.

¹⁰³ Önkâl, “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”, 130-131.

¹⁰⁴ Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 28, 33-40, 49, 58-82, 89, 101, 119, 137-138, 181-189, 194, 206-221, 230, 239-241, 262, 294, 319, 324, 364, 416, 423-425, 438, 463.

¹⁰⁵ Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 485-501.

İslam'a Davet Metodu isimli eserinde geçen “Davetin Gerekliliği” isimli başlık altında yapmış olduğu değerlendirmesi güzel bir örnektir. İlgili başlık altında Önkal, Allah’a davetin en güzel ve en iyi amel olduğunu dile getirmiştir. En güzel ve en iyi amelin hükmünün de vacip olacağını belirten Önkal, Allah’a davetin vacip olması gerektiğini söylemiştir. Varmış olduğu bu hükme de Râzî ve Kâsımî tefsirlerini dayanak olarak göstermiştir.¹⁰⁶ Başka bir örneğe değinecek olursak aynı eserde Önkal, heyetler yılında müşriklere verilen ültimatın bir ikrah olup olmadığı konusunda Tevbe Suresi 5. ayet ve Bakara Suresi 256. ayeti; öncelikle Taberî, Kurtubî, İbn Kesîr ve Elmalılı gibi isimlerin tefsirlerindeki görüşleri ile değerlendirmiştir. Bu isimlerin görüşlerini aktaran Önkal, Hz. Peygamber’in uygulamış olduğu bu hükmün bir ikrahı getirdiği ancak bu durumun İslâm dinince yasaklanmış bir şey olmadığı fikrinde olduklarını aktarmıştır. Önkal, daha sonra konuyla ilgili İslâm’ın hiçbir durumda ikraha izin vermediği, müşriklere yapılan bu davranışın özel bir muamele olarak düşünülmesinin doğru olmadığını düşünenlerin görüşlerini eserinde aktarmıştır. Derveze ve Seyyid Kutub burada Önkal’ın fikirlerini beyan ettiği isimlerdendir. Ardından kendi varmış olduğu sonuca geçen Önkal, burada bahsi geçen ayetin ikrah gibi düşünülebildiğini belirten Önkal Tevbe Suresinin 8-10. ayetlerinde konunun açıklandığını bunun bir ikrah değil bir tedbir olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁷ Bahsi geçen bu konu onun eserlerinde tefsirlerden yararlandığını kanıtlayan bir örnek olarak ele alınabilir. Başka bir örnek daha verecek olursak Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu* isimli eserinde inzârın ve tebliğin bütün insanlara yapılmasını gerektiğini A’raf suresi 164. ayeti ele alarak ve Kâsımî’nin tefsirinden yola çıkarak anlatmıştır. Buna göre Önkal, azaba uğrayacağı belli olanlara bile davette bulunulması gerektiğini herkesin ıslah edilmeye uğraşılması gerektiğini bu örnekte vurgulamaktadır.¹⁰⁸

4.1.6 Çağdaş Çalışmalar

Ahmet Önkal, çalışmalarında modern çalışmalardan faydalanmayı ihmal etmemiştir. Yapmış olduğu değerlendirmelerde, bahsettiği bilgilerde kendi döneminde veya yakın dönemlerinde yapılan çalışmalardan da eserlerinde alıntılar yapmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 58.

¹⁰⁷ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 216-229.

¹⁰⁸ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 281-282.

¹⁰⁹ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 38-50.

Bu noktada onun yapmış olduğu çalışmalarda kullandığı güncel kaynaklara baktığımızda büyük bir çeşitlilik görmemiz mümkündür. Bahsedilen çeşitlilik içerisinde; Mustafa Ağırman, Âdem Apak, Adnan Demircan, Nuh Arslantaş, Mehmet Azimli, Ziya Kazıcı, Hayreddin Karaman, Hasan Küçük, İbrahim Sarıçam, Ahmet Turan Yüksel, İsmail Hakkı Atçeken, Şaban Öz, Bahaüddin Varol ve Yaşar Çelikkol gibi isimlere rastlamak mümkündür.¹¹⁰ Yine dünya çapında eserleriyle meşhur olmuş isimlerden Muhammed Hamîdullah gibi isimlerin eserlerine de eserlerinde sıkça başvurmuştur.¹¹¹

Ayrıca Önkâl'in çalışmalarını incelediğimizde yabancı dilde yazarlardan, bu yazarların eserlerinin kaynaklığından ve çevirilerden de yararlandığını görmekteyiz. Bu tarz eserlere; Alexis Carrel'den *İnsan Bu Meçhul* (çev. Vedat b. Nazikoğlu), Constantin Lougovoy'dan *Halkla Münasebetler* (çev. Süheyl Gürbaşkan) ve A.J. Wensick'den *el-Mu'cemu'l-Mufehras li Elfâzı'l-Hâdisi'n-Nebevî* gibi eserler örnek olarak verilebilir.¹¹²

4.2 Oryantalist Yazarlara Yaklaşımı

Ahmet Önkâl'in oryantalistlere yaklaşımına baktığımızda onların fikirlerine karşı zaman zaman eserlerinde cevaplar verdiğini görmekteyiz. Fakülte'deki derslerinde oryantalistlerden fazlaca bahsetmediğini ancak zaman zaman cevap vermesi gereken yerlerde onların düşüncelerine karşı cevaplar verdiğini kendisi için belirtilmektedir.¹¹³ Eserlerinde de benzer şekilde cevaplar verdiğini gördüğümüz Önkâl'in bu cevaplarına örnek olarak, *Muhtasar Siyer-i Nebî* isimli eserinde "Seriyye ve Gazvelerin Sebepleri ve Gayeleri" isimli başlık altında yazılanlar verilebilir. İlgili başlık altında öncelikle Leona Caetani isimli oryantalistin *İslâm Tarihi* isimli eserinde (çev. Hüseyin Cahit Yalçın) bahsetmiş olduğu fikirlerinden birine yer veren Önkâl, Kureyş kervanlarının takibi ve Abdullah b. Cahş Seriyyesi'nin amacını hicret esnasında birçok maddi imkânını geride bırakan Müslümanların ekonomilerini düzeltmek üzere başvurdukları bir yol olduğu iddiasına karşılık vermiştir. Yapmış olduğu açıklamada Önkâl, bahsi geçen iddianın gerçeğe alakalı olmadığını belirtirken, eğer Hz. Peygamber'in amacının kervanları ele geçirerek maddi kazanç sağlamak olsaydı bu amacını daha önce gerçekleştirmiş

¹¹⁰ Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 485-501; Önkâl, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 239-247.

¹¹¹ Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 490.

¹¹² Önkâl, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 485-501.

¹¹³ Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

olduğu seriyye ve gazvelerle de elde edebileceğini, dolayısıyla bu iddianın gerçek dışı olduğunu belirtmiştir.¹¹⁴

Konuyla ilgili Ansiklopedi maddelerinden örnekler verecek olursak Önkal'ın *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'ne yazmış olduğu "Bi'rîmaûne" maddesinde müsteşrik H. Lammens'in İslâm Ansiklopedisi'nin birinci baskısında "Bi'r Ma'ûna" maddesini yazmış olduğu yazısına Önkal'ın yazısında verdiği cevap örnek olarak verilebilir. İlgili yazısında bu olayın askeri başarısızlığı örtbas etmek, eskiden beri çokça Kur'an ehlinin bulunduğu fikrini yerleştirmek ve onlara velilik isnat etmek üzere sonradan uydurulan bir olay olduğu iddiasında bulunan müsteşrike karşı Önkal, yazısında ayrıntılı bir şekilde cevap vermiştir. Önkal, öncelikli olarak seriyye ve gazvelerin Müslümanların zaferiyle de sonuçlansa yenilgisiyle de sonuçlansa tarih kitaplarında ayrıntısıyla yer aldığını hatırlatmış, Uhud ve Huneyn gazvelerinde çekilen sıkıntılardan Kur'an'da bile bahsedildiğini belirtmiştir. Ardından muhaddislerin haberleri doğru bir şekilde iletmek adına tarihte görülmemiş bir metodoloji kullandıklarını hatırlatan Önkal, onlara bu ithamın yapılmasının hiçbir ilmi değeri olmadığını söylemiştir. Önkal ilgili yazısında konuyla ilgili cevaplarını bu şekilde verdikten sonra H. Lammens'in diğer birçok Batılı gibi cihad kavramını "mukaddes harp" olarak değerlendirmesinden dolayı bu şekilde bir tutum sergilediğini söylemiştir.¹¹⁵

Önkal'ın oryantalistlerin iddialarına cevap verdiği başka bir ansiklopedi maddesi örneği de *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'ne yazmış olduğu "Amr b. Âs" maddesindedir. İlgili maddede Önkal, Amr b. Âs hakkında "Güya Amr'ın ihtidâsı da Habeşistan'da, Hıristiyan Necâşî'nin tesiri ile olmuş imiş!", yorumunda bulunan A. J. Wensinck'e karşı cevabında onun, Necâşî'nin Hristiyan iken Müslüman olmasına gönüllerinin razı olmayışından dolayı bu şekilde değerlendirmelerde bulunduğunu belirtmiştir. Necâşî'nin, Amr'ı Müslüman olmaya yönelttiği iddialarının asılsız olmadığını söyleyen Önkal, fikirlerini elde ettiği kaynakları belirterek cevabını vermiştir. Aynı yazıda Hz. Osman'ın şehit edilmesinde Amr b. Âs'ın etkisi olduğu, isyan hareketlerini desteklediğini iddia eden A. J. Wensinck'e karşı yazısında, iddiasının tam aksine olaylara karışmamak için Amr b. Âs'ın Medine'den uzaklaştığını, Hz. Osman'ın şehit edildiği haberini aldığı anda ise

¹¹⁴ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 116-117.

¹¹⁵ Ahmet Önkal, "Bi'rîmaûne", *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/196.

hıçkırarak ağladığı rivayetini Taberî'nin kaydettiğini belirterek kendisine cevap vermiştir.¹¹⁶

Önkal'ın oryantalistlerin iddialarına cevap verdiği bir diğer çalışması ise “Müseylimetü'l-kezzâb” maddesidir. İlgili maddede Önkal, L. Caetani ve C. Brockelmann gibi müsteşriklerin Müseylime üzerinde Hz. Peygamber'den çok Hristiyanlığın etkisi bulunduğunu iddia ettiklerini belirtmiştir. Önkal, bahsi geçen bu iddialara Müseylime'nin namaz, müezzinlik gibi hususlarda ve kendisine vahiy edildiğini iddia ettiği bazı sözlerinde komik düşecek derecede Hz. Peygamber'i taklit ettiğinin görüldüğünü aktararak ilgili iddialara cevap vermiştir.¹¹⁷

Önkal'ın oryantalistlerin iddialarına cevap verdiği makalelerine bakacak olursak “Hz. Peygamber'in Ümmiliği” başlıklı yazısına bakabiliriz. İlgili çalışmada Önkal, Hz. Peygamber'in okuma yazma bildiğini savunanların delillerini sunduğu kısımda L. Caetani gibi müsteşriklerin Hz. Peygamber'in mükemmel sayılabilecek derecede okuma yazma bildiğini ancak bunu sakladığını öne sürdüklerinden bahsetmiştir. İlgili yazısında bahsi geçen delilleri inceleyen Önkal, netice olarak Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediğini savunanların delillerinin daha baskın olduğu sonucuna varmıştır.¹¹⁸

“Araplarda Ensab İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi” isimli makalesinde ise Önkal, L. Caetani'nin ensab ilmi hakkındaki düşüncelerine yer vermiş, ardından bu düşünceleri değerlendirmiştir.¹¹⁹

Önkal, “Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme” isimli makalesinde ise Wellhausen ve Zetterstéen'in hilâfetin Ali veya Muâviye arasından hangisine ait olduğunun Kur'ân'a göre kararlaştırılacağına dair bir ifadelerinin olduğundan bahsetmiştir. Önkal, bu ifadeye karşılık olarak o sıralarda Muâviye'nin halifelik adına bir iddiasının olmadığından söz etmiş, böylece hakemlerin henüz işin başındayken halife belirleme gibi bir yükümlüklerinin olmadığını aktararak bu ifadeye cevap vermiştir. Aynı yazının başka bir yerinde ise Montgomery Watt'ın hakemlerin biri Dûmetu'l-Cendel'de diğeri ise Ezruh'ta olmak üzere iki görüşme yaptıkları iddiasına, kaynakların hiçbir yerinde görüşmelerin iki kere yapıldığına

¹¹⁶ Ahmet Önkal, “Amr b. Âs”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/79-81.

¹¹⁷ Ahmet Önkal, “Müseylimetü'l-kezzâb”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/91.

¹¹⁸ Önkal, “Hz Peygamber'in Ümmiliği”, 255-262.

¹¹⁹ Önkal, “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”, 120-125.

dair bir işaretin olmadığını söyleyerek cevap vermiştir. Önkal aynı yazısının sonlarına doğru konuyla alakalı Wellhausen, H. Lammens, Philip K. Hitti gibi isimlerin değerlendirmelerine de yer vermiş, en son ise konuyla ilgili kendisi değerlendirmelerde bulunmuştur.¹²⁰

“Tarih Boyunca Camilerin Fonksiyonları” isimli çalışmasında ise Önkal, J. Pedersen’in önceleri camilerin umumî bir içtima yeriye sonraları kudsî bir hava kazanarak dini bir yer olduğu iddiasına, camilerin en baştan beri ictimâî bir yer olmasının yanı sıra dini bir merkez olma özelliği de taşıyan kudsî mekânlar olduğunu aktararak cevap vermiştir.¹²¹

Önkal, “Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Âmilleri” isimli tebliğinde birçok müsteşrikin Hz. Peygamber’i ve ilk dönem Müslümanları bir elinde Kur’an diğerinde ise kılıç tutan kimseler olarak tanımladıklarından örneklerle bahsetmiştir. Önkal, müsteşriklerin bu düşüncelerini “fetih” kavramını doğru şekilde kavrayamamalarının sonucu olarak görmektedir. Önkal, ilgili yazısının devamında bu konuyu ayetlerle destekleyerek açıklamış ve müsteşriklerin değerlendirmelerine cevaplar vermiştir. Bu cevaplarda İslâm’ın insanlara inanç özgürlüğü tanıdığından ve Hz. Peygamber’in İslâm’ı tebliğ vazifesinden bahsetmiş, örnekler vererek konuyu derinlemesine ele almıştır.¹²²

Önkal’ın oryantalistlerle ilgili en net düşüncelerini ifade ettiği yazısı ise “İslâm Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Problemler” isimli çalışmasıdır. İlgili yazısında Önkal, tarih araştırmalarında sorumluluk duygusunun öneminden bahsederken, L. Caetani ve onun takipçilerinin tarih araştırmalarında sorumsuzca davrandığını anlatmıştır. Önkal, L. Caetani ve onun takipçilerini tarihi yargıları uluorta ele aldıklarından, bir dönemi överken öncekini tezyif ettiklerinden, itidâl ve objektiflikten uzak olduklarından ve araştırma yaparken önyargılı davrandıklarından dolayı tenkit etmiştir. Önkal yazısının devamında müsteşriklerin çalışmalarının göz ardı edilmemesi gerektiğinden de söz etmiştir. Müsteşriklerin İslâmî ilimlere faydalı çalışmaları da olduğundan bahseden Önkal, İslâm tarihi

¹²⁰ Ahmet, Önkal, “Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstem Dergisi* 1/2 (2003), 33-68.

¹²¹ Ahmet, Önkal, “Tarih Boyunca Camilerin Fonksiyonları”, *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 20 (2013), 23.

¹²² “Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Âmilleri”, 12. *Uluslararası Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğleri*, (İstanbul: 2016), 27-32.

araştırmacısının yeni katkılarından istifade veya bozuk fikirlerini tenkit etmek açısından da olsa müsteşriklerin çalışmalarına bakmaları gerektiğini aktarmıştır. Yazısının sonunda ise olayların müsteşriklerin sorumsuz bakış açısıyla değerlendirilmesinin ve araştırmacılardan da bunun beklenmesinin tasvip edilemez bir şey olduğunu hatırlatarak konuyla ilgili düşüncelerini noktalamıştır.¹²³

Son olarak Önkal'ın zaman zaman eserlerinde oryantalistlerin kaynaklarından da yararlandığını görmekteyiz. Bu noktada *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'ne yazmış olduğu “Ebû Ubeyde b. Cerrâh” maddesini bu hususta örnek olarak verebiliriz.¹²⁴ İlgili maddede Önkal, F. McGraw Donner, H. Lammens ve K. V. Zetterstéen gibi isimlerin çalışmalarından faydalanmıştır. Bu durum Önkal'ın çalışmalarında oryantalistlerin eserlerine farklı şekillerde yaklaştığını ifade etmektedir. Çalıştığı konular hakkında sadece Müslüman yazarların eserlerine bakmadığını, aynı zamanda oryantalistlerin de yazılarını gözden geçirdiğini, bazen bu çalışmalara atıfta bulunurken yeri geldikçe katılmadığı yorumları gerekçelerle eleştirerek yanlışlığını izah etmeye çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla Önkal'ın oryantalist çalışmalara önyargılı bir şekilde toptan retçi bir tavır takınmayarak tarafsız tarihçilik ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

4.3 Tarih Metodu

Genellikle Siyer ve Raşid Halifeler üzerine çalışmaları olan Önkal'ın, geleneksel İslâm Tarihi anlayışından çok da uzaklaşmadan bunun yanı sıra modern dünyanın verdiği bakış açılarını da kullanan bir zihin dünyasına sahip olduğu eserlerini incelediğimizde dikkatimizi çeken hususlardandır. Tartışmalı hususlarda öncelikle konuyla ilgili rivayetleri ortaya koyan ve ardından da rivayetleri değerlendiren Önkal'ın konuyla alakalı kanaatlerini de çekinmeden paylaştığı görülmektedir.

Konuyla ilgili farklı başlıklar altındaki yazılarından birkaç örnek verilecek olursa bu örneklerden ilki, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice ile evlendiğinde Hz. Hatice'nin kaç yaşında olduğu hususudur. Rivayetlerde Hz. Hatice'nin genellikle kırk yaşında olduğunun aktarıldığını söyleyen Önkal, Hz. Hatice'nin yaptığı

¹²³ Ahmet Önkal, “İslâm Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*, (Samsun: 1989), 75-79.

¹²⁴ Ahmet Önkal, “Ebû Ubeyde b. Cerrâh”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/249-250.

doğumları dikkate alarak evlendiğinde yirmi sekiz yaşında olduğu rivayetini baz almanın daha makul gözüktüğü sonucuna varmaktadır.¹²⁵

Konuyla ilgili aktaracağımız ikinci örnek ise Hz. Peygamber'in çocukluğunda amcasıyla birlikte yapmış olduğu kervan yolculuğu hakkındadır. Önkal, konuyla ilgili olarak klasik kaynaklarda kervanın Şam pazarlarına gittiğinin aktarıldığını ancak burada gidilen yerin Busrâ panayırı olması gerektiğini belirtmiştir. Bu düşüncesini de Busrâ şehrinin tarihi bir şehir olması ve aynı zamanda hareketli bir ticaret merkezi olmasına dayandırmaktadır. Hz. Peygamber'in 25 yaşında Hz. Hatice'nin kervanıyla Busrâ şehrine gitmesiyle de bu durumu desteklemektedir.¹²⁶

Konuyla ilgili vereceğimiz son örnek ise İsrâ ve Miraç hadisesi üzerine olacaktır. Önkal konuyla ilgili olarak hadisenin nasıl gerçekleştiği üzerine birçok fikrin bulunduğunu aktarmıştır. Büyük bir çoğunluğun her iki mucizenin de hem ruh hem beden ile gerçekleştiğini kabul ettiğini, bazılarının İsrâ'nın hem ruh hem beden ile olduğunu ancak Miracın sadece ruhen vuku bulduğunu, bazı âlimlerin ise bu rivayetin sıhhati açısından problemli olduğunu söylediğini belirtmiştir. Son olarak kendi fikrini beyan eden Önkal, bu mucizenin ruhen ve bedenlen gerçekleştiği kanaatine sahip olduğunu paylaşmıştır.¹²⁷

Önkal'ın İslâm Tarihçiliği noktasında mucize olaylarına karşı tutumu da dikkat çekicidir. Önkal, Allah'ın izniyle bu tarz olayların yaşanabileceğini Hz. Peygamber üzerinden ifade etmiştir. Bu hususta kendisinin düşüncesini daha iyi anlayabildiğimiz nokta ise yazmış olduğu Sâriye olayıyla ilgili çalışmasıdır. Bu yazısında dile getirmiş olduğu kanaati kendisinin bu tarz olaylara karşı kesinlikle reddedici bir tavır içinde olmadığı bu tarz olayların yaşanabileceğine inandığını göstermektedir. Nitekim Sâriye olayı için de bu olayın Hz. Ömer'in bir kerameti, Allah'ın Müslümanlara verdiği bir lütfu ve ikramı olduğu kanaatini bildirmesi bu hususta örnek olarak yeterlidir.

Önkal, yaptığı çalışmalarda sadece Siyer, İslâm Tarihi gibi bilimleri kullanarak kendi alanı içerisinde kalmamış, felsefe bilimleri, sosyal bilimler gibi diğer alanlardan da yararlanarak geniş kapsamlı çalışmalar yapmıştır. *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli eserinde yer verdiği Psikolojik Unsurları Açısından

¹²⁵ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 69.

¹²⁶ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 65-66.

¹²⁷ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 96-97.

Rasûlulah'ın Davet Metodu başlığı içerisinde aktardığı bilgilerde kullanmış olduğu Psikoloji ve Felsefe bilimlerine ait veriler bunun güzel bir örneğidir.¹²⁸

*“Ve bugün bu unsurları ve bunların ortaya çıkardığı “psşik hadise”leri, fertler, meslekler, çocuklar, hastalar, hayvanlar, eğitim, fizyoloji, endüstri, ictimaiyyat ve din açılarından ele alıp detaylıca araştıran müstakil bir ilim dalı olarak “psikoloji” karşımıza çıkmıştır.”*¹²⁹

Önkal, psikolojiye tam bir hâkimiyetle yapılan hareketlerin kitleler üzerinde psikolojik etkiler bırakacağı düşüncesindedir. Bu sonuca bağlı olarak ideolojik propaganda ve psikolojik etkinin ikiz kardeş gibi birbirine yakın olduğunu vurgulamıştır.¹³⁰

Önkal'ın çalışmalarında yararlandığı psikolojik eserler arasında sayacağımız şu çalışmalar örnek olarak verilebilir: Lougovoy- *Halkla Münasebetler*, Gustave Le Bon- *Kitleler Psikolojisi*, Munn- *Psikoloji-İnsan İntibâkının Esasları*, Osman Pazarlı- *Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar*.¹³¹

Önkal'ın, Kurân ve Hadis eksenli bir anlayışa sahip olduğunu bir Müslüman'ın Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'in sünnetinden ayrılmaması gerektiğine eserlerinde önemle değindiği için eserlerinde her zaman fikirlerini ayetler ve hadislerle destekleme gayreti içerisinde olmuştur. Önkal'ın *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli eserinde yer alan “Sabır” başlığı altında bunun net bir örneğini görmekteyiz.

İlgili başlık altında, Hz. Âdem döneminden beri tüm peygamberlerin birçok eziyet ve sıkıntıya maruz kaldığını belirten Önkal, bu konuyu delillendirmek üzere Kur'an'dan birkaç örnek vermiştir. “Andolsun, senden evvelki Peygamberler de yalanlanmıştı da tekzip edildikleri ve ezaya uğradıkları şeylere karşı sabretmişlerdi.” “O halde (Habibim) peygamberlerden azim sahiplerinin sabrettikleri gibi sen de sabret.” “Eğer siz (beni) tekzip ederseniz, sizden evvelki ümmetler de (peygamberlerini) tekzip etmişlerdi. Peygamberlerin üzerine düşen (vazife) ise apaçık tebliğden başkası değildir.” Bu ayetleri örnek olarak veren Önkal, peygamberlerin tarih boyunca çeşitli sıkıntılara maruz kaldıklarını delillendirmiştir. Önkal, bu ayetleri ve tüm peygamberlerin sıkıntılara maruz

¹²⁸ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 268-392.

¹²⁹ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 269

¹³⁰ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 270.

¹³¹ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 485-501.

kaldığını aktararak okuyucusuna bu başlık altında sabrı tavsiye etmiş, çile çekilmeden rahmete ulaşılmadığını anlatmak istemiştir.¹³²

Popüler tarzda yazmış olduğu eserlerinde akademik çalışmalarına göre daha sade bir dil kullanmaktan çekinmemesi Önkal'ın, okuyucu kitlesinin seviyesine göre çalışma yaptığını göstermektedir. Önkal'ın, *Hiz. Peygamber ve Sevgi* isimli eserindeki Allah ve Peygamber Sevgisi isimli bölümde Önkal'ın zaman zaman edebi ve akıcı bir dil kullanması bu tarzda kaleme almış olduğu yazılarına güzel bir örnektir.¹³³

“Hz. Aişe validemizin beyan ettiği üzere O, hayatının her anında ve her lâhzasında mütemadiyen Allah'ı anmakla meşgul idi; ne ticaret ne alışveriş, hiçbir şey bir an bile alıkoymazdı O'nu, Allah'ı anmaktan. Çünkü Habîbullah'tı, O; Allah'ın Habîbi, Allah'ın Sevgilisi...”¹³⁴

Önkal, kaleme almış olduğu çalışmalarında Allah'a teslimiyet içeren cümlelerle bölümleri tamamlamayı da kendisine metot edinmiştir.

Bu konuda *Rasûlullâh'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli eserinde “Mucize” başlığını tamamlarken kullanmış olduğu “*Tevfik ve hidayet Allah'tandır.*” cümlesi güzel bir örnektir.¹³⁵

“Cenab-ı Mevla'dan temennimiz, bizi doğruya hidayet etmesi, hatalardan salim kılması ve kusurlarımızı bağışlamasıdır. O'ndan muvaffakiyet talep ediyor, çalışmalarınızın tesirini halketmesi niyazıyla İslâm daveti için, İslâmî gayret ve faaliyetler için nusratını diliyoruz; O'na yalvarıyor, O'na yöneliyoruz. Hidayet O'ndan, nusrat O'ndandır. Karar O'nun, idare O'nundur.”¹³⁶

Önkal, eserlerini yazarken dua cümlelerine de yazılarında yer vermiştir.

“Allah'ın nusret ve inayeti, tevfik ve hidayeti, Rasûlullah'ın Sünneti'ne ittiba edenler üzerine olsun.”¹³⁷

Önkal, eserlerinde konuyla alakalı hadis rivayeti gibi bilgilendirmeleri değerlendirmeye tabi tutmuştur.

“Kim, bir hidayete davette bulunursa, o hidayete uyanların nail olduğu ecrin tamamına, çağırana da erişir. Bu, diğerlerinin ecrini hiç eksiltmez. Kim de bir

¹³² Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 89- 90.

¹³³ Ahmet Önkal, *Hiz. Peygamber(S.A.V.) ve Sevgi* (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008), 7-23.

¹³⁴ Önkal, *Hiz. Peygamber(S.A.V.) ve Sevgi*, 11.

¹³⁵ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 93.

¹³⁶ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 102.

¹³⁷ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 268.

sapıklığa çağırırsa, o sapıklığa düşenlerin tamamının günahından, dalalet davetçisi de hissedar olur ve bu, onların günahını kat'iyen azaltmaz. Hadisine temas edelim. Hidayete ve dalalete çağırانlar kimlerdir? Hangi cins bir hidayet veya dalalete çağırılmaktadır? Bunlar belirtilmiyor. Şu halde hadiste umûmilik vardır.”¹³⁸

Önkal, bir şahıs hakkında bilgilendirme yapacağı zaman o şahsın hadis rivayeti varsa o konuda muhakkak bilgi vermektedir.

Bu hususta “Abdurrahman b. Avf” başlıklı yazısında Abdurrahman b. Avf’ın hadis rivayet etme noktasında çok titiz davrandığını bu sebeple de fazla hadis rivayetinin olmadığını belirtmesi ve kaynaklarda kendisinden nakledilen altmış beş hadis olduğunu aktarması örnek olarak verilebilir.¹³⁹

Önkal, yazılarında bahsettiği fikirleri yer yer şiirlerle de desteklemiştir.

“Davette mühim bir yeri olan bu tebliğ ve terbiye metodunu uygulamaya davetçiler gerçekten muhtaçtırlar. Onlar, hiç kimsenin kalbini kırmaya, şahsiyetini zedelemeye, gücendirmeye ve gocundurmaya yetkili değillerdir. Konumuz, Yunus Emre’nin “Söz” şiirine nazire yazan Hatâî’nin güzel ve çirkin sözün tesirliliğini dört mısradan ifade ediveren şiiri ile kapatalım.

Söz vardur kesdürür başı

Söz vardur keser savaşı

Söz vardır ağulu aşı

Bal ilen yağ eder bir söz.”¹⁴⁰

Önkal, aynı konuyu tekrar etmemek için daha önce ele aldığı noktaya atıfta bulunmaktadır.

“Biz, bu konuyu daha önce “Diplomatik Davet”in bir bölümü olarak “İslâm’a Davet Mektupları ve Elçiler” başlığı altında incelemiş bulunuyoruz. Bu münasebetle Rasûlullah’ın gönderdiği mektup ve elçiler üzerinde tekrar durmayacağız.”¹⁴¹

Önkal, kısaca incelediği bir konuyu daha ilerideki sayfalarda daha geniş şekilde ele alacağına atıf yapmaktadır.

¹³⁸ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 44.

¹³⁹ Ahmet Önkal, “Abdurrahman b. Avf”, *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/157.

¹⁴⁰ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 301.

¹⁴¹ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 436.

*“Peygamberlerin davet metotları içerisinde mucizelerin de mevcudiyetine böylece temas ettikten sonra, Cenab-ı Rasûl’ün davet metotları arasında mucizelerin yerini daha genişçe incelemek üzere konuyu kapatıyoruz.”*¹⁴²

Önkal, geçmiş dönemde yaşanan olayları ve kullanılan vasıtaları günümüz şartlarına ve teknolojilerine göre yorumlamaktadır.

*“Ancak onun haberleşme metodunu uygulamasında bugünün gelişen telefon, telsiz, radyo, televizyon, matbuat gibi imkânlarından günümüz davetçisinin mutlaka faydalanması gerektiğine delalet bulunduğunu belirtmekle iktifâ edeceğiz.”*¹⁴³

4.4 Ahmet Önkal İçin Tarihçiliğin Nasıllığı, Önemi ve İhtilaflı Rivayetleri Değerlendirme Metodu

Önkal, tarihçinin tarafsız olması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesini kanıtlayan en önemli şey ise; İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi isimli bir çalışmasının bulunmasıdır.

Önkal, bir Müslüman’ın donanımlı olabilmesi için dinini iyi bilmesi gerektiğini düşünmektedir. İyi bir Müslüman’ın dinini iyi öğrenebilmesi açısından da siyer ilmini iyi bilmesi gerektiğini eserlerinde vurgulamıştır.¹⁴⁴

Tarihe ve tarihçiye büyük önem veren Önkal, iyi bir tarihçinin ayna gibi olması gerektiğini belirtmiştir. Bu aynanın da doğal bir ayna olması gerektiğini vurgulayan Önkal, tarihçinin olayları olduğu gibi göstermesi gerektiğini anlatmıştır. Diğer taraftan da insanlara düşen görevin de tarihe ve tarihçilere ılımlı şekilde yaklaşmak olduğunu vurgulamaktadır.¹⁴⁵

Kendisi hakkında yapmış olduğumuz röportajlarda Ahmet Önkal için; tarihçinin, tarihi olayları değerlendirirken özellikle kaynak eserlerin yazıldığı dönemin ve müelliflerinin mezhebî eğilimlerinin dikkate almasının konuyu daha doğru ve objektif bir yaklaşımla ortaya koyabilmek için önem arz ettiğini vurguladığı ifade edilmiştir. Ahmet Önkal’ın bu tespiti onun metodu ve tarihçiliği hakkında fikir vermektedir.¹⁴⁶ Ayrıca bir konunun araştırılması için o konu hakkında yazılmış olan tüm kaynakları okuyarak bir değerlendirme yaptığı kendisi

¹⁴² Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 91.

¹⁴³ Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, 436.

¹⁴⁴ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 21.

¹⁴⁵ Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, 269.

¹⁴⁶ Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

için anlatılmaktadır.¹⁴⁷ Yine tarihe bakış noktasında kendisinin geleneksel yaklaşımla yani, temel İslâm Tarihi kaynaklarındaki usule uygun bir anlayış içerisinde olduğu da anlatılmaktadır.¹⁴⁸ Önkal için tarih, ibret almak maksadıyla okunması gereken bir bilimdir. Bundan dolayı Müslümanların siyer okumaları yapmaları gerektiği, bu sayede kendi hayatlarına gereken ibretleri almalarını savunmaktadır.¹⁴⁹ Bu düşüncelerinden dolayı olsa gerek ki kendisi, tarihi günümüze aktarma taraftarı olarak da nitelendirilmektedir.¹⁵⁰

Önkal metodoloji olarak araştıracağı bir konuyu klasik İslâm Tarihi eserlerinden okumanın yanısıra, çağdaş çalışmalardan da araştırarak mukayese etmektedir.¹⁵¹ Aynı şekilde derslerinde, araştırılacak bir konuyu eser eser öğrencileri arasında paylaştırır, bu şekilde konuyu tüm eserlerden bütün olarak ele almayı hedeflerdi.¹⁵² Çağdaş İslâm Tarihi çalışmaları arasından tüm eserler olmasa da bazı eserlerin okunmasını tavsiye ettiği kendisi hakkında anlatılmaktadır. Tavsiye ettiği eserler arasında Mevlana İmam-ı Şibli'nin *Asr-ı Saadet*, Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi'nin *Rahmet Peygamberi* ve Muhammed Hamidullah'ın *İslâm Peygamberi* gibi eserlerin olduğu, bu kaynakları farklı bakış açılarını görmek üzere tavsiye etmiştir.¹⁵³

Önkal'ın, eserlerde çelişkili rivayetlerle karşılaştığı zaman izlediği yöntem, ilk olarak eğer rivayetlerin uzlaştırılma noktasında bir imkân varsa bu yolu izlemektir. Bu noktada örnek olarak farklı rivayetler içeren Hz. Peygamber'in nübüvveti öncesi korunması hususuyla ilgili olarak Önkal, birçok farklı rivayetin neticesinde Hz. Peygamber'in aklı erdiği andan itibaren putlara tapmadığı, putlar için kurban edilen hayvanlardan yemediği, içki içmeyip ahlaksızlıklardan uzak durduğunu belirtmesi konuyla ilgili rivayetleri ortak bir noktada uzlaştırma örneği olarak verilebilir.¹⁵⁴ Eğer rivayetleri uzlaştıramıyorsa, ikinci olarak, bu rivayetleri kaynakları, isimleri ve yazıldıkları dönem, kronoloji, kaynaklık değeri gibi durumları ele alarak değerlendirir, bu şekilde bir tercih olanağı varsa onu seçerdi. Örneğin Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması hadisesiyle ilgili olarak farklı

¹⁴⁷ Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

¹⁴⁸ Atçeken, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

¹⁴⁹ Dadan, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

¹⁵⁰ Yüksel, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

¹⁵¹ Kapar, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

¹⁵² Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024; Atçeken, 12/11/2024; Kamit, Kişisel Görüşme, 12/11/2024.

¹⁵³ Varol, Kişisel Görüşme, 11/11/2024.

¹⁵⁴ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 67.

rivayetleri eserinde aktaran Önkal, bu rivayetleri aktardıktan sonra olayın bir defa ve İsrâ öncesinde gerçekleştiğini kabul ettiğini aktarmıştır. Olayın bu şekilde gerçekleşmesinin altında ise bu rivayetlerin Buhârî ve Müslim gibi temel kaynaklarda sahih rivayetler şeklinde aktarılmasından kaynaklandığını belirtmiştir.¹⁵⁵ Dolayısıyla Önkal için rivayetlerin mevsukiyetinin tercihinde senedin mevcudiyeti ve sahihlik derecesi tercih sebebi olabilmektedir. Eğer incelenen konu ve rivâyetlerde doğrudan ya da dolaylı olarak kabileler arası ilişkiler ve asabiyetin herhangi bir yansıması ya da mezhebî bir eğilimin etkisi söz konusu ise mutlaka bunu belirtir ve bu durumu göz önünde bulundurarak konuya açıklık getirmeye çalışır.¹⁵⁶ Önkal'ın Taberî'nin kendisinden rivayet aldığı Ebû Mihnef Lût b. Yahya'nın bir Şîî olduğunu belirtmesi bu hususta güzel bir örnektir.¹⁵⁷ Ailesiyle de yapmış olduğumuz röportajda Önkal'ın tarihçiliğini Ahmet Önkal'ın kızı şu sözlerle anlatmaktadır:

“Ömrünü ilme ve öğrencilerine adanmış bir hocaydı. En yakın arkadaşı, en değerli hocası kitaplarıydı. Kitaplara, ilme çok önem verirdi. Hastalığı sürecinde okumalarına hiç ara vermedi, hastaneye giderken yanında muhakkak kâğıt kalem ve kitabı olurdu. Kendi alanıyla ilgili de kendini her zaman geliştiren bir akademisyendi. Çalışmalarını en detaylı ve titiz şekilde yapabilmek için çabalar. Bu minvalde, iyi bir Arapça bilgisi vardı. Kaynakları asıllarından okurdu. Bunu da çok önemser öğrencilerine Arapça ağırlıklı eğitim verirdi, kaynakların orijinallerinin kendi kütüphanesinde olmasına önem verirdi, seneler içerisinde en değerli İslam tarihi eserlerini hatta bazılarının farklı birkaç baskısını kendi kütüphanesinde toplamıştır. Şu anda da kitapları çocukları tarafından muhafaza edilmektedir. Aynı zamanda İslam tarihçisi olarak olayların vuku bulduğu mekânları ziyaret etmeyi, ilim adamı kimliğiyle mekânları gözlemlemeyi de önemserdi. Mekke-Medine ve çevresi, Suriye, İspanya gibi yerleri birkaç kez ziyaret etmiş ve derslerinde de konuları bizzat gittiği yerlerden gözlemleriyle birlikte öğrencilerine aktarmıştır. Özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvetinden önceki hadiselerde nakledilen Rahip Bahira olayını, Şam gezisinden sonra farklı boyutlarıyla ve kendi bakış açısıyla da öğrencilerine sunmuştur.”¹⁵⁸

¹⁵⁵ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 62.

¹⁵⁶ Kamit, Kişisel Görüşme. 12/11/2024.

¹⁵⁷ Önkal, “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”, 254.

¹⁵⁸ Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

4.5 Eserlerinde Kullandığı Kanaatler ve Kanaatlerin Çağdaşları ile

Mukayesesi

Önkal'ın eserlerinde kanaat kullanmaktan çekinmediğini daha önce de belirtmiştik. Genellikle bahsedeceği konuyla alakalı deliller olmasına önem veren ve delillere göre hareket eden ve hatta derslerinde, “*Biz delilin çocuklarıyız. Onlar bizi nereye yönlendirirse oraya gideriz.*”¹⁵⁹ cümlesini kullandığı bilinen Önkal'ın eserlerinde delillerin kuvvetli olmasına göre kanaat kullandığı dikkatleri çekmektedir.

Kullandığı kanaatler incelendiğinde Önkal'ın, kendisine has fikirleri olduğu dikkatimizi çeken hususlardandır. Kendi dönemine yakın dönemlerde yine ülkemizde aynı alanda yazılmış olan eserler incelendiğinde de bu durum hissedilecektir. Biz de bu düşüncemizi örneklendirmek maksadıyla Önkal'ın çağdaşı sayılabilecek birkaç ismin yazmış olduğu eserlerdeki seçtiğimiz bazı olayları burada paylaşarak Önkal'ın aynı olaylar hakkındaki düşünceleriyle kıyas etmek istiyoruz. Bu mukayese neticesinde Önkal'ın fikirlerini ve farklı bakış açılarını daha iyi anlatmayı hedefliyoruz. Önkal, çalışmalarının genelini Siyer ve Raşid Halifeler üzerinde yapmış olduğundan dolayı mukayesede seçmiş olduğumuz konular Siyer alanı içerisinden olacaktır. Olaylarla ilgili farklı rivayetlerin ve fikirlerin olduğu başlıkları seçerek yapacağımız mukayesede belirlediğimiz ilk olay Şakku's-Sadr olayıdır.

Bu olayla ilgili değerlendirmelerine yer vereceğimiz ilk isim Mehmet Azimli olacaktır. Konuyla ilgili olarak, kaynaklarda rivayetin nasıl geçtiğini anlatarak sözlerine başlayan Azimli, beyaz elbiseli iki kişi tarafından Hz. Peygamber'in karnının yarılp göğsünden kan pıhtısı gibi bir beze alındığını ve nurla yıkanıp kapandığı, bunu gören sütkardeşlerinin ise durumu Halime'ye bildirdiğinden bahsetmiştir. Halime bu olayın akabinde korku duyduğundan ötürü Hz. Peygamber'i Mekke'ye geri götürmüştür diyerek olayı açıklamıştır. Klasik kaynaklarda durumun nasıl değerlendirildiğine de göz atan Azimli, bazı müelliflerin bu olayın birkaç kez tekrar ettiğinden, bazılarının bu olayın yaşanma tarihinin farklı olduğundan söz ettiklerini, bazılarının da bu olaya şüphe ile yaklaştıklarını, Belazurî'nin ise bu durumdan söz etmediğini eserinde aktarmıştır. Azimli olayı ve konuyla ilgili düşüncelerini aktardıktan sonra üç maddeyle olayı

¹⁵⁹ Varol, *Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı*, 625.

kendince değerlendirmiştir. İlk olarak İnşirah suresi bağlamında konuyu ele alan yazarımız, surede geçen “*Senin göğsünü açıp ferahlatmadık mı?*” ayetinin manevi anlamda olduğunu bunu bu olayla ilişkilendirenlerin yanlışlığa düştüğünü söylemektedir. İkinci madde olarak da bahsi geçen olayın maddi bir operasyon olduğunu söyleyen Azimli, maddi bir operasyonla manevi bir temizlik yapılamayacağı kanaatindedir. Yine bu madde içerisinde Enes gibi bazı sahabîlerin, Hz. Peygamber’de ameliyat izini gördüğü rivayetlerini ise eşlerinin bu izden hiç bahsetmediğini gerekçe göstererek problemlili görmüştür. Üçüncü olarak ise Azimli, henüz ergenlik çağına ulaşmamış bir çocuğun kalbinde günah bulunamayacağını bu sebeple bu temizliğin nasıl yapılacağının sorgulanması gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda bu olay o dönemlerde Peygamberlik iddiasıyla kendine benzeri kalp temizliği olayları nakleden Ümeyye b. Ebü’s-Salt’tan sıçramış bir rivayet olmasını da ihtimal dâhilinde görmektedir. Yine Azimli’ye göre Hz. Peygamber’i, Peygamberliğe hazırlamak ve insanları buna ikna için böylesi bir olayın yaşanması herkesin gözü önünde olması gereken bir olaydır. Azimli yaptığı bu değerlendirmeler neticesinde bu olayın Hz. Peygamber’e mucize yüklemek isteyenler tarafından İnşirah suresinde de bahsi geçen soyut olayın somutlaştırılma çabasına düşülerek uyarlanmış bir olay olduğu kanaatindedir.¹⁶⁰

Konuyla ilgili ikinci olarak düşüncelerini paylaşacağımız isim Şefaettin Severcan olacaktır. Severcan, öncelikle olayın nasıl gerçekleştiğini anlatarak konuya başlamıştır. Buna göre olay, melek olduğu rivayet edilen iki kişinin Hz. Peygamber’in karnını yarıp, buradan şeytanın payı olarak nitelenen bir parçayı alıp kalbini zemzem veyahut kar suyuyla yıkadıktan sonra peygamberlik mührünü vurup kapattıkları yönündedir. Severcan olayı özetledikten sonra konuyu aktaran sahih kaynaklardaki rivayetlere tek tek eserinde yer vererek konuyla ilgili rivayetleri görmemizi sağlamıştır. İlgili rivayetlere yer verirken sadece siyer ve tarih kaynaklarına değil tefsir, hadis kaynakları gibi kaynaklardaki rivayetleri de ele alarak konuyu açıklamıştır. Bu bağlamda Severcan konu ile ilgili yapılmış olan değerlendirmeleri ele alarak konuyla ilgili rivayetlerden güvenilir olanları tespit etmeye çalışmıştır. Konu ile ilgili iki tür değerlendirme yapılabileceği hususu üzerinde de durmuş, operasyonun açık kalp ameliyatı şeklinde veya rüyada gerçekleşmesi hususunu da göz önüne almıştır. Bazı kimselerin bu olayın miraçta

¹⁶⁰ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 83-87.

gerçekleştiğini bazı kimselerin olayın Hz. Peygamber'in sütannesinin rüyasında gerçekleştiği gibi rivayetler de eserinde yer almıştır. Sonuç olarak Severcan olayın İsrâ öncesi olduğu rivayetlerini daha güvenilir bulmuştur. Ancak nübüvvet sonrası olmasını da anlamlı görmüştür. Keza olayın maddi bir operasyon şeklinde gerçekleşmesinin ciddi problemler içerdiğini düşünmektedir. Eserinde Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in göğsün açılması kavramını mecazi olarak kullandığı olayları aktaran Severcan, bu olayın manevi bakımdan olmuş olabileceği ihtimaline de yer vermiştir. Sonuçta olayı nakledenlerin ona mucizevi bir hava katarak ve somutlaştırılarak aktarmasından ötürü bu tablonun oluştuğu kanaatindedir.¹⁶¹

Konuyla ilgili görüşlerinden söz edeceğimiz bir diğer isim İbrahim Sarıçam'dır. Sarıçam konuyla ilgili rivayetlerden birini genel hatlarıyla aktardıktan sonra benzer farklı rivayetlerin de olduğu yer ve zaman bakımından söz konusu rivayetlerin değişiklik arz edebildiğini öncelikli olarak belirtmiştir. Arkasından değerlendirme kısmına geçen Sarıçam, söz konusu olayın Hz. Peygamber'i manevi bir temizlikle risalete hazırlamak amacı varsa bu temizliğinde manevi bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur. Konunun İnşirah Suresiyle ilişkilendirilmesi hususunda ise surede geçen göğsün genişletilmesi tabirinin manevi anlamda bir ferahlatılma olduğu kanaatini ortaya koymuştur. Sarıçam bu olayla ilgili olarak sembolik bir anlatımın sonraki raviler tarafından gerçek gibi aktarılabileceği yahut Arap mitolojisinde geçen benzeri olayların Hz. Peygamber'e uyarlanmış olabileceği ihtimallerini de aktarmıştır.¹⁶²

Önkal, ise ilgili olay ile alakalı rivayetleri sıraladıktan sonra konuyla ilgili rivayetleri değerlendirmeye başlamıştır. İlk olarak bu olayın İnşirah Suresiyle irtibatlandırılmasını ele alan Önkal, ayette belirtilen göğsün genişletilmesi ifadesini peygamberlik yükü ile bunalan Hz. Peygamber'in gönlünün ferahlatılması olarak açıklamıştır. Önkal, Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması olayının bir defa İsrâ öncesinde gerçekleştiği kanaatinde olduğunu belirtmiş, bu konuyla ilgili rivayetlerin temel eserlerde yer almasını ve sağlam senetlerle nakledilmesini gerekçe göstermiştir. Kalpte yaşanan bu değişim sayesinde hem ruh hem de

¹⁶¹ Şefaettin Severcan, *Hz. Muhammed ve İslam Daveti Mekke* (Ankara: Fecr Yayınları, 2019), 1/126-139.

¹⁶² İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 62-64.

bedenle gerçekleştiğini düşündüğü Miraç hadisesinin de yaşanabilmesinde bu olayın etkisi olabileceği ihtimalini de eklemiştir.¹⁶³

Bu görüşler etrafında genel bir değerlendirme yapacak olursak görürüz ki Azimli, olayı  açıdan değerlendirmiş ve olayın  önemli noktasını tezleriyle rtmştir. İnşirah Suresindeki ifadenin mecazi olduğunu söyleyen Azimli yine madden yapılan bir işlemin maneviyata etki gösteremeyeceği kanaatini bildirmiştir. Son olarak ameliyat izi rivayetlerinin eşleri gibi ilk görmesi gereken kişilerden değil de Sahabe'den gelmesini de yetersiz bulmuştur. Severcan ise olayı tamamen reddetmemiş fakat ciddi problemler içerdiğini söylemiştir. Daha sonra göğsünün açılması, ferahlatılması gibi ifadelerin mecaz olarak dönemin insanları tarafından da kullanıldığını belirtmiş bu bağlamda manevi bir operasyonun maddi manaya çekilerek aktarılabilmesi hususunu göz önünde bulundurmuştur. Sarıçam ise diğer isimler gibi manevi bir işlemin manevi bir şekilde gerçekleşeceği tespitini yapmış ve konunun İnşirah suresiyle bir bağlantısı olmadığını aktarmıştır. nkal ise olaya daha farklı yaklaşmış, olayın Hz. Peygamber'in çocukluğunda ve birkaç kez değil, bir defa İşra'dan önce gerçekleştiğini *Muhtasar Siyer-i Nebi* kitabında kendi dayanaklarıyla birlikte belirtmiştir. Bunu yaparken temel dayanaklarından birisi de ilgili rivayetlerin Buhari ve Müslim gibi temel hadis kaynaklarında yer almasıdır.¹⁶⁴ Ayrıca İşra ve Miraç olayının hem ruh hem de beden gerçekleştiğini kabul eden nkal'ın bu olayın yaşanmasıyla birlikte ancak Miraç hadisesinin gerçekleşebileceği kanaati de katıldığı programlarda söylediği kanaatlerindendir.¹⁶⁵ Miraç hadisesiyle birlikte gerçekleştiğini savunması yönünden de çağdaşı sayılabilecek bazı isimlerden keskin bir şekilde ayrıldığını söylemek son derece mümkündür. Bu bağlamda örnek olarak İşrafil Balcı verilebilir. Balcı konuyla ilgili olarak eski İran kültürüyle de etkileşim olabileceğini belirtirken Mirac ve Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması hadisesiyle ilgili olarak, *“İki farklı rivayetin birleştirilip böyle bir kurguyla anlatılmasının ipuçlarını yakalamak hiç de zor değildir. Hlbuki göğsü yarılması hadisesine dair haberlerle, miraca dair rivayetler arasında hiçbir bağlantı yoktur. Ancak her iki olayın muhtevası benzer gizemli tasvirleri barındırdığı için kolayca birbirine karıştırılmış ve böylece miraç*

¹⁶³ nkal, *Muhtasar Siyer-i Nebi*, 60-63.

¹⁶⁴ nkal, *Muhtasar Siyer-i Nebi*, 62.

¹⁶⁵ Siyer TV, sve-i Hasene Olarak Hz. Peygamber'in (sas) rnekliliği | Prof. Dr. Ahmet nkal, (Erişim 27 Aralık 2024 <https://www.youtube.com/watch?v=PQ8PxQodR8M>).

anlatıları içerisine göğüs yarılması hadisesi de eklenmiştir."¹⁶⁶ değerlendirmesini yapmıştır. Balcı, bu fıkriyle Önkâl'dan tamamen ayrı bir kanaatte hadiseye yaklaşmıştır.

Mukayese edilmesi açısından belirlediğimiz bir diğer konu ise Hz. Peygamber'in doğumu ve doğumu ile gerçekleştiği rivayet edilen mucizeler konusudur. Konu ile ilgili görüşlerini aktaracağımız ilk isim yine Mehmet Azimli olacaktır. Hepimizin bildiği Rebûlevvel ayının 12. Günü, Hz. Peygamber'in doğduğu rivayetini genel kabul olarak eserinde zikreden ve bu hususta herhangi bir itirazda bulunmayan Azimli, Hz. Peygamber'in doğumu esnasında meydana gelen olağanüstü olayların aktarıldığı rivayetleri değerlendirmiştir. Yazarımız genel olarak daha önceki mucizevi rivayetleri mübalağalı bulduğu gibi bu hususta da Hz. Peygamber'in doğumunu yüceltmek esaslı abartılı rivayetler olduğu kanaatindedir. Yazarımız bilinenin aksine Hz. Peygamber'in doğduğu gece herhangi bir mucizeyle karşılaşmadığı kanaatini belirtmektedir. Hz. Peygamber'in doğumunun sıradan bir doğum olduğunu söyleyen yazar, Hz. Peygamber'in dedesinin bile bu doğumu cariyeden haber aldığını eklemiştir. Eğer bahsi geçen rivayetlerdeki gibi olağanüstü olaylar yaşansaydı, bu halk tarafından bilinir ve ilerleyen zamanlarda anlatılırdı düşüncesi yazarı bu doğumun normal bir doğum olduğu düşüncesine itmiştir.¹⁶⁷

Konuyla ilgili görüşlerini aktaracağımız ikinci isim Şefaettin Severcan'dır. Severcan, Peygamber efendimizin Fil yılında Fil olayından 55 gün sonra doğduğundan bahsetmektedir. Daha sonra miladi takvime geçirirken oluşan farklı tarihlere değinmiş, yaygın kanaate göre ise bu tarihin 20 Nisan 571 olarak kabul edildiğini aktarmıştır. Hz. Peygamber doğmadan önce, doğumunda ve doğumunun akabinde meydana geldiği rivayet edilen mucizeleri de değerlendiren Severcan, bu mucizeler arasında atalarının alnındaki nur, doğum sırasında Mecusilerin ateşinin sönmesi, Save gölünün kuruması, Kisra sarayının yıkılması gibi mucizeler olduğunu belirtmiştir. Yazarımız bu husustaki ifadelerin edebi ve sembolik olduğundan söz etmiştir. Aslında yıkılanın saray, kuruyanın göl, sönenin ateş olduğundan değil; Kisra'nın saltanatının bittiğinden, dünyadaki dinsizlik ateşinin söndüğünden, Çin'in, Bizans'ın hakimiyetinin bittiğinden ve bu durumların bu şekilde mecazi bir üslupla aktarıldığı kanaatini belirtmiştir. Ayrıca bu rivayetleri aktaranların da eleştirilmemesi gerektiğini savunan Severcan bu rivayetlerin iyi

¹⁶⁶ İsrail Balcı, *Hz. Peygamber ve Mucize* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 242.

¹⁶⁷ Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 69-76.

niyetle insanların inançlarını güçlendirmek maksadıyla olduğu gibi aktarıldığını belirtmiştir.¹⁶⁸

Konuyla alakalı olarak İbrahim Sarıçam Hz. Peygamber'in Fil yılında Fil olayından elli beş gün sonra 20 Nisan 571 tarihinde doğduğunu belirtirken Hz. Peygamber'in doğumu sırasında gerçekleşen olağanüstü olaylar konusuna Hz. *Muhammed ve Evrensel Mesajı* isimli eserinde yer vermemiştir.¹⁶⁹

Konuyla ilgili Ahmet Önkal ise, Hz. Peygamber'in Fil olayından elli veya elli beş gün sonra 20 Nisan 571 tarihinde dünyaya geldiğini aktarmıştır. Önkal, Hz. Peygamber'in doğumu hususunda kaynaklarda yer alan mucizevi rivayetlerin, sahih rivayetler olmadığını, Hz. Peygamber'i yüceltmek maksadıyla söylendiğini de eklemiştir. Konuyla ilgili Hz. Peygamber'in "*Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı bir şekilde övdükleri gibi beni aşırı övgü ile göklere çıkarmayın*", hadisini hatırlatmıştır.¹⁷⁰ Önkal, Hz. Peygamber'in Allah'ın izniyle mucize sahibi olduğunu belirtirken, onu yüceltmek maksadıyla sahih olmayan rivayetlerle mucizeler nispet etmenin yanlış olduğu kanaatini de belirtmiştir.¹⁷¹

Hz. Peygamber'in doğumu hakkında görüşlerine yer verdiğimiz isimlerin Hz. Peygamber'in doğum tarihi ile ilgili olarak ittifak içerisinde oldukları dikkat çekicidir. Hz. Peygamber'in doğumu esnasında gerçekleşen mucizevi olaylara gelince Azimli, Hz. Peygamber'in doğumunun son derece sıradan olduğunu savunmaktadır. Severcan ise bambaşka bir bakış açısıyla olayı değerlendirmektedir. O, yaşanan mucizevi olayları bir devrin sonunun geldiğinin edebi bir anlatımı olarak kabul etmektedir. Bunların dünyanın dengesinin değişeceğini gösteren sembolik ifadeler olduğunu söylerken bu rivayetleri aktaranların insanların inancını güçlendirmek istedikleri için iyi niyetle aktarılmış rivayetler olduğu kanaatini belirtmiştir. Sarıçam, bu konuya değinmemeyi tercih ederken Önkal, insanların Hz. Peygamber'i yüceltmek maksadıyla mübalağalı rivayetlerle ona sahih olmayan mucizeler yüklediğini söylemiştir. Bu hususta Hz. Peygamber'e doğumunda isnat edilen birçok mucizenin (Sâve gölünün kuruması, 1000 yıllık ateşin sönmesi, daha önce olmayan parlak yıldızların çıkması vs. gibi) Hz. Peygamber'i yüceltmek adına yazılan ve sahih olmayan bilgiler olduğunu dile getirmiştir. Kendisi, Hz. Peygamber'in yüceltilmek için bu tarz şeylere ihtiyacı

¹⁶⁸ Severcan, *Hz. Muhammed ve İslam Daveti Mekke*, 1/118-124.

¹⁶⁹ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 61.

¹⁷⁰ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebi*, 57-58.

¹⁷¹ Önkal, *Muhtasar Siyer-i Nebi*, 59.

olmadığını onun getirdiği ilahi mesajın, sürmüş olduğu güzel ahlak abidesi hayatının zaten bizim için yeterli olduğunu aktarmış ve Hz. Peygamber'in *"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı bir şekilde övdükleri gibi beni aşırı övgü ile göklere çıkarmayın"* uyarısını eserlerinde aktarmıştır.¹⁷²

Mukayesede yer vereceğimiz son konu Rahip Bahîrâ olayıdır. Bu bağlamda görüşlerini aktaracağımız ilk isim Mehmet Azimli'dir. Azimli, olayı rivayetler ışığında Hz. Peygamber'in, amcası Ebu Talip'le birlikte ticaret için gittiği Şam yolculuğu esnasında Bahîrâ isimli şahsın, Hz. Peygamber'i görüp onu incelemesi sonucunda onun büyük birisi, yani bir Peygamber olacağını amcasına söylemiş, bu sebeple onu Şam'a götürmemesi gerektiğini burada Yahudilerin onu öldürebileceklerini söyleyerek Hz. Peygamber'in geri dönmesini sağladığını aktarmıştır. Azimli, özellikle oryantalistlerin bu rivayetleri kullanarak, Hz. Peygamber'in getirdiği vahyi Bahîrâ'dan aldığı hususunu işlemeye çalıştıklarını belirtmiştir. Yazar, yapılan bu ithamlara karşı 12 yaşında bir çocuğun nasıl olur da birkaç saat içinde öğrendikleriyle 28 sene sonrasında böyle bir olayın içine gireceğini sorgulamıştır. Aynı zamanda teslis inancına sahip bir kimsenin de tevhit inancının ön planda olduğu bir din öğretmesi ihtimalini son derece manidar bulmuştur. Yine müşriklerin bu hususta Bahîrâ'yı itirazlarında kullanmamalarını da delil olarak göstermiştir. Bu açıklamaları yaptıktan sonra Azimli bu olayın gerçekçiliği hakkındaki eleştirilerden bahsetmeye başlamıştır. Rivayetin senedinin zayıflığı hususunu hatırlatan yazar konuyla ilgili Zehebî, Mevdûdî gibi isimlerin eleştirilerine çalışmasında yer vermiştir. Ayrıca Ahmet Önkâl'in konuyla ilgili bakış açısına da eserinde değinmiştir. Bu bağlamda Önkâl'in Hz. Peygamber'in Peygamberlik sonrasında yaşadığı olaylar hakkında bile bazen ihtilaflar olduğunu söylediği bu sebeple de henüz Peygamber olmadan önce yaşanan bu hadisedeki isimlerin tespitinin ne kadar sağlıklı olduğunun şüpheli olduğunu belirttiğini söylemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in nübüvvetten sonra böyle bir olay yaşasaydı, tebliğ faaliyetleri esnasında bunu kullanacağı fikrine sahip olduğunu çalışmasında aktarmıştır. Yazarımız ardından kendi değerlendirmelerine başlamıştır. Bu hususta, o yaştaki bir çocuğun Bahîrâ'ya çok olgunca cevaplar vermesini, birçok insan içinde yaşanan olayın kimse tarafından aktarılmamasını ve Hz. Peygamber'in rivayete göre putları Bahîrâ'nın karşısında eleştirmesini tutarsız bulmuştur.

¹⁷² Önkâl, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 57-58.

Nübüvvet görevi kendisine verilmeden önce peygamber olacağından habersiz olan Hz. Peygamber'in böylesi bir olay yaşamasını yazarımız imkân dâhilinde görmemektedir. O, bu tarz rivayetleri hayal ürünü oluşturulmuş, İsrailiyyat içeren ve Hz. Peygamber'e mucizevi durumlar yüklenmek istemesinden ötürü uydurulmuş rivayetler olduğundan da bahsetmiştir. Ek olarak Hz. Peygamber'in, peygamberlik öncesinde öldürülmek istenmesi rivayetlerini de Hz. Musa ve Hz. İsa'nın öldürülmek istenmesi durumlarına karşı uydurulmuş rivayetler olduğunu dile getirmiştir.¹⁷³

Görüşlerine yer vereceğimiz ikinci isim olan Severcan ise, Hz. Peygamber'in ilk Şam seferini, Hz. Hatice'nin kervanıyla olan seferini, Hübaşe panayırı seferini, Rahip Basil'in rivayetlerini ve Kalankatlı Moses'in aktardıklarını tek tek eserinde detaylarıyla birlikte anlatmıştır. Bu anlatımlarda dikkatimizi çeken nokta ilk Şam seferi rivayetinde Bahîrâ'nın teslisi değil tevhidi savunan bir Hristiyan olduğu bilgisidir. Ardından aktarılan bu rivayetleri değerlendirmeye alan Severcan, bahsi geçen olayın neredeyse tüm klasik İslam tarihi kaynaklarında geçtiğini söyledikten sonra olayın büyük problemler barındırdığını belirtmiştir. Severcan daha sonra klasik kaynakları yazan yazarlardan, çağdaş yazarlara varıncaya kadar konuyla ilgili kısımları, daha sonra kendi vardığı sonucu eserinde aktarmıştır. Buna göre olayın doğruluğu kabul edildiğinde Hz. Peygamber'in kendisine risalet vazifesi verileceğinden önceden haberdar olacağı manasının çıkacağını bunun da başta Kurân'ı Kerim'e aykırı olacağı kanaatini belirtmiştir. Bu kanaatini de Kasas Suresi 86. ve Şûrâ Suresi 52. ayetle delillendirmiştir. Yine Hz. Peygamber'in, nübüvvet görevi esnasında Müşriklere karşı bu olayı ispat niteliğinde kullanmaması Severcan'a göre bu rivayeti sorunlu kılan bir başka noktadır. Yazar, ilk Müslümanların da bu rivayeti kullanmadığını belirtmiş, oluşan değerlendirme farklılıklarını da zikrettikten sonra konuyla ilgili nihai düşüncesini aktarmıştır. Severcan bu olayı doğru kabul etmeyi Kur'an'a ve sünnete aykırı bulmuş, ıslah edildiğinde kalan kısmının da ilmi bir niteliği olmadığını vurgulamıştır.¹⁷⁴

İbrahim Sarıçam ise konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber'in dokuz veya on iki yaşındayken amcasıyla birlikte ticaret maksadıyla Suriye'ye gittiğini belirtir. Busrâ mevkiinde konaklarken Bahîrâ isimli rahibin Hz. Peygamber'i fark edip ona

¹⁷³ Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 94-102.

¹⁷⁴ Severcan, *Hz. Muhammed ve İslam Daveti Mekke*, 1/141-157.

bazı sorular sorduktan sonra Hz. Peygamber'in amcasına onu korumasını tembihlediği, amcasının ise Şam'a gitmekten vazgeçip Mekke'ye döndüğü rivayetini aktarmıştır. Sonrasında rivayeti değerlendiren Sarıçam, olayın Hristiyan tarihçiler tarafından çarpıtıldığını, durumdan rahatsız olan Müslüman âlimlerin de buna karşılık bu olayı reddettiğini söylemiştir. Sarıçam ise olay yaşanmış bile olsa o yaşlardaki bir çocuğun birkaç saat içinde Kur'an ile ilgili bilgileri öğrenemeyeceğini, ayrıca Hristiyan ve İslâm akaidinin tevhit noktasında birbirleriyle uyuşmadığını ve o kafiye bulunanların böyle bir olay yaşansaydı bunu anlatmaktan geri durmayacaklarını belirtmiştir.¹⁷⁵

Önkâl ise konuyla ilgili olarak eseri *Muhtasar Siyer-i Nebî'de* öncelikle olayı aktarmış ve bu konuda farklı rivayetler olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili Tirmizî ve Zehebî gibi isimlerden gelen rivayetleri aktaran ve değerlendiren Önkâl, Hz. Peygamber'in çocukluğunda amcasıyla birlikte bir yolculuk yaptığını aktarmıştır. Ancak anlatılanların aksine yapılan yolculuğun Şam'a değil Busrâ'ya gidilmiş olabileceğini, Rahip Bahîrâ'nın da en fazla kendi dinini tebliğ için kafiyeyle ilgilenmiş olabileceği kanaatini eserinde aktarmıştır.¹⁷⁶

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, Azimli bu olayı İsrailiyat içeren ve Hz. Peygamber'i yüceltmek adına uydurulmuş rivayetler olarak görmektedir. Bunu yaparken de nübüvvetten haberi olmayan Hz. Peygamber'in bu olayı yaşamasının bu husustan haberi olması anlamına geleceğini ve o yaştaki kimsenin Bahîrâ'nın sorularına mantıklı cevaplar veremeyeceğini delil olarak göstermiştir. Severcan ise olayın büyük problemler taşıdığını belirtmiş, olayın kabulünün ayetlere aykırı olacağını düşünmüştür. Bu kanısında da ayetlerde nübüvvetten, Hz. Peygamber'in haberi olmadığının anlatılması belirleyici olmuş, bu olayın kabulünün nübüvveti haberli hale getireceğini düşündüğünden bu olayı reddetmiştir. Sarıçam ise, rivayetlerin aksine böyle bir olayın yaşanıp yaşanmadığının bile belirsiz olduğunu, şayet gerçek olsa bile nübüvvetle alakalı olamayacağını aktarmıştır. Önkâl ise bu seferde Şam yerine Busrâ panayırılarına gidilmiş olması gerektiğini, Busrâ'nın tarihi çok eski bir ticaret merkezi olmasına dayandırarak savunmuş, Rahip Bahîrâ'nın da en fazla kendi dinine tebliğ için kafiyeyle ilgilenmiş olabileceği kanaatini ortaya koymuştur. Bu görüşlerden anlaşılan olayın rivayetlerdekini aksine nübüvvetle alakalı olmadığı hususunda

¹⁷⁵ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 65-66.

¹⁷⁶ Önkâl, *Muhtasar Siyer-i Nebî*, 64-66.

görüşlerini aktardığımız kimselerin fikir birliği içerisinde olduğudur. Olayın yaşanmış veya yaşanılmamış olması noktasında ise Azimli net bir şekilde olayı reddederken, Severcan, göstermiş olduğu deliller ışığında olayı kabul etmemekte, Sarıçam yaşanıp yaşanmadığı noktasında tereddütle yaklaşırken, Önkal olayın gerçekleştiği mevkinin farklı olabileceğini anlatmıştır.

4.6 Çalışmalarda Kullandığı İlmî Dil

Önkal, çalışmalarını oluştururken zaman zaman edebi ifadelere ve şiirlere yazısında yer verse de genellikle sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Eserlerinde ifadelerini okurlarını bunaltmayacak açıklıkta yaptığı görülmektedir. Kendisi de bu hususta yazmış olduğu eseri *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* isimli kitabında davetçinin muhatap olacağı kimselere karşı kullanması gereken tavrı özetlediği şu cümlesi bu konuda dikkatli olduğunun ispatıdır. “*Ona yapılan güzel muamele, kullanılan münasip lisan, içinde kıvılcımlar meydana getirecek uyanışı temin edecektir.*”¹⁷⁷

Bu bağlamda Hz. Peygamber'in de örnek alınması gerektiğini savunan Önkal, Hz. Peygamber'in bir hadisinde “*Herkese derecesine göre davranın.*” buyurduğunu aktarmıştır.¹⁷⁸ Kendisi için de eserlerinde Hz. Peygamber'i örnek gösterdiği gibi açık ve sade bir dil kullandığını söylemek bizim açımızdan mümkün gözükmektedir.

¹⁷⁷ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 273.

¹⁷⁸ Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, 275.

5. SONUÇ

Ahmet Önkal, Türkiye’de son dönemde yetişmiş etkili İslâm tarihçilerindendir. Yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın başında yapmış olduğu çalışmalar ve yetiştirdiği öğrencileri ile İslâm dünyası ve Türkiye için önemli bir bilim insanı mesabesinde-dir.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’ne yazmış olduğu 83 madde ile ansiklopediye önemli katkı sunmuştur. Yazmış olduğu maddeler arasında 44 madde şahıslarla, 19 madde kabilelerle, 6 madde savaşlarla ilgilidir. Kalan maddeler ise bölge, terim ve çeşitli olaylarla alakalıdır.

Genellikle Siyer ve Raşid Halifeler üzerine çalışmaları olan Önkal’ın, geleneksel İslâm Tarihi anlayışından çok da uzaklaşmadan bunun yanı sıra modern dünyanın verdiği bakış açılarını da kullanan bir zihin dünyasına sahip olduğu eserlerini incelediğimizde dikkatimizi çeken hususlardandır. Tartışmalı hususlarda öncelikle konuyla ilgili rivayetleri ortaya koyan ve ardından değerlendiren Önkal’ın konuyla ilgili kanaatlerini de çekinmeden paylaştığı dikkat çekmektedir.

Kendisinin en dikkat çekici eseri olduğunu düşündüğümüz eseri 28 baskı yapmış olan, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu* isimli kitabıdır. Kitapta yazan bilgilerin diğer çalışmalarında da varlığını hissetmemiz ve Ahmet Önkal’ın hayatını incelediğimizde kendisinin karakteristik yapısında da bu eserin izlerini görmemiz bizde bu kanaati oluşturmuştur. Ahmet Önkal’ın bu ödüllü eserinde özellikle bir İslâm davetçisinin nasıl olması gerektiğini, kendini her anlamda donanımlı hale getirerek, muntazam bir donanıma sahip olunması gerektiğini aktarmaktadır. Önkal, bu eserinde sadece Siyer, İslâm Tarihi gibi kendi alanı içerisinde kalmamış, felsefe ve sosyal bilimler gibi diğer alanlardan da yararlanarak geniş kapsamlı bir eser hazırlamıştır. Yazdığı eserde davetçinin Hz. Peygamber’i örnek alması gerektiğini ifade eden ve en iyi davetçinin Hz. Peygamber olduğunu vurgulayan Önkal, bunun yanı sıra modern dünyanın ve teknolojinin getirmiş olduğu yeni problemlere, yeni tartışmalara da İslâm davetçisinin nasıl yaklaşması gerektiğini aktarmıştır. “Allah yoluna davet, İslâm dininin hayatıdır. Çünkü din, davetle gelişmekte ve davetle yaşamaktadır,” diyerek bir Müslümanın, daveti hayatının ortasında tutması ve bunun için gayret göstermesi gerektiğini savunmuştur. Belki bu sözünden dolayı da hayatının her anında insan yetiştirme, eserler hazırlama, İslâm’a ve Müslümanlığa yararlı olma gayreti içinde olduğu göze çarpmaktadır.

Gerek *Râsûlullâh'ın İslâm'a Davet Metodu* eserinde gerekse de diğer eserlerinde her zaman fikirlerini, eserinde aktarmış olduğu bilgileri ayetler ve hadislerle temellendirme gayreti içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Arkadaşlarının kendisini anlatırken bahsettiklerinden ve eserlerinde aktardığı bilgilerden aynı zamanda iyi bir tefsir bilgisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Siyer ile desteklenen bir tefsir anlatımına sahip olan Önkâl'in bu anlatımının dinleyiciler tarafından da beğeniyle dinlenildiği anlatılmaktadır.

Ahmet Önkâl'in bir diğer dikkat çekici eseri *Muhtasar Siyer-i Nebî* isimli eserdir. Bu kitabı dikkat çekici yapan ise Önkâl'in, *İslâm Tarihi 1*, *İslâm Tarihi 2* ve *Muhtasar Siyer-i Nebî* isimli üç eserlik bir projesi olmasıdır. Projenin diğer iki eseri olan *İslâm Tarihi 1* ve *İslâm Tarihi 2* parçası Ahmet Önkâl'in editörlüğünde yayınlanmıştır. Önkâl, *Muhtasar Siyer-i Nebî* isimli eseri ise bizzat kendisi yazmak istemiş, konu başlıklarını belirlemiş ancak eseri tamamlamaya ömrü vefa etmemiştir. Bedir savaşını yazdıktan sonra eseri yarım kalan Önkâl'in çalışmasını, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri tamamlamıştır.

Önkâl'in yapmış olduğu programlarda savunduğu ve kendisinin gerek din anlayışı gerekse de İslâm Tarihi anlayışında etkili olduğunu düşündüğümüz bir başka özelliği ise Allah'a karşı samimiyetle ve araya başka hiçbir aracı katmadan doğrudan Allah'a yönelmesi gerektiğini savunmasıdır. Müslümanların özelliklerinden bahsederken bu konuları da işleyen Önkâl, Müslümanın bir özelliği olarak bu hususlara değinmiş hiçbir aracı katmadan doğrudan Allah'a yönelilmesini, insanların kararlarının sorgulama yapmadan direkt kabul edilmemesini, Allah'ın vermiş olduğu akıl ve muhakeme yeteneğini kullanarak olayları süzgecimizden geçirerek kabul etmemiz gerektiğini savunmuştur. Bu konuda yapmış olduğu bir programda Hz. Peygamber'in Bedir Gazvesinde orduları yerleştirirken mevzi alınmasıyla ilgili düşüncesinin vahiy kaynaklı olup olmadığını soran arkasından da bölgeye hâkim olduğu için daha münasip bir mevzilendirme fikri veren sahabînin olayını anlatan Önkâl, Hz. Peygamber'in sonuçta yaptığı istişarelerle bu fikri kabul ettiğini belirtmiştir. Bu olayı anlatarak Hz. Peygamber'in Sahabîleri nasıl sorgulayıcı bir biçimde yetiştirdiğini ve Peygamber de olsa insanların fikirlerine nasıl muamelede bulunduğu ve yeri geldiğinde kendi fikri yerine tercih edebildiğini belirtmiştir. Önkâl, bu sayede Müslümanların

bağnazlıktan uzak ve mantıklı hareket etmesini, istişarenin de sıklıkla kullanılması gerektiğini savunmuştur.

Kendisi hakkında çekilen belgeselde ve kendisi hakkında anlatılan hatıralarda Ahmet Önkâl için öne çıkan bir başka husus öğrencilerine ve derslerine sıklıkla bağlı olduğu, hastayken bile derslerini düşündüğüdür. Hayatını İslâm Tarihi'ne ve ilme adayan Önkâl'ın hastalığında ve sağlığında yapmış olduğu işlerden bu husustaki hassasiyetini fazlasıyla görmekteyiz. Öğrencilerinin müsaitlik durumunu göz önünde bulundurarak derslerini cumartesi günü işlemesi bile bu husustaki fedakârlığını görmemiz için yeterlidir.

Ahmet Önkâl'ın, ilim anlayışında ve hayatında liyakate de önem verdiği tespit ettiğimiz hususlardandır. Bu konuda örnek olarak dekanlık görevi yürüttüğü sırada fakültesinde yapılacak bir alımda kendisine alınmasını talep ettikleri kişiyi değil daha çok hak ettiğini düşündüğü kişiyi işe almasını örnek gösterebiliriz.

Kendisinin alçak gönüllü ve mütevazı bir kişiliğe sahip olduğu, insanların kendisiyle ilgili bahsettikleri hatıralardan anlaşılmaktadır. Dekanlık görevi yürüttüğü sırada, fakülte binasının yenilenmesi için yazmış olduğu mektuptan da bu durum son derece iyi anlaşılmaktadır. Dekanlığı esnasında öğrencilerinin daha iyi olanaklarda yetişebilmeleri için yaptığı çalışmalardan biri olan bu mektubu ve diğer gayretleri sonucunda kendi döneminde olmasa da fakülte binasının yenilenmesinde emeğinin büyük olduğu görülmektedir.

Ahmet Önkâl'ın iyi seviyede Arapça ve Fransızca bilmesi onun İslâm tarihçiliği noktasında gerek klasik İslâm Tarihi eserlerine olan vukûfiyetinde gerekse de Batı dünyasında yazılan bilhassa kendi alanı ile ilgili olan eserlere olan hâkimiyetini güçlendirmiştir. Yetiştirdiği öğrencilerine de yabancı dil noktasında kendilerini geliştirmelerini tavsiye etmiştir.

Siyer'e düşkünlüğü hatta Hz. Peygamber'in hayatını işlerken duygusallaştığı bilinen Önkâl'ın, Hz. Peygamber'in hayatı ve Siyer ile ilgili tartışmalı konularda genellikle ilgili rivayetler ışığında kanaatleri bulunmaktadır. Önkâl'ın kanaat kullandığı bu konulardan birisi Hz. Peygamber'in ümmiliği meselesidir. Konuyla ilgili bir makale yazan Önkâl, öncelikle her tartışmalı konuda yaptığı gibi konuyla alakalı farklı fikirleri ve rivayetleri sıralamış, ardından da bu rivayetleri değerlendirmiştir. İlgili değerlendirmeyi yaptıktan sonra Ankebût Suresi 48. ayeti delil göstererek Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediği fikrine sahip

olduğunu belirtmiştir. Önkal bu hususta olsa olsa Hz. Peygamber'in ömrünün sonlarına doğru bazı kelimelere aşına olabileceğini de kanaatine eklemiştir.

Önkal'ın İslâm Tarihçiliği'ne bakıldığında Neseb alanında da bilgi birikiminin olduğu bu konuyla alakalı yazmış olduğu makalelerden anlaşılmaktadır. Diğer taraftan İslâm Tarihçiliğinde tarafsızlık olması gerektiği fikrine sahip olan Önkal, bu hususta yazmış olduğu bir makalede tarafsızlık konusuyla ilgili tarihten bu yana sorunlar olduğunu örneklerle aktarmıştır.

Önkal, Kur'an'ın sünnetsiz anlaşılamayacağını, sünnetin de iyi anlaşılabilmesi için Siyer'in bilinmesi gerektiğini savunmuştur. Bu iki ilmin et ve tırnak gibi birbirinden ayrılamaz olduğunu savunan Önkal, bu konudaki fikirlerini "Kur'an'ın Anlaşılmasında Sünnet'in Yeri ve Önemi" isimli yazısında detaylı bir şekilde dile getirmiş, Siyer bilmenin bir Müslüman için ne kadar önemli olduğu fikrini aktarmıştır.

Önkal'ın çalışmalarını incelerken dikkatimizi çeken bir başka nokta tam manasıyla bir müstakil siyer kitabının olmayışıdır. Her ne kadar Muhtasar Siyer-i Nebî isimli kitabı olsa da bu kitabın da tamamını yazmaya ömrünün vefa etmemesinden dolayı kendisinin tam manasıyla bir siyer kitabına sahip olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Son olarak Önkal ve onun İslâm Tarihçiliği adına genel bir değerlendirme yapacak olursak, Önkal'ın geçmişten gelen İslâm Tarihinin geleneksel yapı taşlarına aykırı olmayan fakat günümüz teknolojisinin ve modernleşen dünyanın getirmiş olduğu sorunlara cevap verebilecek nitelikte bir İslâm Tarihi anlayışına sahip olduğunu söylememiz kendisi için yanlış olmayacaktır. Gerek alanında yapmış olduğu çalışmalardan ve bu çalışmalarda belirtmiş olduğu fikirlerinden, gerekse de Hz. Peygamber'i anlatırken zaman zaman uygulandığını belirten rivayetlerden, kendisinin Hz. Peygamber'i ve onun hayatını ele alırken son derece duygusal ve hassas bir zihin yapısında olduğunu hissediyoruz. Şüphesiz ülkemiz ve İslâm Tarihi alanı için önemli bir artı değer olduğunu düşündüğümüz Ahmet Önkal'ın, yapmış olduğu çalışmaların, bu alana ilgisi olan herkes tarafından incelenmesi ve doğru anlaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Bu kanaatimizden ötürü de Ahmet Önkal'ın hayatını, eserlerini ve İslâm Tarihçiliğini bu çalışmada elimizden geldiğince çalışma gayreti içerisinde olduk. İslam Tarihi alanı ve diğer alanlar için Ahmet Önkal gibi isimlere ülkemizin ve hatta dünyanın her zaman ihtiyacı olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- Ahmet Önkâl'ın Ailesi. Kişisel Görüşme. 27/11/2024.
- Atçeken, İsmail Hakkı. Kişisel Görüşme. 12/11/2024.
- Azimli, Mehmet. *Siyeri Farklı Okumak*. Ankara: Ankara okulu Yayınları, 2017.
- Balcı, İsrâfil. *Hız Peygamber ve Mucize*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Berk, Mustafa Evren. Prof. Dr. Ahmet Önkâl Belgeseli (Film, 2021).
https://www.youtube.com/watch?v=ZBViqm_z638).
- Dadan, Ali. Kişisel Görüşme. 11/11/2024.
- Din Eğitimi Sempozyumu (Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefi Temelleri)*.
ed. Ahmet Önkâl vd. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010.
- Günümüz İslâm Toplumlarında İnanç Problemleri Sempozyumu*. ed. Ahmet Önkâl vd. Konya:
Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2011.
- Hadis ve Sünnet Sempozyumu (Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü)*. Ed. Ahmet Önkâl
vd. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008.
- Kamit, Maşide. Kişisel Görüşme. 12/11/2024.
- Kapar, Mehmet Ali vd. *İslâm Tarihi- 1*. ed. Ahmet Önkâl. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2023.
- Kapar, Mehmet Ali vd. *İslâm Tarihi- 2*. ed. Ahmet Önkâl. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2024.
- Kapar, Mehmet Ali. Kişisel Görüşme. 11/12/2024.
- Kur'an'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu*. ed. Ahmet Önkâl. Konya: Konya
İlahiyat Derneği Yayınları, 2007.
- Önkâl, Ahmet. "Abdullah b. Hanzale". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/104-105.
İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Önkâl, Ahmet. "Abdurrahman b. Avf". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 1/157-158. İstanbul:
TDV Yayınları, 1988.
- Önkâl, Ahmet. "Abdurrahman b. Semüre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/171-172.
İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Önkâl, Ahmet. "Abdüluzâ (Benî Abdüluzâ)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/276.
İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Önkâl, Ahmet. "Addâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/355-356. İstanbul: TDV
Yayınları, 1988.
- Önkâl, Ahmet. "Adî b. Kâ'b (Benî Adî b. Kâ'b)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/380.
İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Önkâl, Ahmet vd. *Ahlak Sempozyumu (Modern Çağda Ahlak)*. Konya: Konya İlahiyat Derneği
Yayınları, 2012.
- Önkâl, Ahmet. "Ahnef b. Kays". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/174. İstanbul: TDV
Yayınları, 1989.
- Önkâl, Ahmet. "Ahnes b. Şerîk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/174-175. İstanbul:
TDV Yayınları, 1989.

- Önkal, Ahmet. “Akabe Biatları”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/211. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. “Âkıl b. Bükeyr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/247-248. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. “Akıl b. Ebû Tâlib”. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 2/264. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. “Alâ b. Hadramî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/310. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. “Alâ b. Vehb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/311. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. “Alkame b. Ulâse”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/468. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. “Âmir b. Abdullah”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/65. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Âmir b. Lüey (Benî Âmir b. Lüey)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/66. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Âmir b. Tufeyl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/68. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Abase”. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 3/79. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Adî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/79. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Âs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/79-81. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Avf (Benî Amr b. Avf)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/82. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Cemûh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/82-83. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr B. Hamık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/84. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Sâbit”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/90. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Selime”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/91. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Amr b. Zübeyr b. Avvâm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/95. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Anber (Benî Anber)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/194. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Araplarda Ensâb İlmi ve İslâm Tarihi Açısından Önemi”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 117-132.

- Önkal, Ahmet. “Arface b. Herseme”. *Türkiye Diyanet İslâm Vakfı Ansiklopedisi*. 3/354. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Asrı Saadet’te Mescidin Önemi ve Yaptığı Görevler”. *Diyanet İlmi Dergi* 19/3 (1983), 49-55.
- Önkal, Ahmet. “Ayneyn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/270. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Bâhile (Benî Bâhile)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/483. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Bâhilî, Abdurrahman b. Rebîa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/483-484. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Bahran Gazvesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/491. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. “Batn-ı İdam Seriyyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/202. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Bekir b. Vâil (Benî Bekir b. Vâil)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/362-363. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Bekkâ (Benî Bekkâ)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/363. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Belî (Benî Belî)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/414-415. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Berâ b. Mâlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/469. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Berâ b. Ma’rûr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/470. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Beşîr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/554-555. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Beytülmidrâs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/95. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Bir Siyer Kaynağı Olarak Buhârî: Kitâbü’l-Meğâzî Örneği”. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 11/1-2 (2016), 73-80.
- Önkal, Ahmet. “Bi’rîmaûne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/195-196. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet-Bozkurt, Nebi. “Cami”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/46-56. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet-Bozkurt, Nebi. “Deve”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/222-226. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Önkal, Ahmet. “Buvât Gazvesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/478. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Bürek es-Sarîmî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/492. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

- Önkal, Ahmet. “Büreyde b. Husayb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/492. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Ca’fer b. Ebû Tâlib”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/548-549. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Önkal, Ahmet. “Câriye b. Kudâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/158. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cârûd b. Muallâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/160. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cedîs (Benî Cedîs)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/213-214. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cehâlet Savunuculuğu Mu?”. *Güldeste* 1/2 (1982), 3-4.
- Önkal, Ahmet. “Cezîme el-Ebraş”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/508-509. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Ci’râne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/25. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Civâr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/34-35. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cumah (Benî Cumah)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/93. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cübeyr b. Mut’im”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/104-105. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cüheyne (Benî Cüheyne)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/107. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cünâde b. Ebû Ümeyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/116. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cüreş”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/137. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cürhüm (Benî Cürhüm)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/138. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cüşeyş ed-Deylemî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/139. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Cüzâm (Benî Cüzâm)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/149. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Daha Verimli Bir Eğitim İçin İlahiyatçılara Düşen Görevler”. *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*. 120-126. Samsun: 1988.
- Önkal, Ahmet. “Dâr (Benî Dâr)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/483. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Çerçevesinde İmam-Cemaat İlişkileri”. *1. Din Hizmetleri Sempozyumu*. 2/575-588. Ankara: 2008.

- Önkal, Ahmet. “Dühât-ı Arab”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/18-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Önkal, Ahmet. “Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Örnekliğinde İslâm Fetihlerinin Âmilleri”. *12. Uluslararası Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğleri*. 25-35. İstanbul: 2016.
- Önkal, Ahmet. “Ebû Ubeyde b. Cerrâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/249-250. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Önkal, Ahmet. *Efendimiz Hayatı-Güzel Ahlâkı Tebliğ Ettiği Dinin Esasları*. Konya: Hüner Yayınevi, 2009.
- Önkal, Ahmet. “Ensâbla İlgili Eserler”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1991), 55-72.
- Önkal, Ahmet. “Erkam b. Ebû'l-Erkam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/305. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Önkal, Ahmet-Erul, Bünyamin. “Hz. Peygamberler'in Tebliğ Yükümlülüğü Açısından Vedâ Hutbeleri”. *Hiz. Peygamber'in Vedâ Haccı Hutbeleri Sempozyum Tebliğleri*. 2-3 Kasım 2019. (2021) 277-291.
- Önkal, Ahmet. “Hâlid b. Sinân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/288. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Önkal, Ahmet. “Hanzale b. Mâlik (Benî Hanzale b. Mâlik)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/51-52. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Önkal, Ahmet. “Hazrec (Benî Hazrec)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/143-144. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Önkal, Ahmet. “Hevze el-Hanefî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/285. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Önkal, Ahmet. “Hicret”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/458-462. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Önkal, Ahmet. “Huzâa (Benî Huzâa)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/431-433. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Önkal, Ahmet. “Hücre-i Saâdet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/456-458. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Önkal, Ahmet. “Hak'ka Çağrı ve Sabır”. *Oku Mecmuası* 10/104 (1970), 12.
- Önkal, Ahmet. “Hz. İbrahim'in Tebliğ Metodu”. *1. Hz. İbrahim Sempozyumu Bildirileri*. ed. Ali Bakkal. 163-172. Şanlıurfa: 2007.
- Önkal, Ahmet. “Hz. Peygamber'in Tebliğindeki Temel Prensibleri”. *Altınoluk Dergisi* 24 (1988), 35-37.
- Önkal, Ahmet. “Hz. Peygamber'in Ümmiliği”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 249-262.
- Önkal, Ahmet. “İbn Sad'ın Kitâbü't-Tabakât-İl-Kebîr'inin İslâm Kültüründeki Yeri ve Önemi”. *Bir Âlim Bir Eser: İbn Sa'd ve Tabakât Sempozyum Bildirileri*. 95-103. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

- Önkal, Ahmet. “İfâza”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/505-506. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Önkal, Ahmet. “İhsan Yolu”. *Güldeste* 1/3 (1982), 9-10.
- Önkal, Ahmet. “İrşad Vasıtası Olarak Hutbe”. *I.Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 145-153. Ankara: 1995.
- Önkal, Ahmet. “İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi”. *İslâmi Araştırmalar Dergisi* 6/3 (1992) 189-197.
- Önkal, Ahmet. “İslâm Tarihi Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Problemler”. *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu*. 75-79. Samsun: 1989.
- Önkal, Ahmet. “Kadîm Dostum Ahmet Saim Arıtan’ın Ardından”. *İstem Dergisi* 14/28 (2016), 447-448.
- Önkal, Ahmet. “Karade Seriyyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/487. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Önkal, Ahmet. “Katan Seferi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/28. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Önkal, Ahmet. “Kayn (Benî Kayn)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/85. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Önkal, Ahmet. “Kays Aylân (Benî Kays Aylân)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/91-92. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Önkal, Ahmet. “Kedîd Seferi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/165. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Önkal, Ahmet. “Kişilik Tahlili Bağlamında Hz. Ömer’de Sorumluluk Duygusu”. *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*. ed. Ali Aksu. 2/595-609. Sivas: 2018.
- Önkal, Ahmet. “Kırgızistan’da Allah ve Peygamber Sevgisinin Temelleri (Kutadgu Bilig Örneği)”. *Uluslararası Kırgızistan’da İslâm Sempozyumu*. Oş: 2014.
- Önkal, Ahmet. “Kur’an’da Hz. Peygamber’e Sevgi ve Saygı”. *Konya Müftülüğü Kutlu Doğum Dergisi* (2010), 8-10.
- Önkal, Ahmet. “Kur’an’ın Anlaşılmasında Sünnet’in Yeri ve Önemi”. *Siyer Dergisi* 2 (2017), 23-24.
- Önkal, Ahmet. “Mustalik (Benî Mustalik)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/360-361. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Önkal, Ahmet. “Münzir b. Sâvâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/34-35. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Önkal, Ahmet. “Müseylimetülkezzâb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/90-91. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Önkal, Ahmet. *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*. İstanbul: Esra Yayınları, 1999.
- Önkal, Ahmet. “Resûl’ü Anlamak”. *Güldeste* 1/1 (1982), 16-17.
- Önkal, Ahmet. “Sâriye Olayı Üzerine Bir Rivayet Araştırması”. *İstem Dergisi* 3/6 (2005), 9-50.
- Önkal, Ahmet. “Tartışmada Usûl”. *Güldeste* 2/15 (1983), 8-10.
- Önkal, Ahmet. “Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”. *İstem Dergisi* 1/2 (2003), 33-68.

- Önkal, Ahmet. “Tarih Boyunca Camilerin Fonksiyonları”. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 20 (2013), 22-25.
- Önkal, Ahmet. “Übey b. Halef”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/272. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Önkal, Ahmet vd. *Dört Halife Dönemi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Önkal, Ahmet vd. *Hiz. Peygamberin İzinde*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Önkal, Ahmet vd. *Hiz. Peygamber(S.A.V.) ve Sevgi*. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008.
- Önkal, Ahmet vd. *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Emeviler*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Önkal, Ahmet vd. *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Peygamberlikle Görevlendirilişi*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Önkal, Ahmet vd. *İslam Tarihi ve Medeniyeti- Raşid Halifeler Dönemi*. ed. Mehmet Şeker. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Önkal, Ahmet vd. *Muhtasar Siyer-i Nebî Aleyhi's-Selâm*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020.
- Önkal, Ahmet. “Vahiy ve Sünnet İlişkisi ve Vahyi Gayr-i Metlûv”. *Kur'an ve Sünnet Sempozyumu Bildirileri*. 55-69. İstanbul: 1999.
- Önkal, Ahmet. “Velîd b. Utbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/36-37. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Önkal, Üsame. Kişisel Görüşme. 11/12/2024.
- Prof. Dr. Ahmet Önkal Kitabı. ed. M. Bahaüddin Varol. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Sarıçam, İbrahim. *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Severcan, Şefaettin. *Hiz. Muhammed ve İslam Daveti*. Mekke. 3 Cilt. Ankara: Fecr yayınları, 2019.
- Sîret Sempozyumu (Nebevî Mesajın Evrenselliği)*. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2009.
- Siyer TV. “Hiz. Peygamber'in Tebliği ve İnsan Eğitimi Prof. Dr. Ahmet Önkal (21. Ders)”. (Erişim 12 Aralık 2024 <https://www.youtube.com/watch?v=WNJgwcGBE8Y>).
- Siyer TV. Üsve-i Hasene Olarak Hiz. Peygamber'in (sas) Örnekliliği Prof. Dr. Ahmet Önkal. (Erişim 13 Aralık 2024 <https://www.youtube.com/watch?v=PQ8PxQodR8M>).
- Varol, Bahaüddin. Kişisel Görüşme. 11/11/2024.
- Yüksel, Ahmet Turan. Kişisel Görüşme. 12/11/2024.

EKLER

EK 1 Açıklama

Prof. Dr. Ahmet Önkal Hakkındaki Görsel. Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

EK2 Açıklama

Prof. Dr. Ahmet Önkal Hakkındaki Görsel. Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

EK3 Açıklama

Prof. Dr. Ahmet Önkal Hakkındaki Görsel. Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

EK4 Açıklama

Prof. Dr. Ahmet Önkal Hakkındaki Görsel. Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

EK5 Açıklama

Prof. Dr. Ahmet Önkal Hakkındaki Görsel. Ahmet Önkal'ın Ailesi, Kişisel Görüşme, 27/11/2024.

EK6 Açıklama

Prof. Dr. Ahmet Önkal'ın Vefat Haberi. Pusula Haber, Prof. Dr. Ahmet Önkal'ı binler uğurladı, https://www.pusulahaber.com.tr/prof-dr-ahmet-onkali-binler-ugurladi-1059648h.htm#google_vignette .

Prof. Dr. Ahmet Önkal'ı binler uğurladı

Yayınlanma: 22 Şubat 2019 Cuma 14:25

Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Önkal son yolculuğuna binlerce talebesi ve seveni tarafından uğurlandı